

HOGE RAAD
der Nederlanden

JAARVERSLAG 2000 - HOGE RAAD DER NEDERLANDEN

TOELICHTING OP DE JAARCIJFERS 1999 EN 2000

INHOUDSOPGAVE

VOORWOORD	5	3 RECHTSPRAAK ALGEMEEN EN DE RECHTSGANG	16
1 ALGEMENE BESCHOUWINGEN	8	1 INLEIDING	16
1 DE TAAK VAN DE HOGE RAAD (ZIE OOK HOOFDSTUK II)	8	2 DE RECHTSGANG BIJ DE GEWONE RECHTER	16
2 DE MODERNISERING VAN DE RECHTERLIJKE ORGANISATIE	9	3 DE RECHTSGANG IN BELASTINGZAKEN	17
3 DE VASTE COMMISSIE VOOR JUSTITIE UIT DE TWEDE KAMER DER STATEN-GENERAAL	10	4 DE CASSATIERSPRAAK EN DE ADVISERING TERZAKE	17
4 HET EUROPESE HOF VOOR DE RECHTEN VAN DE MENS, HET HOF VAN JUSTITIE VAN DE EUROPESE GEMEENSCHAPPEN, HET BENELUX-GERECHTSHOF EN HET VN HUMAN RIGHTS COMMITTEE	10	5 AARD VAN DE CASSATIERSPRAAK	18
5 DE NEDERLANDSE ANTILLEN EN ARUBA	12	6 DE VIERDE OF OMBUDSKAMER (SCHORSING, ONTSLAG, KLACHTEN)	18
6 EXTERNE ADVISERING	12	7 DE PROCEDURE BIJ DE HOGE RAAD, TERMIJNEN, VERPLICHTE PROCESVERTEGENWOORDIGING, PUBLICATIES, GRIFFIERECHT	18
2 PLAATS EN TAAK VAN DE HOGE RAAD	14	8 BIJZONDERE GESCHILLEN	20
1 DE HOGE RAAD EN DE PROCUREUR-GENERAAL EN ZIJN PARKET BIJ DE HOGE RAAD	14	4 DE EERSTE OF CIVIELE KAMER VAN DE HOGE RAAD	21
2 DE PLAATS VAN DE HOGE RAAD IN HET NEDERLANDS STAATSBESTEL	15	1 DE CIJFERTABELLEN	21
3 DE PLAATS VAN DE HOGE RAAD IN HET NEDERLANDS RECHTSBESTEL	15	2 TOELICHTING	24
		3 EEN GREEP UIT DE JURISPRUDENTIE	25
		5 DE TWEDE OF STRAFKAMER VAN DE HOGE RAAD	35

1 DE CIJFERTABELLEN	35	4 ALGEMENE DIENST	65
2 TOELICHTING	39	5 DE ORGANISATIE EN DE ORGANISATIE- ONTWIKKELING VAN DE ONDERSTEUNING	65
3 EEN GREEP UIT DE JURISPRUDENTIE	41	6 HUISVESTING	65
6 DE DERDE OF BELASTINGKAMER VAN DE HOGE RAAD	46	DE ORGANISATIE VAN DE HOGE RAAD (ORGANOGRAM)	67
1 DE CIJFERTABELLEN	46	BIJLAGEN	68
2 TOELICHTING	49	BIJLAGE 1	68
3 EEN GREEP UIT DE JURISPRUDENTIE	50	PERSONELE BEZETTING VAN DE HOGE RAAD EN MUTATIES	
7 HET PARKET	55	PERSONELE BEZETTING VAN HET PARKET BIJ DE HOGE RAAD EN MUTATIES	
1 ALGEMEEN	55	PERSONELE BEZETTING VAN DE ONDERSTEUNENDE DIENSTEN	
2 DE OMBUDSREGELING	56	<i>3.1 Directeur bedrijfsvoering</i>	
3 CASSATIE IN HET BELANG DER WET	59	<i>3.2 Wetenschappelijk bureau</i>	
8 DE ORGANISATORISCHE ONDERDELEN VAN DE HOGE RAAD	64	<i>3.3 Administraties en Algemene dienst</i>	
1 HOGE RAAD EN PARKET (SAMENSTELLING, BENOEMINGSPROCEDURE LEDEN RAAD EN PARKET)	64	BIJLAGE 2	74
2 WETENSCHAPPELIJK BUREAU	64	TOESPRAAK MR. S.K. MARTENS BIJ DE OPENING OP 9 DECEMBER 1999 VAN DE WEBSITE WWW.HOGERAAD.NL EN WWW.RECHTSPRAAK.NL	
3 ADMINISTRATIE	65		

mr Martens

VOORWOORD

5

Wederom komt de Hoge Raad met een verslag over de voorafgaande twee jaren, ditmaal over 1999 en 2000. Daarmee wordt gepoogd de geïnteresseerde lezer inzicht te geven in datgene wat aan de orde is geweest in de beschreven periode. Voor de jurist die door de aard van zijn werkzaamheden meer bekend is met de rechtspraak, zal het cijfermatige deel wellicht het meest interessant zijn.

In dit voorwoord mag het betreurde overlijden van de in maart 2000 afgetreden President Siep Martens niet onvermeld blijven, omdat het grootste deel van de beschreven periode onder zijn presidentschap viel. Op 31 maart 2000 afgetreden, overleed hij reeds op 6 januari 2001. Op zijn afscheidszitting eind maart 2000 hield hij een indrukwekkende rede¹ waarin hij met visionaire kracht de leer van de Hoge Raad over de grenzen van de rechtsvormende taak van de rechter in een Europees perspectief heeft geplaatst, waarin het Hof voor de rechten van de mens in Straatsburg ten aanzien van rechtseenheid op het stuk van de fundamentele rechten Europa als één rechtsgebied zal zien.

Zijn betekenis voor de rechtsontwikkeling is op vele plaatsen herdacht. Ook voor de Hoge Raad heeft Siep Martens veel gedaan en veel betekend. In NJB 2001, blz. 125 e.v., werd hij door ons herdacht. De volgende passage citeren wij daaruit: "Martens' bewonderenswaardige inzet beperkte zich niet tot de zaken waarin hij was geroepen als rechter te oordelen. Als President van de Hoge Raad voelde hij zich in grote mate medeverantwoordelijk voor de reorganisatie van de rechtsprekende macht waarvoor in de zg. Contourennota en de voorstellen van Wet organisatie en bestuur gerechten en Raad voor de rechtspraak zulke ingrijpende veranderingen zijn voorzien. Hoewel vooral de juridische werkzaamheden zijn meer dan warme belangstelling hadden, wist hij de bestuurlijke taken, die inherent zijn aan het ambt van president, met verve en bekwaamheid te verrichten. Zelf heeft hij daarvan gezegd dat het moeilijk was en soms teleurstellend, maar toch een volstrekt nieuwe belevenis die hij volgens eigen zeggen bepaald als een privilege heeft ondervonden. Het ging daarbij niet slechts om het voorzitten van de vergaderingen van bijvoorbeeld dagelijks bestuur en presidium, maar om al hetgeen dat komt kijken bij het leiding geven aan een organisatie als de Hoge Raad."

Ter herinnering aan hem wordt als bijlage 4 in dit verslag de toespraak opgenomen die Siep Martens hield bij de opening van de website www.rechtspraak.nl en www.hogeraad.nl op 9 december 1999. In die toespraak heeft hij onder meer gewezen op de nog altijd actuele vraag van de verhouding van de plicht uitspraken openbaar te maken enerzijds tot de plicht tot anonimisering anderzijds. Eerdere publicatie vond plaats in *Trema*, 2000, nr. 1.

De President W.E. Haak

De Procureur-Generaal Th.B. ten Kate

¹ *De grenzen van de rechtsvormende taak van de rechter*, NJB 2000, blz. 747 e.v.

DE HOGE RAAD DER NEDERLANDEN IN DE JAREN 1999 EN 2000²

7

2 Tenzij uit de tekst het tegendeel volgt, wordt met Hoge Raad ook het parket bij de Hoge Raad bedoeld

1 ALGEMENE BESCHOUWINGEN

1. DE TAAK VAN DE HOGE RAAD

De Hoge Raad is in de gevallen en binnen de grenzen bij de wet bepaald, belast met de cassatie van rechterlijke uitspraken wegens schending van het recht. Bij de wet kunnen aan de Hoge Raad ook andere taken worden opgedragen. Zo staat het in art. 118 van de Grondwet.

In de wet, niet alleen in de Wet op de rechterlijke organisatie maar ook verspreid over andere wetten, staan deze taken vermeld. Advisering aan de regering, als deze daarom verzoekt, is een van die taken. Maar de belangrijkste opdracht van de Hoge Raad is de controle op de rechtspraak. Daarbij gaat het om het bewaken van de rechtseenheid en het leiding geven aan de rechtsvorming, opdat in alle delen van het Koninkrijk – Nederland, de Nederlandse Antillen en Aruba – het recht op gelijke wijze wordt toegepast. In individuele gevallen ligt de nadruk bovendien op rechtsbescherming. Aldus treedt de Hoge Raad in het gehele Koninkrijk op als hoogste rechter naar aanleiding van cassatieberoepen tegen van beslissingen van de lagere rechter op het gebied van het burgerlijke recht en het strafrecht. In Nederland is de Hoge Raad tevens de hoogste rechter voor cassatieberoepen in het belastingrecht. Ook is cassatie mogelijk van beslissingen die zijn gebaseerd op bepaalde onderdelen uit de bestuurlijke wetgeving.

Door zijn arresten en in de daaraan voorafgaande advisering (conclusies) door de leden van het parket spreekt de Hoge Raad. Het is eigen aan de positie van de rechter, dat hij steeds aan de hand van concrete aan hem voorgelegde gevallen een oordeel geeft. Al die oordelen tezamen vormen een richtsnoer, de jurisprudentie, waaruit het rechtsvormende beleid blijkt. In dit jaarverslag dat, zoals gebruikelijk, twee jaren bestrijkt, wordt per sector ruimschoots aandacht besteed aan een aantal uitspraken die hebben bijgedragen aan de rechtsontwikkeling.

Van actief beleid in de meer gebruikelijke betekenis van het woord kan, als men spreekt van rechtsvormend beleid, eigenlijk niet worden gesproken. De rechter heeft geen ander ‘beleid’ dan de inachtneming van ‘the rule of law’. Hij reageert aan de hand van de aan hem voorgelegde gevallen. The rule of law, mede ten grondslag liggend aan het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden en het Verdrag betreffende de Europese Unie, houdt als voorwaarde voor het lidmaatschap van de Europese Unie in de aanwezigheid van een systeem dat de grondrechten eerbiedigt, zoals die worden gewaarborgd door het EVRM en zoals zij uit de gemeenschappelijke constitutionele tradities van de Lid-staten voortvloeien, als algemene beginselen van het Gemeenschapsrecht. In het geheel van de trias politica – de volksvertegenwoordiging, de uitvoerende en de rechtsprekende macht – is het de taak van de rechter ervoor zorg te dragen dat hij recht spreekt zonder enige beïnvloeding en inmenging van buitenaf en zonder enige vooringenomenheid. Maar, evenals de wetgever, heeft ook de uitvoerende macht daarbij een taak: die behoort de rechterlijke macht in staat te stellen om haar taak te kunnen uitoefenen, om er daadwerkelijk voor te zorgen dat een onafhankelijke rechtspraak aanwezig is, die aan daaraan te stellen eisen van kwaliteit, snelheid en toegankelijkheid kan voldoen.

Het zal duidelijk zijn dat de rechtsprekende macht te kort zou schieten als zij zich slechts zou beperken tot het rechtsprekende werk en zich niet op gelijke voet met de andere staats machten zou verstaan als zij meent dat de rechter niet naar behoren in staat wordt gesteld zijn taak uit te oefenen. In zo’n geval kan van beleid in ruimere zin worden gesproken, van een opvatting van de rechtsprekende macht in haar geheel. Van dergelijk beleid kan derhalve sprake zijn wanneer de rechtsprekende macht als organisatie een gesprek aangaat met andere

staatsmachten of overige bestuurlijke eenheden in de samenleving, dan wel als organisatie een standpunt inneemt. In al deze gevallen gaat het niet om beleid in politieke zin, maar nog altijd om beleid met als uitsluitende richtsnoer: the rule of law.

In deze algemene beschouwingen wordt ingegaan op bepaalde onderwerpen die in de jaren 1999 en 2000 de aandacht hebben getrokken en die aanleiding hebben gegeven tot beleid van de Hoge Raad in de ruime zin als hierboven bedoeld. Daarbij past de volgende kanttekening.

De Hoge Raad bestaat uit het rechtsprekende deel, de Raad, en het adviserende deel, het parket bij de Hoge Raad. De Raad heeft een president, terwijl aan het hoofd van het parket bij de Hoge Raad de procureur-generaal staat³. Ieder heeft zijn eigen verantwoordelijkheid, maar naar buiten toe treden president en PG veelal tezamen op als het gaat om het beleid in ruime zin⁴.

2. DE MODERNISERING VAN DE RECHTERLIJKE ORGANISATIE

In de beschreven periode – 1999 en 2000 – heeft de Hoge Raad zich actief bemoeid met de reorganisatie van de rechterlijke organisatie en wel met de wetsvoorstellen, aanvankelijk concept-wetsvoorstellen, inzake de organisatie en bestuur gerechten en inzake een Raad voor de rechtspraak.

President en PG hebben in oktober 1999 namens de HR en het parket commentaar gegeven op deze concept-wetsvoorstellen⁵. Het commentaar is nog altijd actueel, omdat de strekking van hetgeen aldaar en bij de voortgaande notawisseling werd aangevoerd niet in de ontwerpen, gepubliceerd in de verslagperiode, door de regering is overgenomen. Het betoog houdt, kort samengevat, in dat de minister van Justitie via de begroting aan de rechtsprekende

macht de middelen behoort te verschaffen om deze in staat te stellen recht te spreken, maar de minister mag daarop, gezien de constitutionele onafhankelijkheid van de rechterlijke macht, niet zelf toezicht uitoefenen. De rechtmatigheid en doelmatigheid van de besteding van de geldmiddelen behoort te worden gecontroleerd door de Algemene Rekenkamer⁶.

Nadat de definitieve wetsvoorstellen in juni 2000 waren verschenen hebben president en PG zich in een brief van 29 augustus 2000 gericht tot de Vaste Commissie voor Justitie van de Tweede Kamer der Staten-Generaal⁷. In die brief hebben zij gewezen op andere onderdelen in de wetsvoorstellen die niet stroken met de rechterlijke onafhankelijkheid. Zo dient (1) het ontslag en de schorsing van de leden van de Raad voor de rechtspraak en van de gerechtsbesturen niet in handen van de minister te komen, maar door de Hoge Raad te geschieden op de voet van het huidige art. 12 Wet RO, dient (2) de bevoegdheid van de minister tot het geven van aanwijzingen uit de wetsvoorstellen te worden geschrapt, dient (3) de benoemingstermijn van presidenten van de gerechten voor bepaalde tijd te worden omgezet in een benoeming voor onbepaalde tijd, want alleen dan kan een president zijn gezichtsbepalende rol behouden (korte gedingen, opbouwen van intern en extern gezag e.d.) en dient (4) de mogelijkheid algemene aanwijzingen te geven te vervallen.

Bij het verschijnen van dit verslag zal de parlementaire behandeling in de Tweede Kamer der Staten-Generaal naar alle waarschijnlijk zijn afgerond.

Hoewel de Hoge Raad een aantal zeer kritische kanttekeningen plaatst tegen onderdelen van de wetsvoorstellen die tot doel hebben de rechterlijke organisatie meer te stroomlijnen,

bestaat in grote lijnen wel instemming met de moderniseringsoperatie. Indien de onafhankelijkheid van de rechtspraak kan worden gegarandeerd, waarbij thans nog vraagtekens kunnen worden geplaatst, kan de Raad voor de rechtspraak een goede rol spelen op het gebied van budgettering en facilitering van de gerechten. Zelf blijft de Hoge Raad buiten de Raad voor de rechtspraak. Een gelukkige omstandigheid is dat de Hoge Raad daardoor in staat is te bemiddelen bij verschillen van inzicht binnen de rechterlijke organisatie zelf of met het ministerie van Justitie. Vooral in de eerste jaren, waarin de Raad voor de rechtspraak zijn plaats in de rechterlijke organisatie zal moeten vestigen, zal nog, naar mag worden verwacht, veel moeten uitkristalliseren.

Die instemming op hoofdlijnen is er ook voor het wetsontwerp inzake de organisatie en bestuur gerechten. Het integraal management dat daarin is voorzien, kan goede kansen bieden om de samenwerking binnen de rechterlijke colleges gestalte te geven. Ook de Hoge Raad zelf heeft zich op het gebied van de eigen organisatie niet aan nieuwe inzichten willen onttrekken. Er dreigt echter wel een groot gevaar als de aandacht voor organisatorische aspecten de overhand krijgt. Als uitsluitend efficiency de uitkomst van de operatie zal blijken te zijn, kan dat ten koste gaan van waar het in de rechtspraak uiteindelijk om gaat, nl. de rechtsvinding. Recht doen in concrete geschillen tussen partijen is altijd maatwerk en behoort dat, als we de betekenis van het woord recht niet willen verliezen, altijd te blijven.

3. DE VASTE COMMISSIE VOOR JUSTITIE VAN DE TWEDE KAMER DER STATEN GENERAAL

Periodiek hebben president en procureur-generaal een gesprek met de voorzitter en de leden van de Vaste Commissie voor Justitie van de Tweede Kamer der Staten-Generaal. Dit is het geval bij de indiening van een aanbevelingslijst van zes kan-

didaten voor een nieuwe vacature. Maar ook daarbuiten vindt, meestal op verzoek van de Vaste Commissie, periodiek een gesprek met het presidium van de Hoge Raad plaats over onderwerpen die beide colleges aangaan, zoals bijvoorbeeld de reorganisatie van de rechterlijke macht.

4. HET EUROPESE HOF VOOR DE RECHTEN VAN DE MENS, HET HOF VAN JUSTITIE VAN DE EUROPESE GEMEENSCHAPPEN, HET BENELUX-GERECHTSHOF EN HET HUMAN RIGHTS COMMITTEE

Nederland is geen geïsoleerd eiland, maar maakt deel uit van internationale verbanden. De Hoge Raad richt zich bij voortdurend op de rechtspraak van de twee Europese hoven: het Hof voor de rechten van de mens in Straatsburg (EHRM) en het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen in Luxemburg (HvJEG), alsook op de rechtspraak van het Benelux-Gerechtshof (BenGH) te Brussel, waarvan hij zelf deel uitmaakt. Daarnaast zijn van belang de gezaghebbende oordelen van het Human Rights Committee, het VN-orgaan dat toeziet op naleving van het Internationale verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten (IVBPR). Over de genoemde drie hoven wordt hierna in het kort nog iets opgemerkt. Hun invalshoek is verschillend van aard.

Het hof in Straatsburg heeft tot taak de nakoming te verzekeren van de verplichting die de verdragslanden bij het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens (EVRM) op zich hebben genomen. Het hof kan een door een betrokkene ingediende klacht tegen het verdragsland in kwestie gegrond verklaren. Het heeft de bepalingen van het EVRM in de jaren van zijn bestaan op geheel eigen en inspirerende wijze toegepast. Bij een uitleg door het hof die zodanig is dat de gewraakte regel van intern recht daarmee in strijd is, zal de rechter deze regel hetzij conform het verdrag moeten interpreteren, hetzij – de Nederlandse rechter zal dit krachtens art.

94 GW moeten doen – buiten toepassing moeten laten.

Het HvJEG in Luxemburg kent een prejudicieel stelsel. Indien in een procedure zich een vraag van uitleg van gemeenschapsrecht voordoet, waarover het EGHof nog geen uitleg heeft gegeven, is de Hoge Raad verplicht die vraag eerst ter beantwoording aan het HvJEG voor te leggen. Met beide hoven bestaan geregelde contacten.

Ook het BenGH te Brussel kent een prejudicieel stelsel. Het BenGH is in 1965 bij een apart verdrag tussen Nederland, België en Luxemburg in het leven geroepen. Het heeft niet, zoals het EHRM en het HvJEG, een supranationale structuur met een los van de nationale organen staande organisatie, maar is als het ware een verlengstuk van de drie hoogste gerechten van de drie landen: de leden van het BenGH zijn telkens drie rechters uit die drie hoogste gerechten, terwijl het parket van het BenGH wordt bemand door telkens een lid van de parketten bij die gerechten. Het Beneluxrecht bevat, naast een aantal vooral administratiefrechtelijke voorschriften waarmee de rechter zelden of nooit van doen heeft, vooral de gemeenschappelijke regelingen van de verplichte verzekering van motorvoertuigen, van het Benelux-merken- en modellenrecht en van de dwangsom in het privaatrecht. Op

het EHRM en het HvJEG wordt hierna nog kort ingegaan.

HET EHRM

Eind 1998 is het Elfde Protocol in werking getreden en is het EHRM nieuwe stijl, waarin de rechters voltijds zitting hebben, aangetreden.

Met een delegatie van het EHRM, is in de verslagperiode overleg gepleegd over ondermeer de grote toevloed aan klachten in Straatsburg. Het hof bestaat thans uit 41 rechters, verdeeld over vier secties van 10 leden en één president. Per jaar ziet het EHRM zich geconfronteerd met meer dan 40.000 klachten. Het EHRM wil de werklast terugdringen door de nationale rechters ervan te doordringen dat op nationaal niveau schending van de door het EVRM gegarandeerde rechten effectiever moet worden behandeld en afgedaan. Eén van de tekenen die daarop wijst is de uitspraak van de Grand Chamber van het EHRM in de zaak Kudla tegen Polen van 26 okt. 2000⁸: klachten dat een nationale procedure te lang duurt, zodat het redelijke-termijnvereiste van art. 6 EVRM is geschonden, behoren volgens het hof voortaan in het kader van art. 13 (recht op een *effective remedy before a national authority*) op nationaal

niveau daadwerkelijk te worden behandeld. Hierin ligt een aansporing besloten aan de wetgever dan wel aan de rechter in de respectieve lidstaten om het nationale recht aan te passen aan deze belangrijke uitspraak van het EHRM.

HET HVJEG

Het EGHof heeft in 1999 in een nota 'De toekomst van de rechtspleging in de Europese Unie' uiting gegeven aan zijn zorgen omtrent de structurele wanverhouding tussen het aantal inkomende zaken en de capaciteit van het hof (en die van het Gerecht in eerste aanleg).

De Hoge Raad heeft op die nota gereageerd in een advies⁹ waarin Raad en parket enkele suggesties hebben gedaan om – los van de voorgenomen uitbreiding van de Europese Unie – te komen tot beperking van de duur van prejudiciële procedures en van de last die deze op het HvJEG leggen. Om te voorkomen dat nutteloze prejudiciële vragen worden gesteld, dient de toegankelijkheid tot en de kennis van het gemeenschapsrecht te worden vergroot. Op aandrang van de lidstaten zouden contactpersonen, behorend tot de nationale rechterlijke macht kunnen worden aangesteld die op de hoogte zijn van het gemeenschapsrecht en de rechtspraak daarover en die de nationale rechters kunnen adviseren. Voorts heeft de Hoge Raad enige suggesties van procedurele aard gedaan¹⁰.

In een overleg met de staatssecretaris van Buitenlandse Zaken, dat is gevoerd tezamen met de vice-president van de Raad van State en de voorzitter van de Afdeling bestuursrechtspraak van deze Raad, zijn dit onderwerp en andere thema's om de werklast en de daaraan verbonden lange doorlooptijden van het HvJEG terug te dringen aan de orde gekomen.

5. DE NEDERLANDSE ANTILLEN EN ARUBA

Zoals al eerder aangegeven is de Hoge Raad niet alleen het hoogste rechtscollege in Nederland, maar in het hele

Koninkrijk, dus ook de Nederlandse Antillen en Aruba. In dit kader zijn er dan ook regelmatig contacten met het Gemeenschappelijk Hof van Justitie van de Nederlandse Antillen en Aruba.

Eenmaal in de twee jaar, in de verslagperiode in 1999, bezoekt de procureur-generaal de twee andere delen van het Koninkrijk, waar hij gesprekken voert met de president en leden van het Gemeenschappelijk Hof, met de Gouverneurs en andere autoriteiten.

In december 2000 heeft de president een kennismakingsbezoek gebracht aan de Nederlandse Antillen en Aruba. In verband met de invoering met ingang van januari 2001 van het Nieuw Burgerlijk Wetboek in de Nederlandse Antillen heeft de president in een buitengewone zitting van de Staten van de Nederlandse Antillen in aanwezigheid van de Gouverneur en het kabinet een toespraak gehouden¹¹.

6. EXTERNE ADVISERING

Ingevolge een aantal wettelijke bepalingen, zoals artikel 22 van de Wet op de rechterlijke organisatie, behoort het geven van adviezen aan de regering of aan de minister van Justitie tot de taken van de Hoge Raad en de procureur-generaal. President en procureur-generaal plegen ook te voldoen aan adviesaanvragen van regeringszijde die niet op een dergelijke wetsbepaling steunen. Voorts komt het voor dat zij zich genoopt voelen ongevraagd advies te geven of hun opinie kenbaar te maken.

Bij zijn advisering dient de Hoge Raad zich soms terughoudend op te stellen of zich van advies te onthouden. Die laatste situatie doet zich bijvoorbeeld voor wanneer de Hoge Raad wordt gevraagd zich buiten een rechtsgeding om, maar met het oog op een bestaand of voorzien rechtsgeschil, in een advies uit te laten over vragen van wetsuitleg die nadien in een gerechtelijke procedure ter beantwoording

aan de Hoge Raad kunnen worden voorgelegd. Om die reden heeft de Hoge Raad gemeend niet het van regeringswege in juli 2000 gevraagde (bindend) advies te kunnen uitbrengen in een geschil tussen twee departementen.

Wel hebben president en PG in december 1999 gevolg gegeven aan het verzoek van de minister van Justitie opmerkingen te maken over het voorontwerp Vierde tranche Algemene wet bestuursrecht. Dit voorontwerp bevat bepalingen omtrent vier onderwerpen: openbaarheid van bestuur, bestuursrechtelijke geldschulden, bestuurlijke handhaving en attributie. Over bestuursrechtelijke geldschulden en in het bijzonder over bestuurlijke handhaving hebben president en PG gewezen op het gevaar dat verschillende boetestelsels een uiteenlopende interpretatie teweeg kunnen brengen van dezelfde rechtsbegrippen door rechterlijke colleges die niet deel uitmaken van dezelfde 'kolom' van rechtspleging. Bij ontbreken van een rechtseenheidsvoorziening is dit gevaar zeker niet denkbeeldig. Deze voorziening zal het best in de vorm van cassatie tot stand kunnen komen.

Op het advies van de Hoge Raad van juni 2000, gegeven als reactie op de nota van het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen over de toekomst van de rechtspleging in de Europese Unie, is reeds gewezen.

In zijn advies van 11 oktober 2000 heeft de president, mede namens de procureur-generaal, gereageerd op het verzoek van de minister van Justitie commentaar te geven op de voorgestelde verbeteringen met betrekking tot de klachtenregeling van de Wet Bijzondere opnemingen in psychiatrische ziekenhuizen. Omdat het vooral technische punten betrof, wordt er hier niet nader op ingegaan.

Een andere bepaling die de Hoge Raad tot advisering verplicht, is artikel 30 lid 2 jo artikel 34 lid 4 van de Uitleveringswet. Wanneer de Hoge Raad, na een desbetreffende uitspraak van een rechtbank te hebben vernietigd, zelf de verzochte uitlevering toelaatbaar verklaart, dient hij de minister van Justitie te adviseren over het aan het uitleveringsverzoek te geven vervolg. Deze taak wordt verricht door de strafkamer die in 1999 vier en in 2000 vijf van zulke adviezen aan de minister heeft uitgebracht.

3 Sedert de inwerkingtreding van de Wet van 19 april 1999, Sib. 194, op 1 juni 1999 behoren de procureur-generaal bij de HR en de andere leden van het parket niet meer tot het openbaar ministerie.

4 Ook de PG heeft, in het bijzonder gelet op art. 121 Wet op de rechterlijke organisatie, the rule of law als richtsnoer. Gelet op de eigen grondwettelijke positie van de PG worden schriftelijke adviezen van de Hoge Raad nu eens door de Hoge Raad (als college) en de PG, maar ook wel door de President, al dan niet namens de HR, en de PG gegeven.

5 Zie NJB 2000, blz. 1615 e.v.

6 Voor verdere reacties van de bewindslieden van Justitie en van President en PG wordt verwezen naar NJB 2000, blz. 1623 e.v.

7 Zie NJB 2000, blz. 1607 e.v.

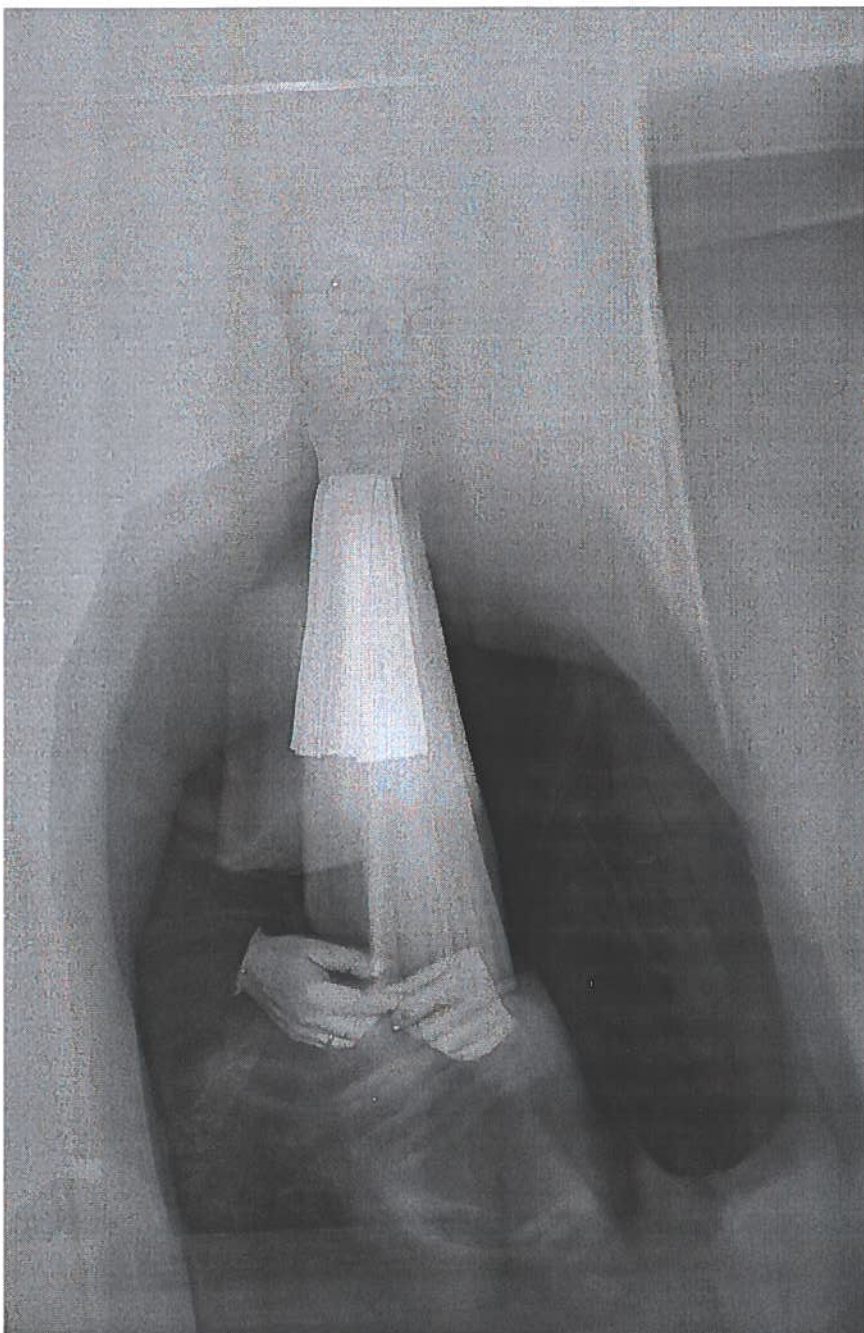
8 Vgl. Martens, NJB 2000, blz. 2042.

9 Zie NJB 2000, blz. 1312 e.v.

10 In hun brief aan de voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal van 8 september 2000 (Bijl. II, 1999-2000, 26 800 VI, nr. 88) hebben de bewindslieden van Justitie het thema van de gewenste verbetering van de toegankelijkheid van Europees-rechtelijke kennisbronnen opgepakt.

11 Invoering in Aruba volgt medio 2001; cf. J. de Boer, Het NBW in de West, NJB 2001, blz. 289 e.v.

2 PLAATS EN TAAK VAN DE HOGE RAAD

1. DE HOGE RAAD EN DE PROCUREUR-GENERAAL EN ZIJN PARKET BIJ DE HOGE RAAD

Binnen de Hoge Raad als organisatie zijn er twee zelfstandige instituten: de Hoge Raad zelf en de procureur-generaal en zijn parket.

De Grondwet draagt als belangrijkste taak aan de Hoge Raad op de cassatierechtspraak. Die taak strekt zich krachtens het Statuut ook uit tot de Nederlandse Antillen en Aruba. De Hoge Raad wordt wel aangeduid als de hoogste Nederlandse rechter. De cassatierechtspraak bevordert de rechtseenheid en de rechtsontwikkeling en draagt bij aan de rechtsbescherming. Aan de Hoge Raad is ook een aantal bijzondere taken opgedragen.

De belangrijkste taak van de procureur-generaal bij de Hoge Raad is de Hoge Raad in diens rechtsprekende functie van onafhankelijk advies te dienen door middel van de zg. conclusies. Daarnaast is bij wet een aantal bijzondere taken aan de procureur-generaal opgedragen. Allereerst betreft dit zijn bevoegdheid in het belang der wet, dat wil zeggen in het belang van de rechtseenheid en de rechtsontwikkeling, bepaalde uitspraken bij de Hoge Raad voor cassatie voor te dragen. Voorts heeft hij een toezichtsfunctie op de zittende magistratuur via de zg. ombudsregeling in de Wet op de rechterlijke organisatie en is er zijn bevoegdheid schorsing en ontslag van rechters te vorderen indien bepaalde voorwaarden zijn vervuld. Tenslotte is aan hem opgedragen de strafvervolgning van hoge ambtsdragers zoals ministers, staatssecretarissen en leden van het parlement die worden verdacht van het plegen van ambtsmisdrijven of -overtredingen – de procureur-generaal heeft geen andere taken op het gebied van de strafvervolgning (zie ook noot 3), wanneer hem daartoe bij Koninklijk Besluit of bij besluit van de Tweede Kamer opdracht wordt gegeven. Voor het overige kunnen aan de procureur-generaal geen opdrachten worden verstrekt. Het is

de Hoge Raad die op de desbetreffende vorderingen beslist. De procureur-generaal oefent zijn taken uit tezamen met de advocaten-generaal, met wie hij het parket bij de Hoge Raad vormt.

Vooraf door de samenhang tussen de rechtspraak van Hoge Raad en de advisering door het parket vormen zij in feite één organisatie. Wanneer uit de tekst niet anders blijkt wordt in hetgeen volgt onder Hoge Raad ook het parket begrepen.

2. DE PLAATS VAN DE HOGE RAAD IN HET NEDERLANDS STAATSBESTEL

Nederland is een democratische rechtsstaat met een constitutionele monarchie. Nederland, de Nederlandse Antillen en Aruba vormen samen het Koninkrijk der Nederlanden. Wat het Statuut is voor het staatsverband van de drie landen is de Grondwet voor Nederland. De Grondwet bevat de grondregels voor de organisatie en inrichting van de staat en voor de taak, de bevoegdheden en het gezag van de belangrijkste overheidsorganen. De Grondwet weerspiegelt een stelsel van drie staatsmachten, de trias politica – de wetgevende, de uitvoerende en de rechtsprekende macht – die elkaar in zekere zin in evenwicht houden. De volgende aspecten mogen dit verduidelijken. Uitvoerende macht (regering) en parlement (de Eerste en Tweede Kamer der Staten-Generaal) vormen tezamen de wetgevende macht die de Grondwet en de formele wetten opstelt. De uitvoerende macht legt verantwoording af aan het parlement. De rechter moet rechtspreken volgens de wet, die hij niet aan de Grondwet en algemene rechtsbeginselen mag toetsen. De uitvoerende macht dient zich bij de uitoefening van haar taak te houden aan de wet en aan de algemene beginselen van behoorlijk bestuur. Zij kan daarop voor de rechter worden aangesproken. Als hoogste

Nederlandse rechter is met name de Hoge Raad autonoom in zijn rechtsprekende functie. Uitleg door de Hoge Raad van de wet in een door de wetgever niet gewenste zin, kan echter door nieuwe wetgeving worden gecorrigeerd. De Tweede Kamer heeft invloed op en controleert door het grondwettelijk recht van bindende voordracht de benoemingen van de leden van de Hoge Raad.

3. DE PLAATS VAN DE HOGE RAAD IN HET NEDERLANDS RECHTSBESTEL

De Hoge Raad is de hoogste rechterlijke instantie binnen de gewone rechterlijke macht in Nederland, de Nederlandse Antillen en Aruba. De Grondwet belast vanouds de Hoge Raad met de cassatierechtspraak op het gebied van het civiele recht en het strafrecht. Op het gebied van het strafrecht en het civiele recht is krachtens het Statuut voor het Koninkrijk de Hoge Raad ook de cassatierechter voor de Nederlandse Antillen en Aruba. De Grondwet bepaalt ook dat de wetgever de rechtspraak op het gebied van het bestuursrecht kan opdragen aan de gewone rechterlijke macht – daartoe behoren behalve de Hoge Raad ook de kantongerechten¹², de arrondissementsrechtbanken en de gerechtshoven – of aan andere, bijzondere gerechten. De wetgever heeft van beide mogelijkheden gebruik gemaakt. Zo is de rechtspraak op het gebied van het belastingrecht opgedragen aan gerechten die behoren tot de gewone rechterlijke macht, namelijk de gerechtshoven en de Hoge Raad, en is de rechtspraak op een aantal andere gebieden van het bestuursrecht, naast de (bestuursrechtkamers van de) arrondissementsrechtbanken, opgedragen aan andere gerechten, zoals de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State, het College van Beroep voor het bedrijfsleven en de Centrale Raad van Beroep.

¹² Er zijn vergevorderde plannen om de rechterlijke organisatie te herzien. Een van de voorstellen is de kantongerechten bestuurlijk onder te brengen bij de arrondissementsrechtbanken.

3 RECHTSPRAAK (ALGEMEEN) EN RECHTSGANG

1. INLEIDING

Een groot deel van het recht is neergelegd in verdragen, Grondwet, wetboeken, wetten, algemene maatregelen van bestuur en regelgeving van lagere overheden zoals provincies en gemeenten. Maar niet al het recht is daarin vastgelegd. Bovendien is het recht als gevolg van onder meer maatschappelijke ontwikkelingen onderworpen aan een voortdurend veranderingsproces dat sneller verloopt dan de wetgever kan werken en dat vaak onvoldoende is uitgekristalliseerd om in een wettelijke regeling te worden neergelegd.

Bij de hantering en toepassing van het recht spelen de rechters een ordenende en vormende rol.

In veel rechtsgedingen die aan de rechter worden voorgelegd, bestaat over het geldende recht weinig twijfel en strijden de partijen hoogstens over de feiten. Maar niet zelden is er ook verschil van mening over de vraag door welke rechtsregel het geschil wordt beheerst en wat een bepaalde rechtsregel, een bepaald wettelijk voorschrift in de zaak waarover de rechter moet beslissen, te betekenen heeft.

Een rechter mag niet weigeren een beslissing te geven. Hij moet in beginsel de wettelijke regel toepassen en zal proberen deze zo uit te leggen dat hij tot een rechtvaardige beslissing komt. Maar ook als dat niet lukt, moet hij de wet toepassen. Is geen wettelijke regel voorhanden, dan moet hij zelf een regel formuleren. Zowel bij de uitleg van een bestaande regel als bij het scheppen van een nieuwe moet de rechter zo goed mogelijk aansluiten op en voorbouwen aan het stelsel van het geldende recht.

Van belang is dat uitspraken van verschillende rechters niet te zeer uiteenlopen. Eenheid van recht en rechtspraak is ermee gediend dat één hoogste rechter de lagere rechtspraak controleert en richting geeft aan de vorming van nieuw recht. Aan die voorwaarde is met betrekking tot het burger-

lijk recht, het strafrecht en het materiële belastingrecht voldaan, omdat de Hoge Raad op die rechtsgebieden bevoegd is beslissingen van lagere rechters zo nodig te vernietigen. Dit kan zijn omdat die rechters de procesregels niet in acht hebben genomen of omdat hun beslissingen niet in overeenstemming zijn met het geldend recht. Op andere rechtsgebieden, met name in het bestuursrecht, ontbreekt in zijn geheel genomen, een dergelijke rechtseenheidvoorziening.

2. DE RECHTSGANG BIJ DE GEWONE RECHTER

In de gewone rechtspraak begint een rechtsgeding ofwel bij het kantongerecht ofwel bij de rechtbank. Dat is afhankelijk van de hoogte van een vordering, de aard van het geschil of de zwaarte van een strafrechtelijke gedraging.

In elke rechtsstrijd gaat het allereerst erom de feiten vast te stellen die ten grondslag liggen aan het geschil tussen partijen of aan de aanklacht tegen de verdachte. Vervolgens gaat het om het recht dat de rechter op de vastgestelde feiten moet toepassen.

Van de uitspraken in eerste aanleg is (bijna) altijd hoger beroep mogelijk. Voor de uitspraken van de kantonrechter wordt hoger beroep ingesteld op de rechtbank¹³ en van de uitspraken in eerste aanleg van de rechtbank staat hoger beroep open op het gerechtshof. In de Nederlandse Antillen en Aruba worden alle zaken in eerste instantie berecht door het Gerecht in eerste aanleg, met de mogelijkheid van hoger beroep op het Gemeenschappelijk Hof van Justitie.

In het hoger beroep kan de zaak geheel opnieuw worden beoordeeld en kan dus ook een geheel nieuw onderzoek naar de feiten plaats vinden. Omdat het vaststellen van de feiten in de procedures bij kantongerechten, rechtbanken en hoven zo'n belangrijke plaats inneemt worden deze gerechten ook wel aangeduid als feitenrechters.

Na het hoger beroep komt de Hoge Raad in het vizier, want

tegen de uitspraak in hoger beroep kan meestal beroep in cassatie op de Hoge Raad worden ingesteld.

3. DE RECHTSGANG IN BELASTINGZAKEN

In belastingzaken is er geen hoger beroep. Is men het niet eens met een beslissing van de belastingadministratie, bijv. een inspecteur, dan moet tegen diens beslissing eerst bezwaar binnen de desbetreffende administratie worden gemaakt. Van de beslissing op het bezwaar kan beroep op de onafhankelijke rechter worden ingesteld. Daarvoor zijn de gerechtshoven aangewezen. Van de uitspraken van de hoven kan geen hoger beroep op een tweede feitenrechter worden ingesteld. Wel is cassatieberoep op de Hoge Raad mogelijk.

4. DE CASSATIENRECHTSpraak EN DE ADVISERING TERZAKE

De belangrijkste taak van de Hoge Raad is de cassatierechtspraak. Van de uitspraken in hoger beroep van de rechtbanken, de gerechtshoven en het Gemeenschappelijk Hof van Justitie van de Nederlandse Antillen en Aruba op het gebied van het strafrecht en van het civiele recht, alsmede van de belastinguitspraken van de gerechtshoven hoven kan gewoonlijk beroep in cassatie op de Hoge Raad worden ingesteld. Wanneer hoger beroep is uitgesloten, is vaak wel cassatieberoep mogelijk, zij het op beperkte gronden. Voor de volledigheid: van bestuursrechtuitspraken bestaat de mogelijkheid van cassatie niet. Slechts in beperkte mate kan van uitspraken van de Centrale Raad van Beroep en van het College van Beroep voor het bedrijfsleven cassatieberoep op de Hoge Raad worden ingesteld.

Doel van de cassatierechtspraak is het handhaven van de rechtseenheid en het richting geven aan de rechtsontwikkeling. Daarnaast beoogt de cassatierechtspraak rechtsbescherming door controle op de kwaliteit van de bestreden uitspraak van de lagere rechter. Daarbij gaat het niet alleen om de wijze

waarop daarin het recht is toegepast, maar ook om de vraag of de vereiste vormen zijn nageleefd, waaronder de motiveringsplicht een centrale plaats inneemt.

De belangrijkste taak van de procureur-generaal en de advocaten-generaal is aan de Hoge Raad een onafhankelijk advies te geven hoe in het voorliggende geval te oordelen. De wet noemt een dergelijk advies conclusie van de procureur-generaal. Deze adviezen leveren een uiterst belangrijke bijdrage aan de rechtspraak van de Hoge Raad en daarmee aan de kwaliteit van de rechtspraak, de rechtsbescherming, de rechtseenheid en de rechtsontwikkeling. In de conclusie wordt in de regel een overzicht gegeven van de feiten waarvan de Hoge Raad moet uitgaan, van de rechtsvragen die de Hoge Raad moet beantwoorden, van de beslissing van het gerecht tegen wiens uitspraak het cassatieberoep is gericht, van eerdere Nederlandse of Europese jurisprudentie, van de relevante wetgeving en van de wetenschappelijke meningen. Ook wordt soms meer dan één mogelijke oplossing aangedragen. Een conclusie mondt uit in het oordeel over de vraag of het cassatieberoep tot succes moet leiden en de bestreden uitspraak dus moet worden vernietigd of dat het cassatieberoep moet stranden en dus moet worden verworpen. In civiele zaken en in strafzaken is een conclusie wettelijk verplicht. Voor belastingzaken ontbreekt een dergelijke verplichting.

De Hoge Raad is vrij de adviezen al dan niet te volgen en is daarover geen verantwoording verschuldigd, zomin als de leden van het parket dit zijn voor hun adviezen.

Een zaak kan aan de Hoge Raad worden voorgelegd door (een van) de civiele procespartijen, door de verdachte of door het openbaar ministerie, door de belanghebbende (belastingplichtige) of de instantie die een vordering of heffing heeft opgelegd, en ook, tenslotte, door een vordering van de procureur-generaal bij de Hoge Raad tot cassatie in het belang der wet. Op dit laatste wordt nader ingegaan in hoofdstuk VIII.3.

Conclusies worden met de uitspraken gepubliceerd in de vakpers en, voorlopig nog beperkt, op internet.

5. AARD VAN DE CASSATIERECHTSPRAAK

Cassatie verschilt wezenlijk van hoger beroep. In hoger beroep wordt de zaak in beginsel helemaal opnieuw bekeken en kan ook, zonodig, een nieuw onderzoek naar de feiten worden ingesteld. Het onderzoek van de cassatierechter is echter beperkt, met name voor wat betreft de feiten. De Hoge Raad moet – volgens wettelijk voorschrift – uitgaan van de feiten die de lagere rechter heeft vastgesteld of die niet zijn bestreden.

Cassatie betekent: vernietiging van een rechterlijke uitspraak wegens schending van het recht, de regels van het procesrecht (verzuim van vormen, motivering) daaronder begrepen. In dat laatste kader controleert de Hoge Raad of de lagere rechter heeft voldaan aan de eisen die het recht stelt aan een behoorlijk proces. Heeft de lagere rechter essentiële regels van een behoorlijke rechtspleging geschonden, dan zal de Hoge Raad reeds daarom de aangevallen beslissing moeten casseren.

Meestal wijst de Hoge Raad na vernietiging van de bestreden uitspraak een – in de regel andere – lagere rechter aan om de zaak verder te behandelen. In beginsel oordeelt de Raad immers niet over de feiten. Alleen als voor een eindschikking (bijna) geen beslissingen van feitelijke aard meer behoeven te worden genomen, zal de Hoge Raad de zaak zelf afdoen. De zaken van het Gemeenschappelijk Hof van Justitie van de Nederlandse Antillen en Aruba waarin de Hoge Raad uitspraak heeft gedaan worden in geval van vernietiging naar dat hof ter afdoening teruggezonden.

6. DE VIERDE OF OMBUDSKAMER (SCHORSING, ONTSLAG, KLACHTEN)

Op de taken van de eerste of civiele kamer, de tweede of strafkamer en de derde of belastingkamer wordt ingegaan

bij de afzonderlijke hoofdstukken van die kamers.

De Hoge Raad kent nog een vierde kamer. Daarbij gaat het niet om cassatierechtspraak. Omdat rechters in onafhankelijkheid hun rechtsprekende taak moeten kunnen verrichten worden zij aangesteld voor het leven, dat wil zeggen totdat zij de wettelijke leeftijdsgrens van 70 jaar hebben bereikt. Zij kunnen dan ook niet tegen hun wil door regering of parlement worden geschorst of ontslagen. De Hoge Raad heeft die bevoegdheid wél, bijv. bij gebleken ongeschiktheid voor de functie, al dan niet als gevolg van ziekte.

Ook verricht de Vierde Kamer in het kader van de zg. ombudsregeling, op vordering van de procureur-generaal, onderzoek naar gedragingen van een rechter over wie bij de procureur-generaal is geklaagd. Vanwege deze ombudstaak wordt de vierde kamer ook wel aangeduid als ombudskamer. In hoofdstuk VIII wordt nader op taak van de Hoge Raad en de procureur-generaal op het gebied van schorsing en ontslag en op de ombudsregeling ingegaan.

7. DE PROCEDURE BIJ DE HOGE RAAD; TERMIJNEN, PROCESVERTEGENWOORDIGING, GRIFFIERECHT

TERMIJNEN

Evenals bij het aanwenden van rechtsmiddelen bij de andere gerechten het geval is, is ook het instellen van cassatieberoep gebonden aan wettelijke vormvoorschriften en termijnen. Omdat de termijnen per toepasselijke wettelijke regeling kunnen verschillen, worden hier geen cassatietermijnen genoemd.

VERPLICHTE PROCESVERTEGENWOORDIGING

Zoals hiervoor is vermeld is de belangrijkste taak van de Hoge Raad de cassatierechtspraak. Zijn beperkte taak – het gaat immers niet om een onderzoek naar en de beoordeling van feiten, maar vooral om een juridische toetsing – stelt

beperkingen aan de mogelijkheid van procespartijen om in cassatie te procederen.

In civiele cassatieprocedures is de vrijheid om zelf te procederen het meest beperkt. Een civiele procespartij mag niet zelf een cassatieprocedure beginnen of stappen in die procedure zetten. Hij moet zich ingevolge wettelijk voorschrift gedurende de gehele procedure, te beginnen bij het instellen van het cassatieberoep, en voor het bepalen van de inhoud van de klachten, middelen genaamd, laten vertegenwoordigen door een advocaat die is ingeschreven bij de Haagse Balie het (proces)monopolie.

In strafzaken mag de verdachte wel zelf beroep in cassatie

instellen, maar hij is sinds 1 oktober 2000 wettelijk verplicht een schriftuur met middelen van cassatie te doen indienen door een advocaat. Dit moet gebeuren binnen twee maanden nadat de verdachte van de Hoge Raad de aanzegging heeft ontvangen dat de stukken van het geding op de Hoge Raad zijn ingekomen. Wordt de schriftuur niet tijdig door een advocaat ingediend, dan wordt de verdachte in zijn cassatieberoep niet-ontvankelijk verklaard. Dat wil zeggen dat het beroep niet inhoudelijk kan worden behandeld. Ook wanneer voor de Hoge Raad het woord moet worden gevoerd, mag dat alleen door een advocaat. Anders dan bij civiele cassatieprocedures kunnen in strafzaken ook andere advocaten dan degenen die zijn ingeschre-

ven bij de rechtbank in Den Haag de verdachte vertegenwoordigen.

In belastingzaken mag de belanghebbende zowel zelf beroep in cassatie instellen als middelen van cassatie indienen. Hij mag zich ook door een advocaat laten vertegenwoordigen of door een gemachtigde die geen advocaat is. Moet voor de Hoge Raad het woord worden gevoerd, dan mag dat echter alleen gebeuren door een advocaat – die overigens ook buiten het arrondissement Den Haag gevestigd kan zijn.

In de praktijk voltrekken de procedures voor de Hoge Raad zich evenwel bijna geheel schriftelijk.

PUBLICATIES

De Hoge Raad publiceert een groot deel van zijn uitspraken en conclusies op www.hogeraad.nl en www.rechtspraak.nl. Men kan zoeken via zaaknummer en/of datum van uitspraak, danwel via het zg. ELRO-nummer dat is te herkennen aan de beginletters AA; ook is vrij zoeken binnen de tekst mogelijk. Het web geeft ook toegang tot andere databanken met nationale en internationale jurisprudentie.

Veel jurisprudentie die voor het rechtsleven van belang wordt geacht, wordt ook gepubliceerd – vaak met (kritisch) commentaar – in de vaktijdschriften, zoals de Nederlandse Jurisprudentie, NJ, voor het civiele recht en het strafrecht en Beslissingen in belastingzaken, BNB, voor het belastingrecht. Rechtspraak van de Week, RvdW, publiceert iedere

week recente civiele uitspraken. De RvdW wordt in dit verslag alleen vermeld in de gevallen dat (nog) geen publicatie in de NJ heeft plaatsgevonden.

GRIFFIERECHT

In civiele zaken is een griffierecht verschuldigd waarvan de hoogte afhangt van de aard van het geschil of de hoogte van het gevorderd bedrag. De hoogte van het griffierecht wordt periodiek gewijzigd. Eind 2000 varieert het griffierecht van f 400,-- in familiezaken tot meer dan f 9.000,-- bij een gevorderde geldsom van meer dan f 350.000,--.

In belastingzaken ligt eind 2000 het griffierecht tussen de f 160,-- en f 630,--. De Hoge Raad neemt een belastingzaak pas in behandeling wanneer het griffierecht is betaald. Is het griffierecht niet (tijdig) betaald dan wordt het cassatieberoep niet-ontvankelijk verklaard, dat wil zeggen dat het beroep niet inhoudelijk wordt behandeld. De hoogte van het griffierecht wordt periodiek gewijzigd.

In strafzaken is geen griffierecht verschuldigd.

8. BIJZONDERE GESCHILLEN

Aan de Hoge Raad is ook opgedragen de beoordeling in eerste en enige aanleg, en dus ook als feitenrechter, van een aantal bijzonder geschillen, zoals jurisdictiegeschillen en geschillen van prijs en buit (kaapvaart). Deze geschillen komen zo weinig voor dat er niet nader op wordt ingegaan.

4 DE EERSTE OF CIVIELE KAMER VAN DE HOGE RAAD

21

1. DE CIJFERTABELLEN VAN DE CIVIELE KAMER

TABEL I - INGEKOMEN EN AFGEDANE ZAKEN

A.	1996	1997	1998	1999	2000
INGEKOMEN	473 (100%)	531 (112%)	565 (119%)	594 (126%)	522
CONCLUSIES	408 (100%)	392 (96%)	412 (101%)	478 (117%)	521 (128%)
UITSPRAKEN	391 (100%)	431 (110%)	397 (101%)	450 (115%)	478 (123%)
INTREK./ROYEMENTEN	31	41	30	46	51
B.	ONDER DE SUB A GENOEMDE AANTALLEN ZIJN BEGREPEN ZAKEN AFKOMSTIG VAN HET GEMEENSCHAPPELIJK HOF VAN DE NEDERLANDSE ANTILLEN				
		1997	1998	1999	2000
INGEKOMEN		39	22	29	24
UITSPRAKEN		15	24	30	31
INGETROKKEN				1	4

TABEL II - VERDELING NAAR SOORT ZAKEN

	1999	2000
INGEKOMEN:		
ROLZAKEN	376 (63%)	350 (67%)
REKESTZAKEN	218 (37%)	172 (33%)
	594 (100%)	522 (100%)
UITSPRAKEN:		
ROLZAKEN	268 (60%)	265 (55%)
REKESTZAKEN	182 (40%)	213 (45%)
	450 (100%)	478 (100%)

TABEL III - AANHANGIGE ZAKEN PER 31 DECEMBER

	1998	1999	2000
ROLZAKEN	501	572	585
REKESTZAKEN	153	178	186
	654	750	771

TABEL IV - UITSPRAKEN IN 3- OF 5-FORMATIE ¹

	1997		1998		1999		2000	
	3-	5-	3-	5-	3-	5-	3-	5-
ROLZAKEN ²	77 (27%)	213 (73%)	52 (22%)	188 (78%)	75 (28%)	193 (72%)	68 (25%)	197 (75%)
REKESTZAKEN	67 (47%)	74 (53%)	74 (47%)	83 (53%)	90 (49%)	92 (51%)	101 (47%)	112 (53%)
	144 (33%)	287 (67%)	126 (32%)	271 (68%)	165 (37%)	285 (63%)	169 (35%)	310 (65%)

¹ Artikel 102 van de Wet op de rechterlijke organisatie houdt onder meer in: De Hoge Raad vonnist, behoudens in de wet genoemde uitzonderingen, met vijf raadsheren. De voorzitter van een Kamer kan bepalen dat een zaak die hem daartoe geschikt voorkomt, wordt behandeld en beslist door drie leden van die Kamer.

² Tussen () de percentages, waarbij de aantallen uitspraken volgens tabellen I en II in het desbetreffende jaar op 100% zijn gesteld.

TABEL V - TOEPASSING VAN ART. 101A RO ³

	1997	1998	1999	2000
ROLZAKEN ^{4,5}	39 (13%)	34 (14%)	56 (21%)	74 (28%)
REKESTZAKEN ⁵	17 (12%)	37 (24%)	42 (23%)	57 (27%)
	56 (13%)	71 (18%)	98 (22%)	131 (27%)

³ Art. 101a RO luidt: Indien de Hoge Raad oordeelt dat een aangevoerde klacht niet tot cassatie kan leiden en niet noopt tot beantwoording van rechtsvragen in het belang van de rechtseenheid of de rechtsontwikkeling, dan kan hij zich bij de vermelding van de gronden van zijn uitspraak te dier zake beperken tot dit oordeel.

⁴ Tussen () de percentages, waarbij de aantallen uitspraken volgens tabellen I en II in het desbetreffende jaren op 100% zijn gesteld.

⁵ Alleen die uitspraken zijn opgenomen waarin alle cassatiemiddelen met toepassing van art. 101a RO ongegrond zijn verklaard.

TABEL VI - TOEPASSING VAN ART. 101A RO TEN OPZICHTE VAN HET AANTAL VERWERPINGEN VAN HET CASSATIEBEROEP

	1999		2000	
	VERWERPINGEN	ART. 101A	VERWERPINGEN	ART. 101A
ROLZAKEN	185 (100%)	56 (30%)	162 (100%)	74 (46%)
REKESTZAKEN	102 (100%)	42 (41%)	147 (100%)	57 (39%)
	287 (100%)	98 (34%)	309 (100%)	131 (43%)

TABEL VII - RESULTAAT VAN CASSATIEBEROEPEN

	TOTAAL	VERWERPING	VERNIETIGING	CASSATIE-BEROEP NIET-ONTVANKELIJK	OVERIG
1999					
ROLZAKEN	268 (100%)	185 (69%)	65 (24%)	8 (3%)	10 (4%) ⁶
REKESTZAKEN	182 (100%)	102 (56%)	60 (33%)	17 (9%)	3 (2%)
	450 (100%)	287 (64%)	125 (28%)	25 (5%)	13 (3%)
2000					
ROLZAKEN	265 (100%)	162 (62%)	78 (29%)	5 (2%)	17 (6%) ⁷
REKESTZAKEN	213 (100%)	147 (70%)	46 (21%)	19 (9%)	0 (-)
	478 (100%)	309 (65%)	124 (26%)	24 (5%)	17 (3%)

⁶ Waaronder 1 maal het stellen van prejudiciële vragen aan het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen.

⁷ Waaronder 3 maal het stellen van prejudiciële vragen het het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen en 1 maal aan het Benelux-Gerechtshof.

TABEL VIII - GEMIDDELDE DOORLOOPTIJD IN DAGEN

	1998	1999	2000
ROLZAKEN	474	526	615
REKESTZAKEN	274	324	330

2. TOELICHTING

2.1 INLEIDING

Het totstandkomen van een uitspraak in een civiele cassatieprocedure is naar haar aard reeds een tijdrovende zaak. Partijen krijgen volgens vaste – aan de advocatuur bekende – regels de gelegenheid zich over hun zaak uit te laten. Vervolgens wordt in iedere zaak geconcludeerd door de procureur-generaal. In de praktijk gebeurt dit meestal door een van de andere leden van het parket die belast zijn met civiele zaken. De Hoge Raad beslist uiteindelijk met een meervoudige kamer van vijf of drie raadsheren.

Er is een onderscheid tussen procedures die met een dagvaarding (ook wel aangeduid als rolzaken) en procedures die met een rekest (ook wel aangeduid als rekestzaken) aanvangen. Rolzaken worden zo genoemd, omdat zij op een door de griffier van de rechtscolleges die civiele zaken behandelen bijgehouden register of rol worden geplaatst. Het onderscheid tussen rolzaken en rekestzaken is in de eerste plaats van procesrechtelijke aard. Beide soorten procedures kennen een eigen rechtsgang. Kort gezegd bestaat het verschil hierin dat de rechtsgang in rolprocedures meer in handen van partijen is gelegd en formeler van aard is dan dat het geval is in rekestzaken. De uitspraken in rolzaken en rekestzaken heten vonnissen en arresten, respectievelijk beschikkingen. De wetgever schrijft voor welke procedure moet worden gevolgd. Van oudsher diende de dagvaardingsprocedure om een uitspraak te krijgen indien tussen partijen een twistvraag bestond, terwijl de verzoekschriftprocedure diende te worden gevolgd indien het ging om rechtspraak niet op tegenspraak. In de loop der tijd is het terrein van de verzoekschriftprocedure uitgebreid; zo dienen de meeste familierechtelijke geschillen te worden ingeleid met een verzoekschrift. Zaken met betrekking tot algemene vermogensrechtelijke geschillen worden in de regel met een dagvaarding ingeleid.

Hoewel in 2000 een kentering lijkt op te treden, laten de in dit jaarverslag opgenomen cijfers zien dat de civiele kamer en het parket er niet helemaal in geslaagd zijn de toeloop van zaken bij te houden. Ook dit feit heeft direct gevolg voor de duur van de cassatieprocedure. Voor zaken die met een dagvaarding aanvangen belooft die duur thans tussen de 18 en 24 maanden. Voor de verzoekschriftprocedures bedraagt die termijn iets minder dan een jaar. Het gaat hierbij uiteraard om gemiddelden. Zaken waarin de Hoge Raad vragen van uitleg moet stellen aan het Benelux-Gerechtshof te Brussel of aan het Hof van Justitie te Luxemburg nemen al gauw tweemaal zo veel tijd in beslag. Spoedzaken, waartoe onder meer faillissementszaken, zaken betreffende de schuldsanering natuurlijke personen, zaken betreffende de (verplichte) opnemings in psychiatrische ziekenhuizen (zgn. BOPZ-zaken) en sommige familierechtelijke zaken behoren, volgen een eigen (versneld) regime.

Civiele kamer en parket hebben in de verslagperiode herhaaldelijk overlegd hoe dit capaciteitsprobleem het hoofd te bieden. Een definitieve oplossing van het probleem is nog niet gevonden.

2.2 VEEL UITEENLOPENDE ZAKEN

De cassatierechtspraak van de civiele kamer beslaat een groot en divers terrein. Zo heeft de civiele kamer te beslissen in zaken op het gebied van personen- en familierecht, erfrecht, algemene vermogensrecht, huurrecht, arbeidsrecht, verzekeringsrecht, vervoerrecht, het intellectuele eigendomsrecht, etc. Een illustratie van de soort zaken die in de verslagperiode is behandeld, kan alleen maar een beperkte keuze bieden. Wel is bij die keuze voor dit verslag getracht de steeds wisselende belangen in beeld te brengen waarmee de civiele rechter te maken kreeg. Wie van een bepaalde zaak meer wil weten doet er goed aan de genoemde uitspraak,

waarvan de vindplaatsen zijn vermeld, zelf te raadplegen.

3. EEN GREEP UIT DE JURISPRUDENTIE

3.1 INLEIDING

Doel van dit overzicht is een beeld te geven van het brede werkkterrein van de civiele kamer in de afgelopen twee jaar. Er is daarom naar gestreefd deze diversiteit te schetsen. Of de uitspraken van de civiele kamer in de periode waarover verslag is gedaan van een bijzonder maatschappelijk of juridisch belang zijn geweest en of zij de toets der kritiek kunnen doorstaan, staat uiteindelijk ter beoordeling van de 'gebruikers' van de uitspraken, dus het juridische en maatschappelijke veld.

3.2 PERSONEN- EN FAMILIERECHT

Op het terrein van het personen- en familierecht vragen, alleen al wat de kwantiteit betreft, alimentatiezaken aandacht. Vele van deze zaken zijn, vanwege hun zuiver feitelijke aard (in cassatie kunnen vragen en stellingen betreffende feitelijkheden niet meer worden onderzocht), gedoemd te mislukken.

Soms worden in deze zaken echter meer algemene vragen aan de Hoge Raad voorgelegd. Omdat echtscheidingsituaties en ten gevolge daarvan ontstane alimentatieperikelen zich veelvuldig voordoen, zijn de op die vragen volgende uitspraken meestal van direct maatschappelijk belang. Een goed voorbeeld hiervan is te vinden in de beslissingen van de Hoge Raad inzake de limitering van alimentatie in de zgn. 'oude gevallen' (HR 26 maart 1999, nrs. R98/014, R98/087 en R98/116, NJ 1999, 653/4/5).

Bij de wet van 28 april 1994 is – in grote lijnen – bepaald dat een alimentatieplicht na echtscheiding in beginsel na 12 jaar eindigt. De overgangsregeling die bij deze zgn. limiteringswet hoort, houdt in dat alimentaties van vóór 1 juli 1994 eindigen na 15 jaar, tenzij de beëindiging in een con-

creet geval naar maatstaven van redelijkheid of billijkheid onaanvaardbaar zou zijn. De Hoge Raad is, gesteld voor de vraag of de lagere rechter deze regel goed had toegepast, uitgegaan van al vóór de invoering van de limiteringswet gevestigde vaste rechtspraak van de Hoge Raad dat aan beslissingen die het recht op alimentatie praktisch doen eindigen, hoge motiveringseisen moeten worden gesteld. Indien de alimentatiegerechtigde zich erop beroept dat een beëindiging hoogst onrechtvaardig zou zijn, moeten volgens de Hoge Raad wegens het ingrijpend karakter van een beëindiging, aan een dergelijke beslissing dezelfde hoge motiveringseisen worden gesteld als aan beslissingen waarin thans op grond van de limiteringswet alimentaties definitief worden beëindigd. Beslissingen tot definitieve beëindiging mogen kortom geen automatisme zijn.

Eveneens van direct belang voor een grotere groep betrokkenen is een uitspraak op het gebied van de curatele. In art. 1:383 BW ligt de regel besloten dat slechts één curator kan worden benoemd indien iemand onder curatele moet worden gesteld. De ouders van een verstandelijk gehandicapte jongen die meerderjarig was geworden wilden, nu hij ouderlijke zorg nodig bleef hebben, hun zoon onder curatele doen stellen met benoeming van hen beiden tot curator. Dat zij niet beiden tot curator benoemd konden worden beschouwden zij als een ongeoorloofde inmenging op het door art. 8 van het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens (EVRM) beschermde gezinsleven dat zij met hun zoon hadden. De Hoge Raad oordeelde dat in het oogmerk van de wetgever, om, ter voorkoming van onenigheid tussen curatoren, slechts één curator te doen benoemen, geen rechtvaardiging als bedoeld in art. 8 lid 2 EVRM kon worden gevonden. In tegenstelling tot het hof achtte de Hoge Raad het de rechtsvormende taak van de

rechter niet te buiten gaan om voor de ongeoorloofde inmenging een oplossing te vinden, nu bij eventuele problemen aansluiting gevonden kon worden bij de regeling van de gezamenlijke voogdij. De Hoge Raad heeft beide ouders tot curator benoemd (HR 1 december 2000, nr. R00/076, ELRO nr. AA8717, RvdW 2000, 240).

3.3 ALGEMEEN VERMOGENSRECHT

Van dit onderdeel van het civiele recht verdient een aantal zaken betreffende de bevrijdende verjaring de aandacht. Verjaring is het verlopen van een door de wet bepaalde tijdsduur, na welk verloop de schuldenaar, zo hij zich daarop beroept, niet meer tot nakoming van zijn verbintenis kan worden aangesproken. Naar huidig recht geldt in het algemeen voor vorderingen tot schadevergoeding een verjaringstermijn van 5 jaar. Deze termijn begint pas te lopen als de benadeelde zowel met de schade als met de daarvoor aansprakelijke persoon bekend is geworden. Is 20 jaar verlopen na de gebeurtenis waardoor de schade is veroorzaakt, dan is de vordering in ieder geval verjaard (art. 3:310 lid 1 van het Burgerlijk Wetboek [BW]).

In gevallen van kindermishandeling en seksueel misbruik zijn problemen gerezen met deze bepaling. De wetgever heeft bij wet van 7 juli 1994 (Stb. 529) al een extra bescherming verleend aan (minderjarige)slachtoffers van zedendelicten, door de rechtsvordering niet te laten verjaren zolang het recht tot strafvordering niet door verjaring is vervallen (art. 3:310 lid 4 BW). Ook de Hoge Raad is het slachtoffer tegemoet gekomen. In een zaak was het slachtoffer van seksueel misbruik zowel met het misbruik als met de dader al geruime tijd bekend, maar als gevolg van de daardoor ontstane psychische toestand niet in staat geweest een vordering jegens de dader geldend te maken. De Hoge Raad heeft geoordeeld dat, als dit het gevolg is van omstandigheden die aan de schuldenaar (in

dit geval de pleger van het seksueel misbruik) zijn toe te rekenen, het naar maatstaven van redelijkheid en billijkheid onaanvaardbaar is dat deze zich op de vijfjaarstermijn zou kunnen beroepen (HR 23 oktober 1998, nr. 16.576, NJ 2000, 15). Dit oordeel is herhaald in een zaak waarin van kindermishandeling sprake was. In deze laatste zaak heeft de Hoge Raad echter, met een beroep op de rechtszekerheid, wel strikt vastgehouden aan de 20-jarige verjaringstermijn (HR 25 juni 1999, nr. C97/320, NJ 2000, 16).

De 30-jarige verjaringstermijn van art. 3:310 lid 2 BW (de rechtsvordering tot vergoeding van schade als gevolg van een verontreiniging van lucht, water of bodem, verjaart in ieder geval 30 jaar na de gebeurtenis waardoor de schade is veroorzaakt) heeft voor problemen gezorgd. Het gaat hier over de zgn. 'asbestzaken'. Blootstelling aan asbest kan kanker veroorzaken, waarbij het bijzondere is dat tussen het moment van blootstelling en de openbaring van de ziekte twintig tot veertig jaar kunnen verlopen. De verjaringsregeling van art. 3:310 lid 2 kan in dat geval dus zelfs het ontstaan van de vordering verhinderen. De Hoge Raad is ook hier het slachtoffer tegemoet gekomen. Hij heeft geoordeeld dat toepassing van de in beginsel absolute termijn van art. 3:310 lid 2 in uitzonderlijke gevallen naar maatstaven van redelijkheid en billijkheid onaanvaardbaar kan zijn. Daarbij heeft de Hoge Raad benadrukt dat zich hier een geval voordoet dat de schade pas daadwerkelijk is ontstaan en dus pas kon worden geconstateerd nadat de verjaringstermijn was verstreken. Of de verjaringstermijn in het concrete geval werkelijk onaanvaardbaar is zal de feitenrechter, aan de hand van door de Hoge Raad genoemde gezichtspunten, voor ieder geval apart dienen te beoordelen. Zo moet die rechter bij zijn beoordeling onder meer betrekken of de aansprakelijkheid (nog) door verzekering is gedekt (zie HR 28 april 2000, nr. C98/363, ELRO AA5635 en nr. C98/220, NJ 2000, 430/1).

Niet alleen de Hoge Raad is geconfronteerd geweest met deze problematiek. In zijn uitspraken heeft de Hoge Raad erop gewezen dat ook de wetgever het probleem van de onbekende of late schade heeft onderkend (een wetsvoorstel tot wijziging van de regeling van de bevrijdende verjaring voor gevallen van verborgen schade door letsel of overlijden is op 14 december 2000 door de Tweede Kamer aangenomen (Kamerstukken, 26 824)), en dat de regering speciaal voor asbestslachtoffers een regeling heeft tot stand gebracht (Regeling van de staatssecretaris van Sociale Zaken en Werkgelegenheid van 21 januari 2000, Stcrt. 16). De regeling voorziet in een beperkte uitkering aan asbestslachtoffers die niet op grond van het burgerlijk recht schadevergoeding kunnen krijgen.

Een andere zaak die een scherp licht heeft geworpen op een in de wet neergelegde regeling is het arrest dat bekend is geworden onder de naam baby Joost (HR 8 september 2000, nr. C98/371, ELRO nr. AA7041, NJ 2000, 734). Bij een medische behandeling van Joost als baby zijn fouten gemaakt, waardoor Joost zwaar geestelijk en lichamelijk gehandicapt is geraakt. Zijn ouders vorderden smartengeld wegens de immateriële schade die zij zelf daardoor lijdten. Het hof heeft de vordering afgewezen. Het oordeelde toewijzing van de vordering op grond van onrechtmatige daad niet mogelijk. Het hof wees daarbij op art. 1407 (oud) BW en het huidige art. 6:107 BW. Het oude en het huidige recht gaan uit van een beperkte kring van gerechtigden bij letsel-schade. Het komt erop neer dat slechts de gewonde zelf recht heeft op schadevergoeding, en (onder het huidige recht) derden alleen en voorzover zij in art. 6:107 BW zijn genoemd. De door de ouders gevorderde schadevergoeding kon op grond van deze artikelen niet worden toegewezen. Het hof oordeelde voorts dat tussen de ouders en de aan-

sprakelijk gestelde artsen geen contractuele band bestond, zodat op die grond niets kon worden gevorderd. Ook het beroep op art. 8 van het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens (EVRM) – de ouders stelden dat de integriteit van het gezinsleven door de gemaakte medische fouten was geschonden – heeft het hof verworpen. Op het cassatieberoep van de ouders heeft de Hoge Raad het oordeel van het hof dat de ouders niet voor zichzelf, maar namens hun kind hadden gecontracteerd bij het aangaan van de medische behandelingsovereenkomst, in stand gelaten, evenals het oordeel dat geen sprake was van een schending van art. 8 EVRM. De geleden schade kwam derhalve niet voor vergoeding in aanmerking.

Bodemverontreiniging blijft rechtspraak opleveren. Ook particuliere kopers en verkopers hebben met dit probleem te maken. Een voorbeeld daarvan is te vinden in het arrest van 28 januari 2000 (nr. C98/197, ELRO nr. AA4606, NJ 2000, 575). Een verkoper verkocht zijn woonboerderij met schuur. De verkoper wist dat de koper de schuur wilde vervangen door een andere. De verkoper was niet bekend met enige verontreiniging van de grond, maar toen de koper een bouwvergunning voor de bouw van de schuur aanvraagde, bleek de grond verontreinigd. Hij kon niet de voor de vergunning vereiste 'schone grond' -verklaring overleggen. De grond werd gesaneerd, waarop (onder meer) de vraag rees voor wiens rekening de kosten moesten komen. In de koopakte was opgenomen dat de onroerende zaak bij de eigendomsoverdracht de feitelijke eigenschappen bezat die voor een normaal gebruik nodig zijn, als ook dat de verkoper niet bekend was met enige verontreiniging. Het door de Hoge Raad in deze zaak gegeven oordeel komt erop neer dat de koopakte de garantie inhield dat het gekochte de normale eigenschappen heeft die de koper mag verwachten, dat daar-

aan niet afdoet dat de verkoper heeft verklaard niet van enige verontreiniging te weten, zodat – in beginsel – op de verkoper de verplichting rustte de saneringskosten te voldoen.

3.4 INTELLECTUELE EIGENDOM

De houder van het merk 'Route 66' verzette zich tegen het gebruik van dat merk in een discotheek, waar een 'Route 66' café (o.a. voorzien van de bekende schildjes van de Amerikaanse highway) was ingericht. De discotheekexploitant beriep zich erop dat het merk tot het 'publiek domein' behoorde en dat de merkhouder de weg voor anderen blokkeerde. Zijn zienswijze is niet gevolgd. De Hoge Raad oordeelde dat de eenvormige Benelux Merkenwet zich niet tegen een depot van woorden of beelden verzet, die in een heel andere context – en niet door inspanningen van de deposant – grote bekendheid hebben (gekregen). Mits een merk onderscheidend vermogen heeft, kan het worden gedeponeerd en dus beschermd, ook al behoort het teken tot het publiek domein (HR 5 maart 1999, nr.16.812, NJ 2000, 306).

In het arrest van 9 juni 2000 (nr. C99/248, AA6180, RvdW 2000, 151) kreeg de Hoge Raad te maken met de Wet op de naburige rechten (de WNR). Deze wet beschermt rechten die 'verwant' zijn aan het auteursrecht; het gaat hier om prestaties van uitvoerende kunstenaars, eerste vastleggingen op film en cd's etc. Op grond van de wet is een billijke vergoeding verschuldigd aan de producenten en de uitvoerende kunstenaars wanneer de door hen opgenomen werken worden uitgezonden. De rechthebbenden, vertegenwoordigd door de stichting SENA, hebben ter bepaling van de hoogte van de vergoeding een procedure aangespannen tegen de NOS. Omdat de 'billijke vergoeding' inmiddels ook was opgenomen in een Europese Richtlijn en de Hoge Raad niet duidelijk was op welke wijze volgens die Richtlijn

de billijke vergoeding moest worden vastgesteld, heeft de Hoge Raad daarover vragen aan het hof in Luxemburg gesteld.

3.5 ARBEIDSRECHT

Vanaf 1 januari 1999 is in artikel 7: 685 BW (ontbinding wegens gewichtige redenen van de arbeidsovereenkomst) opgenomen dat de verzoeker (in dit geval dus de werkgever) niet ontvankelijk is wanneer de werknemer op het moment van indienen van het verzoekschrift ter ontbinding van de arbeidsovereenkomst ziek is en bij het verzoekschrift niet een zgn. reïntegratieplan is gevoegd. In de zaak die geleid heeft tot de beschikking van de Hoge Raad van 29 september 2000 (nr. R00/001, AA7285, RvdW 2000, 194) had de werkgever ontbinding van de arbeidsovereenkomst verzocht zonder daarbij een reïntegratieplan over te leggen, hoewel de werknemer zich al geruime tijd vóór het indienen van het verzoek had ziek gemeld. Kantonrechter en rechtbank achtten de werkgever niettemin ontvankelijk. Tegen een beslissing op een ontbindingsverzoek staan in beginsel geen rechtsmiddelen open; het zgn. rechtsmiddelenverbod. De zaak kwam in dit geval wegens een ander punt – het beginsel van hoor en wederhoor zou zijn geschonden – bij de rechtbank en vervolgens bij de Hoge Raad terecht. De Hoge Raad oordeelde dat de uitspraak van de rechtbank wegens het rechtsmiddelenverbod niet in cassatie kon worden getoetst. Omdat echter uit de literatuur en de rechtspraak bleek dat op dit gebied onzekerheid bestond, heeft de Hoge Raad, na uitdrukkelijk verzoek van de procureur-generaal die hierover verzoeken tot cassatie in het belang der wet had ontvangen, van de gelegenheid gebruik gemaakt in een overweging ten overvloede, toch een oordeel over de zaak te geven. Nu uit het vonnis van de rechtbank naar voren kwam dat de werknemer zich vanaf zijn ziekmelding

categorisch aan ieder controle daarvan door de werkgever had onttrokken, oordeelde de Hoge Raad de ontvankelijk-verklaring juist: de werknemer moet de werkgever in staat stellen te beoordelen of hij ten tijde van het indienen van het verzoek al dan niet ziek is.

Op 1 april 1997 is de regeling van de arbeidsovereenkomst overgebracht naar boek 7, titel 10 van het Burgerlijk Wetboek, waaronder de regeling van de aansprakelijkheid voor bedrijfsongevallen. In art. 7:658, lid 1, BW is voor de werkgever de verplichting opgenomen ervoor te zorgen dat de werknemer in de uitoefening van zijn werkzaamheden geen schade lijdt (daarvoor in enigszins andere vorm neergelegd in art. 7A:1638x, lid 1, (oud) BW). In lid 2 van art. 7:658 BW is, anders dan daarvoor, bepaald dat de werkgever in beginsel aansprakelijk is voor schade die de werknemer in de uitoefening van zijn werkzaamheden lijdt, tenzij hij aantoonst dat hij zijn verplichting uit het eerste lid is nagekomen of dat de schade in belangrijke mate het gevolg is van opzet of bewuste roekeloosheid van de werknemer. Deze wijziging, die neerkomt op een omkering van de bewijslast wat betreft de zorgplicht van de werkgever, is ingegeven door de algemene kritiek op de oude regeling op dit punt.

In de zaak die heeft geleid tot het arrest van 10 december 1999, nr. C98/202, NJ 2000, 211, is beslist dat art. 7:658 BW onmiddellijke werking heeft, omdat de nieuwe regeling – kort gezegd – slechts op het punt van de bewijslastverdeling een verandering inhield ten opzichte van de oude regeling. De aansprakelijkheid voor de gevolgen van een val die een verpleegster/werkneemster in de uitoefening van haar functie op 14 augustus 1995 maakte in de chirurgische polikliniek van een ziekenhuis, diende derhalve beoordeeld te worden aan de hand van art. 7:658 BW. Voor het onderhavige geval betekende dit, aldus de Hoge Raad, dat, nu niet

hoeft vast te staan aan welke oorzaak het ongeluk is te wijten, het ziekenhuis aansprakelijk is, tenzij het aantoonst dat het aan de in art. 7:658 lid 1 neergelegde verplichting heeft voldaan, dan wel sprake is geweest van opzet of bewuste roekeloosheid van de werkneemster. Zou het oude recht nog van toepassing zijn geweest, dan had de werkneemster moeten aantonen dat de werkgever, i.c. het ziekenhuis, zijn veiligheidsverplichting niet was nagekomen.

Over het stakingsrecht worden niet zo dikwijls uitspraken gedaan. In de beschreven periode zijn er twee te melden.

In een arrest van 24 september 1999, nr. C98/044, NJ 1999, 737 was de vraag aan de orde of het beding in een CAO dat (een deel) van de winstuitkering slechts wordt uitbetaald onder de voorwaarde dat in het voorafgaande jaar geen staking heeft plaats gevonden, rechtsgeldig was. De rechtbank oordeelde het beding ongeoorloofd omdat daarmee op voorhand financiële druk op de werknemers werd uitgeoefend om geen gebruik te maken van het stakingsrecht, hetgeen de rechtbank in strijd oordeelde met art. 6 lid 4 van het Europees Sociaal Handvest. De werkgever had aangevoerd dat bij staking de werkgever toch al geen loon, en dus ook geen winstuitkering, verschuldigd is gedurende de tijd dat de werknemer staakt en dat door het beding het stakingsrecht dan ook niet op rechtens relevante wijze werd beperkt. De Hoge Raad heeft dit betoog verworpen, erop wijzend dat in het bestreden beding geen enkel verband is gelegd met de duur van een eventuele staking.

Het tweede arrest is van 28 januari 2000 (nr. C98/138, ELRO nr. AA4618, NJ 2000, 292). In verband met een reorganisatie, waarbij een onderneming overwoog bedrijfsonderdelen af te stoten, was een wilde staking uitgebroken, die de bonden wilden overnemen. In kort geding vroeg de onderneming een verbod op werkstakingen en werkonderbrekingen. De president wees die vordering toe op de grond

dat de staking voorbarig en prematuur was, welke beslissing in hoger beroep werd bekrachtigd. In het daartegen ingestelde cassatieberoep kwam de Hoge Raad tot het volgende oordeel. Ervan uitgaande dat de betwiste staking in beginsel moet worden geduld op grond van art. 6 lid 4 van het Europees Sociaal Handvest, is alleen dan plaats voor het oordeel dat zij onrechtmatig is, als zwaarwegende spelregels zijn overtreden of als de bonden in redelijkheid niet tot de staking hadden kunnen komen. Tot de spelregels behoort dat een staking, ook als die in beginsel door het Europees Sociaal Handvest is gedekt, slechts als uiterste middel mag worden toegepast. Bij het oordeel of in het concrete geval daarvan sprake is, dient de rechter zich terughoudend op te stellen; het gaat hier immers om een grondrecht, terwijl

daarnaast de beslissing tot staking in een conflictsituatie veelal in korte tijd genomen moet worden. Het hof had deze regels niet miskend.

3.6 HUURRECHT

Op het gebied van het huurrecht deed zich een niet alledaagse zaak voor. Eind jaren vijftig is, naar een toen bestaand stedenbouwkundig concept, woningbouw tot stand gekomen, gecombineerd met open, voor iedereen toegankelijke, gemeenschappelijke tuinen. Op grond van de zgn. Tuinstadregeling (vastgesteld door de gemeente Amsterdam) dienen woningbouwverenigingen etc. in de 'Westelijke Tuinsteden' te zorgen voor het onderhoud van de open, gemeenschappelijke tuinen die bij hun flatcom-

plexen zijn aangelegd. Zij ontvangen hiervoor geld van het Tuinstadfonds, maar moeten ook een bijdrage per woning aan dat fonds verstrekken. Deze bijdrage voor het geringe en dagelijks onderhoud hebben de woningbouwverenigingen (onder meer) als servicekosten doorberekend in de huurprijs. Aan de rechter is in een (proef)procedure de vraag voorgelegd of de woningbouwverenigingen daartoe op grond van de Huurprijzenwet Woonruimte gerechtigd waren. In cassatie stond vast dat het om groenvoorzieningen ging met een open karakter die voor iedereen toegankelijk zijn, zodat ze niet als aanhorigheden deel uitmaakten van het gehuurde. De Hoge Raad oordeelde dat voorzover de huurders het genot van de groenvoorzieningen hebben, zij dat genot niet ontleen aan de huurovereenkomst, maar aan de openbare bestemming van die voorzieningen. De kosten voor dagelijks onderhoud kunnen dan niet op grond van art. 12 HpW worden aangemerkt als bijkomende kosten voor krachtens de huurovereenkomst aan de huurder verstrekte leveringen en diensten (HR 9 juni 2000, nr. C98/276, ELRO nr. AA6157, NJ 2000, 583). De woningbouwvereniging had de onderhavige kosten niet aan de huurders mogen doorberekenen.

3.7 PROCESRECHT

De regeling van het getuigenbewijs is onderwerp van geschil geweest. In het Wetboek van burgerlijke rechtsvordering is het getuigenbewijs geregeld. In art. 191 lid 1 wordt de getuigplicht voorop gesteld. Als uitzondering daarop is bepaald dat onder meer degenen, die tot geheimhouding verplicht zijn uit hoofde van hun ambt, beroep of betrekking over hetgeen hun in die hoedanigheid is toevertrouwd, zich als getuige kunnen verschonen (art. 191 lid 2 onder b Rv.). Dit verschoningsrecht houdt in dat men, opgeroepen als getuige, op bepaalde vragen geen antwoord behoeft te

geven. Uiteindelijk is het aan de rechter te beoordelen of in een concrete situatie een beroep op het verschoningsrecht kan worden gedaan. De Hoge Raad heeft daarbij als criterium genomen dat de opgegeven vragen niet behoeven te worden beantwoord, zolang de rechter aan redelijke twijfel onderhevig acht of de beantwoording naar waarheid zou kunnen geschieden zonder dat geopenbaard wordt wat verborgen dient te blijven.

In de zaak die heeft geleid tot het arrest van 15 oktober 1999 (nr. R98/136, NJ 2001, 42) ging het om meldingen aan een vertrouwensarts dat kinderen in het gezin X. mishandeld c.q. seksueel misbruikt zouden worden door (een van)de ouders. Ook hadden enige personen hem advies gevraagd hoe met de problematiek in het gezin om te gaan. Er is een strafrechtelijk onderzoek gestart, waarbij de ouders zijn aangehouden en onder meer twee kinderen uit het gezin door de Raad voor de Kinderbescherming zijn gehoord. Deze twee kinderen achtten zich nodeloos bij het onderzoek betrokken. In het kader van hun voorneemen een procedure tegen een aantal personen en instellingen in te stellen tot vergoeding van door hen geleden immateriële schade, hebben zij een voorlopig getuigenverhoor verzocht, waarin zij onder meer de vertrouwensarts wensten te horen. Het was de kinderen niet te doen om de namen van de aangevers van de arts te horen, maar om iets te vernemen over de gemelde signalen en het verloop dat daaraan was gegeven. De arts heeft deze vragen niet beantwoord. Hij stelde zich op het standpunt dat een vertrouwensarts het medisch beroep uitoefent en dat hij daarom gebonden is aan het medisch beroepsgeheim. Het hof heeft het beroep op het verschoningsrecht afgewezen. De Hoge Raad heeft het beroep tegen die uitspraak verworpen. De belangrijkste overwegingen daarbij waren dat

het beroep van vertrouwensarts niet behoort tot de in de wet BIG aangewezen beroepen op het gebied van de individuele gezondheidszorg, dat de relatie tussen de (niet-professionele) melders en de vertrouwensarts niet een 'behandelingsrelatie' is, en dat het hof tot de juiste slotsom is gekomen dat de vertrouwensarts slechts in zoverre een geheimhoudingsplicht en een daarop te baseren verschoningsrecht heeft, als nodig is om de anonimiteit van de melders te waarborgen.

Soms komt de Hoge Raad terug van een eerdere uitspraak. Voor de in dit verslag beschreven periode is hiervan een voorbeeld op procesrechtelijk gebied te vinden in het arrest van 14 april 2000, (nr. C98/216, ELRO nr. AA5517, NJ 2000, 626). De Hoge Raad is daarin teruggekomen van zijn arrest uit 1997 (NJ 1997, 307, Udenhout). Uit het arrest Udenhout volgde dat het instellen door B & W van hoger beroep in een civiele procedure, waarvoor nog geen goedkeuring door de gemeenteraad was gegeven, moest worden bekrachtigd in de eerstvolgende vergadering van de raad. De Hoge Raad baseerde dit oordeel op art. 164 lid 4 van de Gemeentewet, luidende: 'Het ingestelde beroep of het gemaakte bezwaar wordt ingetrokken, indien de raad de beslissing van het college van burgemeester en wethouders tot het instellen van beroep of het maken van bezwaar niet in zijn eerstvolgende vergadering bekrachtigt.' In de rechtspraak werd onbevredigend gevonden dat een gemeente een procedure die zowel raad als B&W wilde voeren, kon verliezen wegens het enkele feit dat de raad niet in de eerstvolgende vergadering had beslist. In de literatuur werd erop gewezen dat het vierde lid van art. 164 niet op civiele procedures ziet. De Hoge Raad heeft zich bij nader inzien eveneens op laatst genoemd standpunt gesteld.

3.8 WET SCHULDSANERING NATUURLIJKE PERSONEN

Sinds 1 december 1998 is als titel III van de Faillissementswet de Wet schuldsanering natuurlijke personen opgenomen. Deze wet stelt de schuldenaar, die in een uitzichtloze financiële positie verkeert, in staat een einde te maken aan zijn schuldsituatie.

Art. 288 lid 2 onder b van de faillissementswet bepaalt dat het verzoek tot toepassing van de schuldsaneringsregeling kan worden afgewezen indien aannemelijk is dat de schuldenaar ten aanzien van het ontstaan of het onbetaald laten van schulden niet te goeder trouw is geweest. Deze bepaling vormde het onderwerp van twee beschikkingen (HR 25 februari 2000, nr. R99/138, AA4938, NJ 2000,310 en HR 12 mei 2000, nr. R99/211, ELRO nr. AA5776, NJ 2000, 567). In laatstgenoemde uitspraak heeft de Hoge Raad hoge motiveringseisen gesteld aan het oordeel dat de betrokkene niet te goeder trouw is geweest. Het enkele feit dat de schuldenlast was ontstaan door de verplichting tot terugbetaling van door fraude verkregen bijstand achtte de Hoge Raad onvoldoende om tot dat oordeel te komen. De Hoge Raad overwoog dat met de goede trouw als bedoeld in art. 288 blijkens de wetsgeschiedenis van de schuldsaneringsregeling een gedragsmaatstaf is bedoeld en dat de wetgever ervan is uitgegaan dat de rechter daarbij rekening kan houden met alle omstandigheden.

3.9 DE NEDERLANDSE ANTILLEN EN ARUBA

Een voorbeeld van een Antilliaanse zaak (de Hoge Raad is hoogste rechter in Antilliaanse en Arubaanse zaken) is te vinden in HR 9 juli 1999, nr. R98/023, RvdW 1999, 110. Een schoolbestuur op Curaçao wilde in twee van haar basisscholen tweetalig onderwijs geven (Papiamentu en Nederlands). Het bestuur had de minister van Onderwijs en Cultuur daartoe verzocht art. 9 lid 3 van de landsveror-

dening basisonderwijs toe te passen. De minister heeft dit geweigerd, erop wijzend dat het beleid was onderricht te geven in de meerderheidstaal (Papiamentu) gedurende de hele basisschool met daarnaast Nederlands als vak. Het Gemeenschappelijk Hof van Justitie van de Nederlandse Antillen en Aruba heeft geoordeeld dat, indien de regering uitsluitend Papiamentu als voertaal op de scholen wil voorschrijven, dit voorschrift dient te berusten op een wet in formele zin (een landsverordening), en dat, nu art. 9 van de landsverordening voor de verzoekende school niet in werking was getreden, de minister geen beperking ten aanzien van het taalgebruik kon opleggen. De Hoge Raad heeft dit oordeel in stand gelaten.

3.10 CIVIEL RECHT / ADMINISTRATIEF RECHT

Ook op het raakvlak van het burgerlijk recht en het administratief recht zijn weer uitspraken gedaan. Hier wordt vermeld het arrest dat bekend staat onder de naam van (de partijen) Groningen/Raatgever (HR 17 december 1999, nr. C98/80, ELRO nr. AA3880, NJ 2000, 87). In een aantal uitspraken had de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State geoordeeld dat beslissingen op zelfstandige verzoeken tot schadevergoeding kunnen worden aangemerkt als besluiten in de zin van art. 1:3 van de Algemene wet bestuursrecht. Daardoor was onduidelijkheid ontstaan over de taakverdeling in dit opzicht tussen de bestuursrechter en de burgerlijke rechter. In de zaak Groningen/Raatgever stond vast dat de gemeente door een onjuist besluit te nemen over aan Raatgever te verstrekken bijzondere bijstand, onrechtmatig jegens Raatgever had gehandeld, maar de gemeente had niet de advocatenkosten aan Raatgever willen vergoeden. Raatgever vorderde deze kosten voor de burgerlijke rechter. Kantonrechter en rechtbank wezen de vordering toe.

De Hoge Raad heeft het beroep van de gemeente tegen de beslissing van de rechtbank verworpen, met als uitgangspunt dat de burgerlijke rechter op grond van art. 112 Grondwet bevoegd is kennis te nemen van vorderingen wegens een gepleegde onrechtmatige daad. De eiser zal in het algemeen niet-ontvankelijk moeten worden verklaard, indien moet worden uitgegaan van een geldig bestuursbesluit (i.c. zou dat het besluit zijn de kosten niet te vergoeden) indien daartegen bezwaar en beroep mogelijk is geweest, doch die mogelijkheid niet is benut. Op die regel moet echter, aldus de Hoge Raad, een uitzondering worden gemaakt indien het zuivere schadebesluiten betreft. Zolang niet voor een bestuurlijke rechtsgang is gekozen kan de belanghebbende bij de burgerlijke rechter terecht. Een belangrijk argument voor dit oordeel vond de Hoge Raad in het feit dat de bestuursrechtelijke regeling van de schadevergoeding in artikel 8:73 van de Algemene wet bestuursrecht niet als exclusief is bedoeld.

3.11 ALGEMENE BIJSTANDSWET

De terugvorderingsprocedures op grond van de Algemene bijstandswet zijn door de Wet Boeten (wet van 25 april 1996, Stb. 248) – op dit punt in werking getreden op 1 juli 1997 – ondergebracht bij de bestuursrechter. Een aanzienlijk aantal 'oude' gevallen zijn ook deze verslagperiode nog door de Hoge Raad berecht, waarbij opvallend veel gecompliceerde vragen van overgangsrecht aan de orde zijn gesteld in verband met de overschakeling van de oude Algemene Bijstandswet naar de herziene Algemene bijstandswet (zie bijv. HR 7 april 2000, nr. R99/104, ELRO nr. AA9440, NJ 2000, 378). Inhoudelijk interessanter is het arrest van 31 maart 2000 (nr. R99/081, ELRO nr. AA5322, NJ 2000, 554), een vervolg op het arrest van 13 februari 1998, nr. 9037, NJ 1999, 58. Het arrest van 20 maart 2000 heeft betrekking op art. 3

van het Scholingsbesluit. Doel van dit besluit is het verbeteren van de mogelijkheden om op de arbeidsmarkt te worden ingeschakeld. Art. 3 van het Scholingsbesluit leidt wél tot bijstandsbeëindiging als wetenschappelijk dagonderwijs wordt gevolgd, maar niet als wetenschappelijk avondonderwijs wordt gevolgd. De Hoge Raad komt tot de slotsom dat art. 3 indirecte discriminatie van vrouwen ten gevolge heeft. Alleenstaande vrouwen die jonge kinderen moeten verzorgen, zijn voorlopig niet beschikbaar voor de arbeidsmarkt. Juist 's avonds wetenschappelijk onderwijs te volgen is voor deze groep niet goed mogelijk. De regeling is dan ook geenszins geschikt om het doel van het Scholingsbesluit – verbetering van de arbeidsinschakeling – te bereiken. Het verzoek van de gemeente tot terugvoering van verleende bijstand werd afgewezen.

3.12 INTERNATIONALE ASPECTEN

Hoewel aan hiervoor beschreven zaken niet expliciet aandacht is besteed aan de internationale aspecten van het civiele recht, spelen die aspecten wel vaak een rol. Zo zal in civiele zaken regelmatig de vraag beantwoord moeten worden welk recht (bedoeld is dan het recht van welk land) van toepassing is. Een voorbeeld is een zaak, waarin is overwogen dat naar Nederlands internationaal privaatrecht de vraag welke vereisten worden gesteld aan de overdracht van de eigendom van een zaak, beheerst wordt door het recht van het land waar de zaak zich op het tijdstip van de op eigendomsoverdracht gerichte rechtshandeling bevindt (HR 3 september 1999, nr. C98/022, RvdW 1999, 144). Zo zal een auto die zich in België bevindt alleen al door het sluiten van een koopovereenkomst in eigendom kunnen worden overgedragen, omdat naar

Belgisch recht de koopovereenkomst de eigendomsoverdracht bewerkt.

Aan de 'internationalisering' van de rechtspraak doordat Nederland zich heeft gebonden aan talrijke verdragen is al eerder aandacht besteed. Zo wordt op het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens (EVRM) ook in burgerlijke zaken geregeld een beroep gedaan, met name op art. 6 (recht op een eerlijk proces) en op art. 8 (recht op eerbiediging van het privé-leven).

In Europa is een nieuwe rechtsorde in het leven geroepen, die als zodanig in de rechtsorde van de lidstaten van de Europese Unie is opgenomen. Ook de civiele rechter heeft met EU-recht te maken. Zo was in het arrest van 29 januari 1999 (nr. 16.727, NJ 1999, 272) de vraag aan de orde of de uittree-regeling die een bepaalde melkcoöperatie ten aanzien van de leden hanteerde, nietig was, omdat zij in strijd zou zijn met art. 85 lid 1 EG-Verdrag. In de zaak die geleid heeft tot HR 5 februari 1999 (nr. C 97/272, NJ 2000, 451) werd de vraag opgeworpen of de Nederlandse regeling (Wet betreffende verplichte deelneming in een bedrijfspensioenfonds) onverenigbaar was met het EU-verdrag. De Europese 'laagspannings'- Richtlijn kwam ter sprake in HR 2 april 1999 (nr. C97/326, NJ 1999, 552). De Keuringsdienst van Waren had een partij lampen in beslaggenomen, die naar het oordeel van deze dienst niet voldeden aan de voorwaarden gesteld in art. 3 van de Warenwet. De lampen hadden wel een KEMA-keur. De producent van de lampen stelde dat verdere eisen dan voor het KEMA-keur noodzakelijk, gezien de Richtlijn, niet gesteld mochten worden. Het gerechtshof, en daarna de Hoge Raad gaven hem ongelijk.

5 DE TWEEDE OF STRAFKAMER VAN DE HOGE RAAD

35

1. DE CIJFERTABELLEN VAN DE STRAFKAMER

TABEL I - INGEKOMEN EN AFGEDANE ZAKEN

A.	1996	1997	1998	1999	2000
INGEKOMEN	3754 (100%)	4226 (113%)	4426 (118%)	4356 (116%)	4085 (109%)
SCHRIFTELIJKE CONCLUSIES	1325 (100%)	1558 (118%)	1382 (104%)	1617 (122%)	919 (70%) ¹
UITSPRAKEN	3459 (100%)	3414 (99%)	3570 (103%)	4089 (118%)	2901 (84%) ¹
INTREK./ROYEMENTEN	153	136	161	185	1445 ²

¹ De samenloop van diverse factoren heeft de uitstroom van schriftelijke conclusies en van uitspraken ongunstig beïnvloed. Die factoren bestonden uit organisatorische problemen ten gevolge van een groot verloop aan leidinggevende en uitvoerende medewerkers op de strafadministratie en de ingebruikneming van een nieuw computerprogramma voor het zakenadministratiesysteem, dat veel kinderziekten te zien gaf en waarmee ervaring moest worden opgedaan. Tenslotte moest worden ingespeeld op de inwerkingtreding van drie nieuwe wetten.

² Het in vergelijking met voorgaande jaren zeer grote aantal intrekkingen heeft voor het overgrote deel betrekking op zaken, verband houdende met de Meststoffenwet. Bij de feitelijke instanties zijn zeer vele veroordelingen uitgesproken wegens – kort gezegd – het in gebreke blijven met de inlevering van de meststoffenboekhouding. In het najaar van 2000 zijn vele van deze zaken ingetrokken omdat in de woorden van de voor vrijwel alle verdachten optredende advocaat: de desbetreffende actie is geëindigd. Die zaken hebben niettemin zeer veel administratief werk opgeleverd. Het laatste geldt ook voor bijna 200 zogenaamde KLM-zaken, waarin de KLM door het hof is veroordeeld tot geldboeten wegens het vervoeren van vreemdelingen naar Nederland zonder dat deze beschikten over geldige inreisdocumenten, welke zaken zijn ingetrokken.

B.	ONDER DE SUB A GENOEMDE AANTALLEN ZIJN BEGREPEN ZAKEN AFKOMSTIG VAN HET GEMEENSCHAPPELIJK HOF VAN DE NEDERLANDSE ANTILLEN				
	1996	1997	1998	1999	2000
UITSPRAKEN ³	20	43	32	33	25

³ Het cassatieberoep in deze zaken is volgens de Cassatieregeling van de Nederlandse Antillen en Aruba slechts ontvankelijk indien een advocaat cassatiemiddelen heeft voorgesteld.

In alle zaken, waarin het cassatieberoep ontvankelijk is, is schriftelijk geconcludeerd.

TABEL II - VERDELING NAAR SOORT ZAKEN

	1999	2000
INGEKOMEN		
ROLZAKEN	3197 (73%)	3657 (90%)
BESCHIKKINGEN	172 (4%)	113 (3%)
HERZIENINGEN	65 (2%)	61 (1%)
WAHV-ZAKEN ⁴	922 (21%)	254 (6%)
	4356 (100%)	4085 (100%)
UITSPRAKEN		
ROLZAKEN, NIET PEKEN ⁵	1359	807
ROLZAKEN, PEKEN ⁵	1668	1194
	3027 (74%)	2001 (69%)
BESCHIKKINGEN	157 (4%)	38 (1%)
HERZIENINGEN	63 (2%)	35 (1%)
WAHV-ZAKEN	842 (20%)	827 (29%)
	4089 (100%)	2901 (100%)

⁴ Met WAHV-zaken worden bedoeld zaken betreffende de toepassing van de Wet administratiefrechtelijke handhaving verkeersvoorschriften.

⁵ Krachtens de wetgeving die gold tot 1 oktober 2000 is een verdachte die cassatieberoep heeft ingesteld niet verplicht om cassatiemiddelen voor te stellen. Peken zijn zaken waarin geen cassatiemiddelen zijn voorgesteld en waarin de Hoge Raad geen gronden aanwezig oordeelt om ambtshalve tot vernietiging van de bestreden uitspraak over te gaan.

TABEL III - AANHANGIGE ZAKEN PER 31 DECEMBER

	1998	1999	2000
ROLZAKEN	2628	2620	2855
BESCHIKKINGEN	60	69	135
HERZIENINGEN	50	51	76
WAHV-ZAKEN	649	729	156
	3387	3469	3222

TABEL IV - UITSPRAKEN IN 3- OF 5-FORMATIE BIJ NIET-PEKEN⁶

	1997		1998		1999		2000	
ROLZAKEN	3-	5-	3-	5-	3-	5-	3-	5-
	871 (91%)	87 (9%)	461 (95%)	54 (5%)	1268 (93%)	91 (7%)	719 (89%)	88 (11%)

- Tussen () de percentages, waarbij de aantallen uitspraken bij niet-peken in het desbetreffende jaar op 100% zijn gesteld.
- Bij andere dan rolzaken (dus bij beschikkingen, herzieningen en WAHV-zaken) wordt slechts bij uitzondering uitspraak gedaan in 5-formatie.
- Bij peken wordt altijd uitspraak gedaan in 3-formatie.

⁶ Artikel 102 van de Wet op de rechterlijke organisatie houdt onder meer in: De Hoge Raad vonnist, behoudens in de wet genoemde uitzonderingen, met vijf raadsheren. De voorzitter van een Kamer kan bepalen dat een zaak die hem daartoe geschikt voorkomt, wordt behandeld en beslist door drie leden van die Kamer.

TABEL V - TOEPASSING VAN ART. 101A RO⁷ BIJ NIET-PEKEN

	1997	1998	1999	2000
ROLZAKEN	396 (50%)	326 (38%)	739 ⁸	331 (41%)

- Tussen () de percentages, waarbij het totaal aantal uitspraken in het desbetreffende jaar op 100% is gesteld.
- Bij beschikkingen komen veel peken voor en daarnaast veel niet-ontvankelijkverklaringen in het cassatieberoep. Er is daarom niet veel ruimte voor toepassing van art. 101 a RO bij dit soort zaken.
- Bij uitspraken in herzieningszaken speelt art. 101 a RO geen rol.
- Bij uitspraken in WAHV-zaken wordt zo mogelijk in de regel een andere standaardmotivering gebezigd, aangepast aan de aard van die zaken.
- Alleen die uitspraken zijn opgenomen waarin alle cassatiemiddelen met toepassing van art. 101 a RO ongegrond zijn verklaard.

⁷ Artikel 101 a van de Wet op de rechterlijke organisatie luidt: Indien de Hoge Raad oordeelt dat een aangevoerde klacht niet tot cassatie kan leiden en niet noopt tot beantwoording van rechtsvragen in het belang van de rechtseenheid of de rechtsontwikkeling, dan kan hij zich bij de vermelding van de gronden van zijn uitspraak te dier zake beperken tot dit oordeel.

⁸ Dit aantal wijkt sterk af van dat in de andere jaren omdat in 1999 in 282 Meststoffenwet-zaken en in enige tientallen 'KLM-zaken' (zie noot 2) reeds uitspraak was gedaan met toepassing van art. 101 a RO, voordat de cassatieberoepen werden ingetrokken. In verband hiermee is geen percentage vermeld.

TABEL VI - TOEPASSING VAN ART. 101A RO TEN OPZICHTE VAN HET AANTAL VERWERPINGEN VAN HET CASSATIEBEROEP BIJ NIET-PEKEN

ROLZAKEN (NIET PEKEN)	1999		2000	
	Verwerpingen	Art. 101a	Verwerpingen	Art. 101a
	945 (100%)	739 (78%) ⁹	497 (100%)	331 (67%)

⁹ Vanwege de in noot 8 vermelde omstandigheden geeft dit percentage een vertekend beeld.

TABEL VII - RESULTAAT VAN CASSATIEBEROEPEN IN ROLZAKEN

	TOTAAL	VERWERPING	VERNIETIGING + VERWIJZING	VERNIETIGING + HR DOET ZELF AF	CASSATIE-BEROEP NIET-ONTVANKELIJK	ANDERS
1999						
PEKEN	1668 (55%)	1668 (55%)	--	--	--	--
NIET-PEKEN	1359 (45%)	579 (19%)	117	228	374	61
	3027 (100%)	2247 (74%)	117 (4%)	228 (8%)	374 (12%) ¹⁰	61 (2%)
2000						
PEKEN	1194 (60%)	1194 (60%)	--	--	--	--
NIET-PEKEN	807 (40%)	363 (18%)	90	152	188	14
	2001 (100%)	1557 (78%)	90 (4%)	152 (8%)	188 (9%)	14 (1%)

¹⁰ In het jaar 1999 blijken er in vergelijking met andere jaren meer economische zaken te zijn geweest, waarin geen middelen zijn voorgesteld. Dit resulteert in niet-ontvankelijkverklaring in het cassatieberoep.

TABEL VIII - GEMIDDELDE DOORLOOPTIJD IN DAGEN BIJ NIET-PEKEN

	1998	1999	2000
ROLZAKEN	285	322	333
BESCHIKKINGEN	154	141	347 ¹¹
HERZIENINGEN	199	170	269 ¹¹
WAHV-ZAKEN	188	233	282

¹¹ Als gevolg van organisatorische en personeelsproblemen heeft de afwikkeling van beschikkingen en herzieningen in het jaar 2000 vertraging opgelopen in vergelijking met voorgaande jaren.

TABEL IX - AARD VAN DE ROLZAKEN WAARIN UITSpraak IS GEDAAN

	1999	2000
GEWONE STRAFZAKEN	2860 (95%)	1837 (92%)
UITLEVERINGEN	93 (3%)	102 (5%)
WOTS-ZAKEN	3 (--)	8 (--)
PROFIJTONTNEMINGSZAKEN	71 (2%)	54 (3%)
CASSATIES IN BELANG DER WET	-- (--)	-- (--)
	3027 (100%)	2001 (100%)

2. TOELICHTING

2.1 INLEIDING

Zoals uit de hierna op te nemen cijfermatige gegevens blijkt, worden strafkamer en het parket in strafzaken vooral gekenmerkt door de grote hoeveelheid zaken dat bij de Hoge Raad aanhangig wordt gemaakt. In elk van de verslagjaren zijn ruim 4000 zaken ingekomen. Een klein deel van deze zaken betreft herzieningen (respectievelijk 65 en 63 zaken) en beschikkingen (respectievelijk 172 en 157 zaken).

Bij herzieningen gaat het niet om cassatierechtspraak, maar om de, mede feitelijke, beoordeling van een aanvraag om een strafzaak, die reeds geheel is afgewikkeld en in kracht van gewijsde is gegaan, te heropenen. Het belangrijkste vereiste dat aan de toelating van herziening wordt gesteld is dat er een zogenaamd novum is: een nieuw, relevant feit waarvan de rechter die de uitspraak deed, geen kennis droeg. In het beperkte aantal zaken waarin de herziening wordt toegelaten, gaat het meestal om een persoonsverwisseling doordat de verdachte valselijk de personalia van een andere persoon heeft opgegeven.

Hoewel zich herzieningszaken kunnen voordoen en zich hebben voorgedaan die publieke belangstelling hebben getrokken, zijn herzieningszaken waarin in de jaren 1999 en 2000 uitspraak is gedaan in juridisch of maatschappelijk

opzicht niet van een zodanig belang dat zij een afzonderlijke bespreking behoeven.

Dit laat onverlet dat de mogelijkheid om herziening aan te vragen een onmisbaar sluitstuk is in het stelsel van rechtsbescherming bij de strafrechtspleging.

Bij beschikkingen gaat het wel om cassatierechtspraak in eigenlijke zin, dat wil zeggen dat geen toetsing naar de juistheid van de vastgestelde feiten plaatsvindt. In deze gevallen is het cassatieberoep gericht tegen een – doorgaans door de raadkamer van een rechtbank – op een verzoek- of klaagschrift gegeven beslissing die niet rechtstreeks betrekking heeft op een in het openbaar behandelde strafzaak. Zo kan het in deze zaken gaan om de teruggave van in beslag genomen voorwerpen of van een ingehouden rijbewijs. De wet laat slechts in een beperkt aantal gevallen cassatieberoep tegen beschikkingen toe.

2.2 PROCESRECHT IN BEWEGING

In de verslagperiode zijn verschillende wetten in werking getreden die rechtstreeks betrekking hebben op de werkwijze van de strafkamer en het parket.

2.2.1 In de eerste plaats is daar de Wet van 1 oktober 1998, Stb. 591, in werking getreden op juni 1999. Bij die

wet is de regeling in het Wetboek van Strafvordering over beroep in cassatie van uitspraken, dus zowel in rolzaken als bij beschikkingen, geheel gewijzigd. De belangrijkste wijziging in het systeem is dat aan de verdachte of betrokkene wordt aangezegd dat de stukken van het geding bij de Hoge Raad zijn ingekomen. De verdachte heeft dan twee maanden om cassatiemiddelen in te dienen. In zaken waarin het openbaar ministerie cassatieberoep heeft ingesteld is die termijn één maand, evenals in beschikkingzaken. Pas nadat de geldende termijn is verstreken, wordt voortgang gemaakt met de behandeling, zoals het nemen van een conclusie door een advocaat-generaal en het voorbereiden van en beraadslagen over de in raadkamer te nemen beslissing.

Een andere wijziging in die wet is dat – nadat de wetgeving inzake civiele en belasting-zaken hierin reeds was voorgegaan – ook voor strafzaken een enkelvoudige kamer bij de Hoge Raad is ingesteld. Deze fungeert als rolrechter, zodat het niet meer nodig is dat de strafkamer met vijf raadsheren zittingen houdt waarop processuele handelingen worden verricht maar waar geen inhoudelijke behandeling plaatsvindt.

Het effect van deze wijzigingen is dat de rolrechter op efficiënte wijze het proces kan bewaken, wat ook meebrengt dat de zich aandienende werklast beter over de beschikbare tijd en mankracht kan worden verdeeld en dat samenhangende zaken of zaken waarin gelijksoortige problemen aan de orde zijn, gebundeld en in samenhang kunnen worden behandeld. Voorts is bij de wet van 1 oktober 1998 de wettelijke regeling van de herzieningsprocedure vereenvoudigd. Kort samengevat geeft deze wet een wettelijk sluitstuk van een jarenlange ontwikkeling die heeft geleid tot een vrijwel geheel schriftelijke procesgang van bij de Hoge Raad aanhangige zaken.

2.2.2 Een andere belangwekkende wijziging van wetgeving is gegeven bij Wet van 28 oktober 1999, Stb. 469, in wer-

king getreden op 1 februari 2000. Daartoe is een aanzet gegeven door het in december 1996 uitgebrachte verslag van de Commissie werkbelasting Strafkamer Hoge Raad, onder voorzitterschap van mr. W.E. Haak, de huidige president. Bij die wet is het cassatieberoep tegen WAHV-zaken afgeschaft en vervangen door hoger beroep bij het gerechtshof te Leeuwarden.

Als gevolg van deze wet is de instroom van het aantal WAHV-zaken dat de laatste jaren rond de duizend lag, in 2000 gedaald tot 254 zaken. Door de aanwezige voorraad zaken en de werking van de overgangsregeling is het effect van deze wet in de uitstroom nog niet zichtbaar.

2.2.3 Eveneens op voorstel van de hiervoor genoemde Commissie is de Wet van 28 oktober 1999, Stb. 467, tot standgekomen. Zij is in werking getreden op 1 oktober 2000. De belangrijkste en zonder twijfel de meest principiële wijziging in de regeling van de cassatieprocedure is de verplichting dat een advocaat een schriftuur houdende middelen van cassatie indient. Bij gebreke hiervan wordt de insteller van het cassatieberoep daarin niet-ontvankelijk verklaard. Dit stelsel gold voorheen reeds bij economische zaken en bij Antillaanse en Arubaanse zaken.

Wanneer een cassatieberoep eenmaal ontvankelijk is, behoudt de Hoge Raad onder de nieuwe wet de bevoegdheid om in strafzaken de uitspraak van het lagere gerecht te toetsen, ook op aspecten waarop de advocaat niet is ingegaan (de zogenaamde ambtshalve toetsing). Ook de effecten van deze nieuwe regeling zijn in deze verslagperiode nog niet zichtbaar.

2.2.4 De hiervoor onder 2.3.3 besproken wet behandelt nog een ander onderwerp dat gevolgen zal hebben voor de

instroom van cassatieberoepen. Bij die wet zijn namelijk ook de grenzen gewijzigd die zijn gesteld aan het instellen van hoger beroep en cassatie. Kort gezegd is voor overtredingen de appèlgrens gelegd bij een geldboete van maximaal f. 100,- en de cassatiegrens bij een geldboete van f. 500,-; een uitzondering is gemaakt voor overtredingen van verordeningen van provincie, gemeente of andere lagere overheden. Er zijn echter onderdelen in deze wet die het systeem ingewikkeld maken, zodat verwacht mag worden dat de Hoge Raad met regelmaat zal worden geconfronteerd met zaken waarin niet het juiste rechtsmiddel is ingesteld.

3. EEN GREEP UIT DE JURISPRUDENTIE

3.1 DE WET ADMINISTRATIEFRECHTELIJKE HANDHAVING VERKEERSVOORSCHRIFTEN

Het totaal van het aantal cassatieberoepen tegen uitspraken van de kantonrechter inzake de Wet administratiefrechtelijke handhaving verkeersvoorschriften (WAHV) – ook wel aangeduid met de officieuze benaming Wet-Mulder – beloopt ongeveer een kwart van het totale zaaksaanbod. De behandeling ervan vergt echter veel minder dan een kwart van de totale werklast.

De ervaring leert dat een zeer aanzienlijk deel van deze cassatieberoepen klachten van feitelijke aard inhoudt en ook overigens van beperkt juridisch belang is. Niettemin zijn ook in WAHV-zaken uitspraken gedaan die van meer algemeen belang zijn, vooral omdat zij ten gevolge van de massaliteit van het wegverkeer en van de door het CJIB verzonden beschikkingen tot een veelvuldig gehanteerd precedent kunnen leiden. Zo heeft de strafkamer in zijn arrest van 22 augustus 2000, NJ 2000,60, ELRO nr. AA6827, beslist dat een lasersnelheidsmeter, hoewel niet vallend onder de Regeling meetmiddelen politie, kan worden gebruikt ter constatering van een snelheidsovertreding.

Een ander voorbeeld wordt gevonden in de situatie die zich voordeed in de zaak die werd beslist bij HR 18 april 2000 (nr. 835-98-V). De Hoge Raad overwoog daarin dat de bestuurder van een auto ervan mag uitgaan dat door het afgeven van het keuringsbewijs, terwijl zijn auto al van een trekhaak was voorzien, de keurmeester heeft geoordeeld dat de vereiste leesbaarheid van het kenteken niet door de trekhaak wordt belemmerd.

Voorts heeft de Hoge Raad vele malen zijn reeds sinds 1993 gevestigde jurisprudentie over de waarborgen voor de betrokkene bij de toepassing van de WAHV moeten herhalen, zoals over de eisen die worden gesteld aan de inhoud en (voor buitenlanders) de taal van de kennisgeving dat zekerheid moet worden gesteld voor de betaling van de sanctie wanneer beroep bij de rechter wordt ingesteld. In de gevallen waarin niet aan die eisen werd voldaan, heeft de Hoge Raad de zaak teruggewezen naar de kantonrechter zodat de betrokkene alsnog zijn zaak voor de rechter heeft kunnen verdedigen.

3.2 DE NEDERLANDSE ANTILLEN EN ARUBA

Op 1 oktober 1997 zijn voor de Nederlandse Antillen en voor Aruba nieuwe wetboeken van strafvordering in werking getreden. De Cassatieregeling voor de Nederlandse Antillen en Aruba is evenwel ongewijzigd gebleven. Een enkele maal is de Hoge Raad geroepen tot uitleg van een bepaling van de nieuwe wetgeving, zoals HR 11 juli 2000, NJ 2000, 693, ELRO AA6460, omtrent de schadevergoedingsregeling wegens toepassing van dwangmiddelen.

3.3 DE CASSATIEPROCEDURE IN STRAFZAKEN

De cassatieprocedure kan beginnen zodra de stukken van het lagere gerecht bij de Hoge Raad zijn ingekomen. Er vindt

daarna eerst op administratief niveau een controle plaats op volledigheid van het dossier.

Volgens de nieuwe wet die hiervoor onder 2.3 al ter sprake is gebracht, wordt voorts aan de verdachte en – indien door het openbaar ministerie cassatieberoep is ingesteld – aan de desbetreffende vertegenwoordiger van het openbaar ministerie alsmede aan de benadeelde partij op de wettelijk voorgeschreven wijze aangezegd dat de stukken zijn ingekomen.

Er bestaat daarna voor de advocaat van de verdachte en eventueel de vertegenwoordiger van het openbaar ministerie en voor de benadeelde partij de gelegenheid om een schriftuur in te dienen waarin de zogenaamde cassatiemiddelen zijn opgenomen. Hierbij moeten de klachten worden uiteengezet waarmee de uitspraak van het gerechtshof of rechtbank wordt bestreden.

Wanneer tijdig een schriftuur is ingekomen, wordt na afloop van de desbetreffende termijn een rechtsdag bepaald en bekend gemaakt. Wanneer niet tijdig een schriftuur is ingekomen, zal de advocaat-generaal concluderen tot niet-ontvankelijkheid van het cassatieberoep en zal dienovereenkomstig uitspraak worden gedaan.

In de verslagperiode heeft de Hoge Raad met enige regelmaat moeten constateren dat een door een advocaat ingediende schriftuur niet voldeed aan de daaraan gestelde eis dat zij een stellige en duidelijke klacht bevat over de door de lagere rechter gegeven beslissing. Onder de hiervoor onder 2.3 genoemde wet zal dit tot niet-ontvankelijkheid van het cassatieberoep leiden. Een schriftelijke toelichting kan het gebrek niet alsnog herstellen (HR 11 juli 2000, NJB nr. 120, p. 1680 en HR 14 november 2000, ELRO nr. AA8296).

In gewone rolzaken moet de schriftuur worden ingediend binnen twee maanden nadat aan de verdachte is aangezegd dat de stukken bij de Hoge Raad zijn ingekomen. Dit is een

harde termijn. Wanneer de ingekomen stukken niet volledig zijn, wordt van de advocaat verwacht dat hij dit tijdig ontdekt en meldt (eveneens HR 14 november 2000, ELRO nr. AA8296).

Een verzuim van de strafadministratie van de Hoge Raad om tijdig aan de raadsman afschrift van de daarvoor in aanmerking komende stukken toe te sturen, zal, indien de belangen van een behoorlijke rechtspleging dit eisen, kunnen meebrengen dat de raadsman alsnog een termijn wordt vergund om een aanvullend middel in te dienen na toezending van de desbetreffende stukken (HR 4 juli 2000, NJ 2000,581, ELRO nr. AA6375).

3.4 SECURITEL-AFFAIRE

Vrijwel onmiddellijk na het ontstaan in het najaar van 1996 van wat de Securitel-affaire is gaan heten, is er grote belangstelling geweest voor de gevolgen voor de strafrechtspleging in het geval dat een technische regeling, in strijd met de Europese regelgeving, niet bij de Europese Commissie is aangemeld. In talloze strafgedingen is sindsdien, ook in de verslagperiode, het verweer gevoerd dat een bepaalde technische regeling niet rechtsgeldig zou zijn, het zogenaamde Securitel-verweer. Hetzelfde geldt voor WAHV-zaken, waarbij gedacht kan worden aan verkeerslichtinstallaties en testinstallaties ter bepaling bijvoorbeeld van de capaciteit van bromfietsen. In het overgrote deel van de gevallen heeft de Hoge Raad geoordeeld dat het gevoerde Securitel-verweer ongegrond is.

Een enkele maal heeft de Hoge Raad hierover een prejudiciële vraag gesteld aan het Hof van Justitie voor de Europese Gemeenschappen, zoals over het Besluit radio-elektrische inrichtingen (HR 6 juli 1999, NJ 2000,142) en over de Verordening minimumeisen varkenshouderij 1993 en de Verordening Bestrijding ziekte van Aujeszky (HR 5 januari 1999 NJ 1999,158).

3.5 OPSPORINGSMETHODEN

In het bijzonder door de uitkomsten van de Parlementaire Enquêtecommissie opsporingsmethoden, die in 1996 verslag heeft uitgebracht, is er in het strafproces een verhoogde belangstelling voor de rechtsgeldigheid van de in een opsporingsonderzoek of gerechtelijk vooronderzoek gehanteerde methoden. Veelvuldig worden op dit punt cassatieklachten voorgesteld.

In de eerste plaats wordt gewezen op de jurisprudentie inzake de kroongetuige. In zijn arrest van 6 april 1999, NJ 1999, 566, heeft de strafkamer een algemene beschouwing gewijd aan de positie van de kroongetuige in het strafproces. Hierbij kon worden teruggegrepen op eerdere uitspraken. Als regel werd onder meer geformuleerd dat toezeggingen aan getuigen omtrent hun eigen vervolging en executie van veroordelingen niet onder alle omstandigheden ongeoorloofd zijn. Ook de Europese Commissie voor de Rechten van de Mens had reeds in die zin geoordeeld. Het staat het openbaar ministerie evenwel niet vrij toezeggingen te doen over het achterwege laten van de tenuitvoerlegging van een rechterlijke beslissing.

Op 8 juni 1999, NJ 1999, 772 en 773, heeft de strafkamer wederom arresten gewezen in deze materie, in de zogenaamde Juliët-zaak. De Hoge Raad kwam tot het oordeel dat er aanleiding kan zijn om onderscheid te maken tussen de situatie dat door de verklaringen van de kroongetuige de verdenking tegen de verdachte is ontstaan en die waarin de verdenking reeds bestond toen die verklaringen werden afgelegd. Voorzover het ging om de eerste situatie had het hof het Openbaar Ministerie niet-ontvankelijk verklaard in de vervolging en met betrekking tot de tweede situatie was het openbaar ministerie wel ontvankelijk verklaard. De Hoge Raad liet deze beslissingen in stand.

In de uitspraak van 14 december 1999, NJ 2000, 164,

ELRO nr. AA3864, werd benadrukt dat weliswaar belangrijke toezeggingen werden gedaan aan gedetineerden die als getuigen verklaringen aflegden tegen gevangenebewaarders, verdacht van onbetrouwbaarheid – zoals het leveren van drugs aan gedetineerden – maar dat aan die getuigen opgelegde straffen in stand bleven. Voorts hechtte de Hoge Raad belang aan de bijzondere ernst van de onderzochte strafbare feiten en de geloofwaardigheid van de afgelegde verklaringen. De Hoge Raad overwoog dat aan het openbaar ministerie niet de bevoegdheid kan worden ontzegd om met getuigen afspraken te maken. Een wettelijke grondslag is daartoe niet vereist.

In het arrest HR 9 november 1999, NJ 2000, 422, ELRO nr. AA3817, is aan de orde de vraag in hoeverre het openbaar ministerie ontvankelijk is in de vervolging van een verdachte wanneer de politie aan een burger apparaat ter beschikking heeft gesteld waarmee deze de gesprekken met een medeverdachte heeft kunnen opnemen. Nu de rol van de politie beperkt bleef, laat de Hoge Raad de door het hof gegeven beslissing dat hieraan geen gevolgen behoeven te worden vastgeknoopt, in stand.

Op 7 maart 2000, NJB 2000, nr. 51, p.768, komt de burgerinfiltrant weer aan bod. Het hof heeft vastgesteld dat de burgerinfiltrant zich niet heeft gehouden aan de Richtlijn infiltratie en dat het openbaar ministerie daarvoor verantwoordelijk moet worden gehouden. Het hof stelde evenwel ook vast dat de handelwijze van deze infiltrant geen bepalend invloed heeft gehad op de positie van de verdachte tijdens het opsporingsonderzoek en de vervolging. De Hoge Raad overwoog dat het hof tot de beslissing kon komen dat het openbaar ministerie daarom ontvankelijk is in de vervolging.

Inmiddels heeft deze materie mede een wettelijke basis gevonden sinds de inwerkingtreding op 1 februari 2000 van de Wet bijzondere opsporingsmethoden.

3.6 BEHANDELING VAN EEN STRAFZAAK BINNEN EEN REDELIJKE TERMIJN

Op grond van artikel 6 van het Europees Verdrag inzake de Rechten van de Mens (EVRM) heeft een verdachte recht op behandeling van zijn zaak binnen een redelijke termijn. In een jarenlange ontwikkeling in de jurisprudentie is getracht antwoord te geven op de vraag wanneer er sprake is van een inbreuk op dat recht en welk rechtsgevolg aan een vastgestelde inbreuk zou moeten verbonden.

De Hoge Raad heeft in zijn arrest van 3 oktober 2000, NJ 2000, 721, ELRO nr. AA7309 de voorlopige resultaten van deze ontwikkeling, die verspreid lagen in tal van uitspraken, samengevat. Zonder naar volledigheid te streven heeft de strafkamer enige algemene uitgangspunten en regels geformuleerd waarop de huidige rechtspraak over dit onderwerp is gebaseerd. Zo wordt de regel geformuleerd dat de stukken van het geding binnen acht maanden na het instellen van het cassatieberoep aan de Hoge Raad moeten worden ingezonden.

Regel is dat overschrijding van de redelijke termijn wordt gecompenseerd door strafvermindering. De mate van de strafvermindering is afhankelijk van de mate waarin de redelijke termijn is overschreden. Daarbij hanteert de Hoge Raad in het algemeen uitgangspunten die gerelateerd zijn aan een soort schijven-stelsel wanneer in laatste feitelijke instantie gevangenisstraf is opgelegd: 5% bij een geringe, 8% bij een aanmerkelijke en 10% bij een ernstige overschrijding.

Enige weken later, net buiten de verslagperiode, heeft de Hoge Raad bij arrest van 9 januari 2001, ELRO nr. AA9372 aanvullende regels op dit terrein gegeven die van toepassing zijn bij zaken ter ontneming van wederrechtelijk verkregen voordeel.

3.7 ENKELE VERSPREIDE ONDERWERPEN

3.7.1 Algemeen

De strafzaken die bij de Hoge Raad aanhangig worden gemaakt geven een zeer grote variëteit aan problemen te zien. In een aanmerkelijk aantal zijn vragen op het terrein van het strafprocesrecht aan de orde. Vaak staat daarbij de rechtsbeschermingsfunctie van de cassatierechtspraak voorop, zoals bij controle of de terechtzittingen op de juiste wijze aan de verdachte zijn aangezegd alvorens deze door de feitenrechter bij verstek werd veroordeeld of bij de toetsing op de begrijpelijkheid van strafmaatoverwegingen. Maar evenzeer wordt in strafzaken een beroep gedaan op de Hoge Raad in zaken waarin de functies ten aanzien van de rechtseenheid en de rechtsontwikkeling meer op de voorgrond treedt. Hieronder worden enkele voorbeelden gegeven op het terrein van de grondrechten die in de verslagperiode de aandacht van de Hoge Raad en Parket hebben gevraagd.

3.7.2 Vrije nieuwsgaring

In december 1998 was het onrustig in Amsterdam. Op 14 december werden twee jongens door de politie aangehouden op verdenking van diefstal. Ongeveer 25 omstanders uit een groep van ongeveer 250 personen hebben met geweld ambtenaren van de politie aangevallen. Vier van hen raakten gewond. Op 20 december hielden ongeveer 5000 mensen een demonstratieve optocht tegen de aanval van de Verenigde Staten op Irak, waarbij ongeveer 100 demonstranten bij het Amerikaans consulaat op het Museumplein stenen begonnen te gooien naar de politie. Twee politieagenten werden gewond.

Een verslaggever en een tv-ploeg hebben foto- resp. video-opnamen gemaakt. De rechter-commissaris heeft dit beeldmateriaal in beslag genomen, waarover de verslaggever en de omroep zich hebben beklagd bij de rechtbank. De recht-

bank besliste dat de opnamen van 14 december moesten worden teruggegeven, maar dat in verband met de ernst van de gepleegde geweldsmisdrijven de opnamen van 20 december onder het beslag moesten blijven. Zowel de officier van justitie als de media hebben cassatieberoep ingesteld.

Na een uitgebreide conclusie van de advocaat-generaal, waarin ook veel gegevens waren verwerkt over in Frankrijk en Duitsland bestaande regelingen, heeft de Hoge Raad in zijn beslissing van 9 november 1999, NJ 2000,461 overwogen, dat de overheid geen rechtstreekse inbreuk heeft gemaakt op het recht op vrije nieuwsgaring, als gewaarborgd door art. 10, eerste lid, EVRM. De overheid heeft immers niets in de weg gelegd aan het maken van de opnamen. Er is sprake van een, zij het zeer indirecte, inbreuk op het recht op vrije nieuwsgaring. Daarom moet, op grond van het tweede lid van art. 10 EVRM, worden afgewogen of de inbeslagname gerechtvaardigd was op grond van een voldoende nauwkeurige wettelijke bepaling en noodzakelijk is in een democratische samenleving om het belang van de waarheidsvinding in strafzaken te dienen. Bij die afweging kan in het algemeen niet – zoals de rechtbank heeft overwogen – gezegd worden dat het belang van strafvordering achter dient te blijven bij het belang van een vrije nieuwsgaring. Op die grond vernietigde de Hoge Raad de beschikking van de rechtbank tot teruggave van de opnamen van 14 december. De zaak is verwezen naar het gerechtshof te Amsterdam om die afweging uit te voeren.

3.7.3 Bescherming van posters als gedrukte stukken

In het arrest van 21 maart 2000, NJ 2000, 482 gaat het om de bescherming die de Grondwet biedt aan de openbaring van gedachten of gevoelens door middel van de drukpers. Ten laste van een verdachte, een werkstudent, was bewezen verklaard dat hij zonder vergunning, zoals vereist door de

Algemene Plaatselijke Verordening, de kleinhandel heeft uitgeoefend door posters te koop aan te bieden. Het ging om posters zoals een foto van een hond met een bril, lezend in een boek, met de tekst 'it only hurts when I study' of een foto van twee baby's met bokshandschoenen, met de tekst 'the third round', maar ook een afbeelding van een vaas met bloemen en een foto van een prieel met een stoel, tafel, rieten mand en bloemen.

De Hoge Raad stond voor de vraag of deze posters gedachten of gevoelens openbaren in de zin van art. 7, eerste lid, van de Grondwet. Uit de parlementaire stukken leidt de Hoge Raad af dat de Grondwet een ruime bescherming biedt aan de openbaring van gedachten en gevoelens door middel van drukpers en dat – afgezien van hier niet terzake doende handelsreclame – bescherming achterwege kan blijven uitsluitend indien het redelijkerwijs uit te sluiten is dat in de gedrukte stukken gedachten of gevoelens tot uitdrukking zijn gekomen. De desbetreffende posters zijn volgens de Hoge Raad voor geen andere uitleg vatbaar dan dat zij een bepaalde uiting van kunst bevatten en/of ludiek van aard zijn. Er kan daarom niet gezegd worden dat de posters geen gedachten of gevoelens openbaren. De werkstudent is van alle rechtsvervolgung ontslagen en de posters werden hem teruggegeven.

6 DE DERDE OF BELASTINGKAMER VAN DE HOGE RAAD

1. DE CIJFERTABELLEN VAN DE BELASTINGKAMER

TABEL I - INGEKOMEN EN AFGEDANE ZAKEN

	1996	1997	1998	1999	2000
INGEKOMEN	1164 (100%)	1126 (97%)	1055 (91%)	857 (74%)	975 (84%)
CONCLUSIES	106 (100%)	82 (77%)	97 (92%)	97 (92%)	117 (110%)
UITSPRAKEN	921 (100%)	1061(115%)	945 (103%)	1002 (109%)	872 (95%)
INTREK./ROYEMENTEN	95	82	30	87	94

TABEL II - VERDELING NAAR SOORT ZAKEN

	1999	2000
INGEKOMEN		
BELASTINGZAKEN	804 (94%)	937 (96%)
ONTEIGENINGSZAKEN	21 (2%)	20 (2%)
ONDERNEMINGSKAMERZAKEN	10 (1%)	5 (0,5%)
CRVB-ZAKEN	22 (2%)	13 (1,5%)
	857 (100%)	975 (100%)
UITSPRAKEN		
BELASTINGZAKEN	967 (97%)	826 (95%) ¹
ONTEIGENINGSZAKEN	12 (1%)	23 (2%)
ONDERNEMINGSKAMERZAKEN	3 (0%)	8 (1%)
CRVB-ZAKEN	20 (2%)	15 (2%)
	1002 (100%)	872 (100%)

TABEL III - AANHANGIGE ZAKEN PER 31 DECEMBER

	1998	1999	2000
BELASTINGZAKEN	1187	939	963
ONTEIGENINGSZAKEN	8	17	13
ONDERNEMINGSKAMERZAKEN	7	12	9
CRVB-ZAKEN	13	16	8
	1215	984	993

¹Waaronder twee op beroepen in cassatie tegen uitspraken van het College van Beroep voor het bedrijfsleven

TABEL IV - UITSPRAKEN IN 3- OF 5-FORMATIE BIJ NIET-PEKEN^{2, 3}

ROLZAKEN	1997		1998		1999		2000	
	3-	5-	3-	5-	3-	5-	3-	5-
	549 (53%)	493 (47%)	526 (57%)	398 (43%)	524 (53%)	439 (47%)	457 (52%)	415 (48%)

² Tussen () de percentages, waarbij het aantal uitspraken in het desbetreffende jaar op 100% is gesteld.

³ Artikel 102 van de Wet op de rechterlijke organisatie houdt onder meer in: De Hoge Raad vonnist, behoudens in de wet genoemde uitzonderingen, met vijf raadsheren. De voorzitter van een Kamer kan bepalen dat een zaak die hem daartoe geschikt voorkomt, wordt behandeld en beslist door drie leden van die Kamer.

TABEL V - TOEPASSING VAN ART. 101A RO 4, 5, 6

1997	1998	1999	2000
199 (19%)	228 (25%)	291 (30%)	237 (27%)

⁴ Art. 101 a RO luidt : *Indien de Hoge Raad oordeelt dat een aangevoerde klacht niet tot cassatie kan leiden en niet noopt tot beantwoording van rechtsvragen in het belang van de rechtseenheid of de rechtsontwikkeling, dan kan hij zich bij de vermelding van de gronden van zijn uitspraak te dier zake beperken tot dit oordeel.*

⁵ Tussen () de percentages, waarbij het aantal uitspraken in het desbetreffende jaren op 100% is gesteld.

⁶ Alleen die uitspraken zijn opgenomen waarin alle cassatiemiddelen met toepassing van art. 101 a RO ongegrond zijn verklaard.

TABEL VI - TOEPASSING BIJ BELASTINGZAKEN VAN ART. 101A RO TEN OPZICHT VAN HET AANTAL VERWERPINGEN VAN HET CASSATIEBEROEP

1999		2000	
Verwerpingen	Art. 101 a	Verwerpingen	Art. 101 a
629 (100%)	291 (46%)	523 (100%)	233 (45%)

TABEL VII - RESULTAAT VAN CASSATIEBEROEPEN IN BELASTINGZAKEN

	TOTAAL	VERWERPING	VERNIETIGING + TERUG - VERWIJZING	VERNIETIGING + HR DOET ZELF AF	CASSATIE-BEROEP NIET-ONTVANKELIJK	OVERIG
1999	967 (100%)	629 (65%)	112 (12%)	60 (6%)	162 (17%)	4 (0,4%) ⁷
2000	826 (100%)	523 (63%)	132 (16%)	71 (9%)	91 (11%)	5 (0,6%) ⁸

⁷ Waaronder 4 maal het stellen van prejudiciële vragen aan het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen.

⁸ Waaronder 2 maal het stellen van prejudiciële vragen het het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen.

TABEL VIII - GEMIDDELDE DOORLOOPTIJD IN DAGEN

	1998	1999	2000
BELASTINGZAKEN	423	468	437
ONTEIGENINGSZAKEN	271	260	231
ONDERNEMINGSKAMERZAKEN	364	572	296
CRVB-ZAKEN	343	396	304

TABEL IX - AARD VAN DE BELASTINGZAKEN WAARIN UITSpraak IS GEDAAN

	1999	2000
INKOMSTENBELASTING – NIET WINST	322 (34%)	259 (31%)
OMZETBELASTING	134 (14%)	96 (12%)
INKOMSTENBELASTING – WINST	115 (12%)	108 (13%)
VENNOOTSCHAPSBELASTING	83 (9%)	59 (7%)
ANDERE GEMEENTELIJKE BELAST. DAN OZB	45 (5%)	53 (7%)
OZB EN WOZ	44 (5%)	61 (7%)
VERMOGENSBELASTING	44 (5%)	13 (2%)
LOONBELASTING	41 (4%)	23 (3%)
SOCIALE VERZEKERING	23 (2%)	18 (2%)
MOTORRIJTUIGENBELASTING	19 (2%)	34 (4%)
ANDERS	97 (10%)	102 (12%) ⁹
	967 (100%)	826 (100%)

⁹ Waaronder in 2000 15 zaken t.z.v. BPM, 13 zaken t.z.v. Belasting van Rechtsverkeer

2. TOELICHTING

2.1 INLEIDING

De derde kamer van de Hoge Raad pleegt te worden aangeduid als de belastingkamer. Die kamer behandelt niet uitsluitend, maar wel overwegend belastingzaken. Het betreft hier belastingen en heffingen op zowel het terrein van de rijksoverheid als dat van lagere overheden, zoals provincies, gemeenten en waterschappen. Daarnaast behandelt de derde kamer onder meer onteigeningszaken, cassatieberoepen tegen beschikkingen en arresten van de ondernemingskamer van het gerechtshof te Amsterdam en in beperkte zin cassatieberoepen tegen uitspraken van de Centrale Raad van Beroep en van het College van Beroep voor het bedrijfsleven. Bij de laatstbedoelde beroepen beperkt de toetsing zich tot de toepassing van elementen van sociale-zekerheids- of subsidieregelingen die een dwarsverband hebben met fiscale regels en begrippen.

De statistische gegevens over de twee verslagjaren laten geen opmerkelijke trendbreuken met de voorgaande jaren zien. De instroom van zaken daalde in 1999 weliswaar vrij aanzienlijk maar nam in 2000 weer toe. Doordat in 1999 het aantal afgedane zaken op peil bleef, kon in dat jaar een reductie van de werkvoorraad worden bereikt. Dat resultaat kon in 2000 worden vastgehouden. Het aantal aanhangige zaken is nu ongeveer gelijk aan de hoeveelheid zaken die in één jaar binnenkomt. De gemiddelde doorlooptijd bedroeg in 2000 iets meer dan een jaar. Van die periode maakt de tijd dat zaken behoren tot een werkvoorraad, slechts een bescheiden deel uit. Het leeuwendeel wordt opgeëist door de in de wet voorziene procedurele stappen en de daarmee gemoeide termijnen.

Het aantal zaken betreffende belastingen van lagere overheden is de laatste tijd toegenomen. Verrassend is dat niet gezien de berichten in de pers over de grote stapels WOZ-

zaken bij de gerechtshoven. Wel is het opmerkelijk dat juist bij deze zaken vele oneigenlijke cassatieberoepen zijn, zaken waarin men feitelijke kwesties (bij de WOZ: waarderingskwesties) aan een hogere rechter wil voorleggen en zich tot de Hoge Raad wendt wegens het ontbreken van een tweede feitelijke instantie in belastingzaken. Als gevolg van de beperkte taak van de Hoge Raad zijn die beroepen daar tot mislukken gedoemd, wat zowel vanuit partijen als vanuit de Hoge Raad gezien onbevredigend is, zeker wanneer de argumenten die tegen de uitspraak van het hof worden aangevoerd op het eerste gezicht niet onredelijk zijn.

2.2 HET FISCALE PROCESRECHT IN BEWEGING

Belastingrecht is een onderdeel van het bestuursrecht. Het gaat hier immers om heffingen, die worden opgelegd door overheidsorganen die op dit terrein een publiekrechtelijke bevoegdheid uitoefenen. Voorzover de Hoge Raad als belastingrechter optreedt maakt hij deel uit van de kring van bestuursrechters. De meeste andere tot deze kring behorende rechterlijke instanties maken geen deel uit van de kolom van de rechterlijke macht, zoals daar zijn de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State, de Centrale Raad van Beroep, het College van Beroep voor het bedrijfsleven en de Tariefcommissie.

Per 1 januari 1994 is voor het bestuursrecht, dus ook voor het belastingrecht, de Algemene wet bestuursrecht (Awb) gaan gelden. De in hoofdstuk 8 van de Awb neergelegde regeling van het procesrecht werd echter niet meteen ook van toepassing verklaard op de behandeling van geschillen door de belastingrechter. Per 1 september 1999 is dit rechtgetrokken. Sindsdien kent de Algemene wet inzake rijksbelastingen (AWR) nog wel enkele afwijkende bepalingen voor fiscale procedures, voor de cassatieprocedure wat meer dan voor de procedure bij de gerechtshoven, maar de pre-

tentie dat de Awb een uniform procesrecht in bestuurszaken zou brengen, mag nu wel bewaarheid worden genoemd.

De rechter die het bestuursprocesrecht moet toepassen is het intussen niet gemakkelijk gemaakt om ook in de toepassing die uniformiteit tot haar recht te laten komen. Die toepassing ligt nu immers in de handen van verschillende bestuursrechters, terwijl voor de coördinatie daarvan geen wettelijke voorziening is getroffen. Aangenomen mag worden dat dit een van de onderwerpen zal zijn die aandacht zullen krijgen in de verkennende en analytische nota die de minister en de staatssecretaris van Justitie aan de Tweede Kamer van de Staten-Generaal hebben toegezegd in verband met de besluitvorming over de derde fase van de herziening van de rechterlijke organisatie.

Er zijn meer redenen om met belangstelling uit te zien naar deze nota. Volgens het door de staatssecretaris van Financiën in december 2000 gegeven antwoord op Kamervragen over een tweede feitelijke instantie in belastingzaken zal ook laatstgenoemd onderwerp in de nota een plaats krijgen; in een later kamerdabat is terzake op spoed aangedrongen. Artikel 14, lid 5, van het Internationale verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten (IVBPR) stelt de eis dat degene die strafrechtelijk veroordeeld is, recht op 'review by a higher tribunal' heeft. Onlangs heeft het VN-orgaan dat toezicht houdt op de uitvoering van dit verdrag, de UNHRC, beslist dat een stelsel waarin een veroordeling in eerste instantie door de beroepsrechter alleen op 'points of law' kan worden herzien (het ging om een cassatieberoep in Spanje), niet aan deze eis voldoet. In de literatuur wordt verdedigd dat dezelfde situatie zich in Nederland voordoet bij fiscale boetezaken, die voor de toepassing van dit verdrag als strafzaken gelden. Anders dan zou kunnen worden afgeleid uit het bovengenoemd antwoord van de staatssecretaris, heeft de Hoge Raad, o.m. in

zijn arrest van 14 juni 2000, BNB 2000/266, ELRO nr. AA6197, niet geoordeeld dat het Nederlandse stelsel van beroep in fiscale boetezaken aan de eisen van 14, lid 5, IVBPR voldoet. De Hoge Raad heeft alleen beslist dat die bepaling geen voor rechtstreekse toepassing door de rechter vatbaar voorschrift inhoudt op grond waarvan de Hoge Raad of een ander gerecht, zonder ingrijpen van de wetgever, bevoegd zou zijn als tweede feitelijke instantie in deze zaken op te treden.

Doordat per 1 september 1999 artikel 8:43 van de Awb van toepassing is op de cassatieprocedure in belastingzaken, is het sindsdien mogelijk dat conclusies van repliek en dupliek worden gewisseld. Dit tempert wellicht de behoefte om door middel van een (schriftelijk) pleidooi het debat voort te zetten, maar per saldo leidt deze nieuwe mogelijkheid tot een verlenging van de gemiddelde duur van de cassatieprocedure.

Nieuw, ook sinds 1 september 1999, is de mogelijkheid om bij het verweerschrift incidenteel beroep in cassatie in te stellen. Die mogelijkheid biedt een partij de gelegenheid af te wachten of de wederpartij beroep instelt en, afhankelijk daarvan, te beslissen of men tegen dezelfde uitspraak zelf ook beroep zal instellen. Het gaat hier om een noviteit, bedoeld om de cassatieprocedure in belastingzaken in zoverre als pilot ten opzichte van het algemene bestuursprocesrecht te laten functioneren.

3 EEN GREEP UIT DE JURISPRUDENTIE

3.1 INLEIDING

Voor de werkelijke activiteiten van de belastingkamer is, meer dan de statistiek, de inhoud van de gewezen arresten inzichtgevend. Op deze plaats kunnen slechts enkele voorbeelden worden gegeven van zaken die in de verslagperiode zijn behandeld, maar elk van deze arresten brengt wel een

bepaald facet in beeld van het krachtenveld waarin de interactie tussen wetgever en rechter zich afspeelt.

3.2 GELIJKHEIDSBEGINSEL

Evenals in vorige verslagperiodes heeft het gelijkheidsbeginsel weer geleid tot uitspraken die de aandacht hebben getrokken. Niemand kijkt er meer van op dat het bestuur, als het een van de wet afwijkend begunstigend beleid voert, gehouden is dat beleid in alle overeenkomstige gevallen toe te passen. Dat dit beginsel ook de wetgever bindt en zelfs – omdat het in internationale verdragen is neergelegd – in die mate dat het boven de wet gaat – blijkt echter nog steeds opzien te baren wanneer de rechter om die reden een wetsbepaling discriminerend acht, vooral als dat leidt tot het buiten toepassing laten van de bepaling. In de zaak van het vakantiegeld (HR 16 juni 1999, BNB 1999/286, ELRO nr. AA2772) werd tevergeefs een beroep op dit beginsel gedaan. Volgens de Hoge Raad konden zwaarwegende motieven van sociaal-economisch-politieke aard de beslissing van de wetgever rechtvaardigen om aan de bestaande ongelijkheid op dit terrein niet in één keer, maar geleidelijk een einde te maken.

Daartegenover staat de zaak van de grijze kentekens. De gunstige overgangsregel op dat gebied voor houders van grote wagenparken is door de Hoge Raad discriminerend geoordeeld ten nadele van de overige houders van soortgelijke motorrijtuigen en daarom ook op deze groep van toepassing geacht (HR 17 augustus 1998, BNB 1999/122 en 123, ELRO nrs. AA2286 en AA2287). Een tussenvorm zou men de beslissingen in de zaken van de verhoging van het arbeidskostenforfait (HR 12 mei 1999, BNB 1999/271, ELRO nr. AA2756) en de 4% bijtelling bij het autokostenforfait (HR 15 juli 1998, BNB 1998/293, ELRO nr. AA2354) kunnen noemen. In die twee zaken is de belas-

tingkamer tot de conclusie gekomen dat voor de ongelijke behandeling van gelijke gevallen die deze regelingen meebrengen, noch in de wetsgeschiedenis noch daarbuiten een rechtvaardiging is te vinden, maar dat het in de eerste plaats op de weg van de wetgever ligt die ongelijkheid op te heffen. Omdat de wetgever tot 2001 heeft gewacht met het veranderen van deze regelingen, zijn overigens intussen procedures aanhangig gemaakt over de vraag of de rechter in die tijdsduur geen aanleiding zou moeten vinden alsnog zelf een van de wet afwijkende regeling te treffen. Wat de 4% bijtelling betreft heeft de Hoge Raad die vraag intussen ontkennend beantwoord: hoewel de opheffing van de rechtsongelijkheid langer dan wenselijk op zich heeft laten wachten, vond de Hoge Raad onvoldoende gronden om te oordelen dat de wetgever in redelijkheid niet kon besluiten om de ongelijkheid pas op te heffen in samenhang met andere regelingen, in het kader van de algemene belastingherziening (HR 24 januari 2001, V-N 2001/9.3 en 9.4).

3.3 OMZETBELASTING

Op het gebied van de omzetbelasting (BTW) zijn ertelike zaken behandeld waarin ondernemers die van BTW-heffing vrijgestelde diensten verrichten, hebben getracht daar leveringen tussen te schuiven die wel aan de heffing van BTW zijn onderworpen. Op die manier probeerden zij aftrek c.q. terugbetaling te claimen van de BTW, begrepen in de kostprijs van eerder aan hen geleverde goederen. In de meeste gevallen ging het om woningbouwcorporaties, die een zakelijk recht op complexen nieuwgebouwde huurwoningen overdroegen aan een gelieerde partij. Nadat de Hoge Raad in 1998 al had beslist dat zo'n constructie niet kon worden tegengegaan met behulp van het leerstuk van de wetsontduiking, stelde de Hoge Raad in de verslagperiode de fiscus evenzeer in het ongelijk waar deze poneerde dat

geen reële betekenis toekwam aan de vestiging van het zakelijke recht of dat de woningbouwcorporatie en de rechthebbende op het zakelijke recht moesten worden vereenzelvigd (arrest van 28 april 1999, BNB 1999/349, ELRO nr. AA2744).

Daarentegen boekte de fiscus in cassatie succes in gevallen waarin de woningcorporatie de exploitatie van de desbetreffende complexen huurwoningen had overgedragen en de fiscus zich erop kon beroepen dat de transactie moest worden aangemerkt als overdracht van een deel van de onderneming van de corporatie (arresten van 28 april 1999, BNB 1999/350, ELRO nr. AA2747, en 1 september 1999, BNB 1999/440, ELRO nr. AA2854).

De wetgever, die kennelijk zag aankomen dat de fiscus het moeilijk zou krijgen met het bestrijden van dit soort con-

structies, heeft zich op dit terrein niet onbetuigd gelaten. Met een wetwijziging van 18 december 1995, waaraan terugwerkende kracht is verleend tot 31 maart 1995, 18.00 uur, is beoogd een dam op te werpen tegen wat gezien werd als een oneigenlijk gebruik van wettelijke mogelijkheden. Daartoe is – kort gezegd – de vestiging van een zakelijk recht met als tegenprestatie een vergoeding die lager is dan de kostprijs van de onderliggende onroerende zaak, buiten het begrip ‘levering’ geplaatst en gerangschikt onder het begrip ‘verhuur van onroerende zaken’. In de zaak die heeft geleid tot het arrest van 24 augustus 1999, BNB 1999/439, ELRO nr. AA2844, zag de Hoge Raad zich gesteld voor de vraag of deze nieuwe bepalingen verenigbaar zijn met de Europese regelgeving op het gebied van de BTW. Omdat de Hoge Raad vond dat over de uitleg van die regelgeving twijfel

mogelijk is, zag hij zich genoodzaakt daarover een zogenoemde prejudiciële beslissing te vragen aan het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen te Luxemburg. Er pleegt helaas veel tijd te verstrijken voordat uit Luxemburg op zo'n verzoek antwoord wordt ontvangen. In de hierboven genoemde zaak wordt de beslissing niet vóór het tweede halfjaar van 2001 verwacht.

3.4 OVERGANGREGELS; PENSIOENVERPLICHTING

Hoewel de rechter zijn beslissing geeft in een individueel geval, gaat van die beslissing een bredere werking uit als daarin rechtsvragen worden beantwoord, waarvan het belang zich niet beperkt tot het besliste geval. De jurisprudentie die aldus wordt gevormd, fungeert als baken voor de rechtspraak. Jurisprudentie kan die – uiterst nuttige – werking hebben dankzij het feit dat erop wordt vertrouwd dat de rechter die in een hem voorgelegd geval de desbetreffende rechtsvraag in een bepaalde zin heeft beantwoord, in eventueel volgende gevallen dezelfde rechtsvraag niet in andere zin zal beslissen. In dit opzicht is de functie van jurisprudentie vergelijkbaar met die van wetgeving; op beide wordt de verwachting gebouwd dat het recht consistent zal zijn. De wetgever die wijziging brengt in door hem gegeven regels, zal met die verwachting rekening houden en zich afvragen of er aanleiding is overgangsregels te maken ten behoeve van bijvoorbeeld degenen die op het moment van de wetwijziging gebonden zijn aan lopende verplichtingen die zijn aangegaan onder de oude wetgeving.

Ook de rechter die tot de overtuiging komt dat er reden zou zijn om op een bepaald punt zijn jurisprudentie om te buigen, zal zich rekenschap geven van het nadeel dat verbonden is aan het verstoren van het verwachtingpatroon dat is gebaseerd op zijn bestaande jurisprudentie. Naarmate dat nadeel meer gewicht in de schaal legt, zal hij zich vaker

bedenken alvorens zijn jurisprudentie om te buigen. Daarbij kan ook een rol spelen de overweging dat een wenselijk gevonden wijziging van het recht beter door de wetgever met het hem ten dienste staande instrumentarium, het treffen van regels van overgangsrecht daaronder begrepen, tot stand kan worden gebracht.

In het hierna te noemen geval kwam de Hoge Raad tot een andere keuze (arrest van 28 juni 2000, BNB 2000/275, ELRO nr. AA6313). Aan de orde was de waardering van een pensioenverplichting op de winstbepalende balans van een directiepensioenfonds. De norm voor die waardering wordt door de wet aangereikt met het begrip 'goed koopmansgebruik'. Voor de invulling van dat begrip heeft de wetgever echter geen preciezere aanknopingspunten geformuleerd. Daarmee is het derhalve aan de rechter overgelaten om het recht op dit punt nader vorm te geven. De belastingplichtige kon er op wijzen dat volgens de jurisprudentie van de Hoge Raad het niet in strijd was met goed koopmansgebruik om met betrekking tot een nog niet ingegaan pensioen uit te gaan van dezelfde rekenrente als die welke door verzekeringsmaatschappijen wordt gehanteerd, zijnde 4 %, zonder rekening te houden met het gegeven dat bij een hogere marktrente verzekeringsmaatschappijen rentestandskortingen op de premie plegen te verlenen.

De Hoge Raad besloot echter op grond van gewijzigd inzicht van die jurisprudentie terug te komen. De Hoge Raad houdt in zijn arrest evenwel rekening met het vertrouwen dat is gewekt door zijn vroegere jurisprudentie. Hij doet dit door een regel van overgangsrecht te formuleren, zoals naar mag worden aangenomen ook de wetgever zou hebben gedaan als het een materie op zijn terrein was geweest. De Hoge Raad geeft aan dat de vroegere jurisprudentie haar gelding zal blijven behouden voor alle verplichtingen op het gebied van pensioenen en lijfrenten die zijn

aangegaan of overgenomen vóór 1 september 2000 en verduidelijkt daarbij nog wat wel en wat niet kan worden aangemerkt als het aangaan van nieuwe verplichtingen.

3.5 WET OP DE ONDERNEMINGSRADEN

Zoals hierboven al is aangestipt, houdt de belastingkamer van de Hoge Raad zich niet alleen maar bezig met belastingzaken. Een voorbeeld uit de categorie van andere dan belastingzaken is het arrest dat de Hoge Raad op 26 januari 2000, ELRO nr. AA4733, heeft gewezen in een geschil tussen (ondernemingsraden van) randgemeenten van Den Haag en de provincie Zuid-Holland. De provincie had in de procedure van haar besluitvorming over wijziging van gemeentegrenzen geen plaats ingeruimd voor inwinning van het advies van de ondernemingsraden van de betrokken gemeenten. Eén van de vragen die rezen, was of de politieke besluitvorming over het plan dat voorzag in de grenscorrecties een aangelegenheid betrof die op grond van artikel 46d, letter b, van de Wet op de ondernemingsraden (WOR) was onttrokken aan het adviesrecht van de ondernemingsraden. Deze bepaling zondert – kort gezegd – van het adviesrecht uit de publiekrechtelijke vaststelling van taken van publiekrechtelijke lichamen, echter niet voor zover die vaststelling gevolgen heeft voor de werkzaamheden van het personeel. Dat de verwezenlijking van de grenscorrecties gevolgen zou hebben voor het personeel van de betrokken gemeenten, was duidelijk genoeg. Het ging er nu echter om de verhouding vast te stellen tussen enerzijds de bedoeling van de wetgever om het medezeggenschapsregiem voor overheidspersoneel niet achter te laten blijven bij dat voor civiele werknemers en anderzijds de bedoeling om niets af te doen aan ‘het primaat van de politiek’.

Uit de parlementaire behandeling bleek dat de wetgever op

het punt waar beide gezichtspunten elkaar kruisten, had geworsteld met het voorzien in een heldere afbakening. De Hoge Raad liet niettemin het heft in handen van de wetgever. Hij analyseerde de wetsgeschiedenis aldus: de wetgever heeft bedoeld dat geen adviesrecht aan de ondernemingsraden toekomt met betrekking tot besluiten zoals wijziging van gemeentegrenzen, waaraan wel personele gevolgen inherent zijn, maar die niet in het bijzonder ook een regeling van die gevolgen inhouden. Een ruimere uitleg zou er op neerkomen dat in het kader van een WOR-procedure het oordeel van de rechter gevraagd zou kunnen worden over de afweging van het belang van de grenscorrectie tegen de omstandigheid dat zo'n correctie gevolgen heeft voor het daarbij betrokken overheidspersoneel. De Hoge Raad leidde uit de wetsgeschiedenis af dat de WOR-wetgever de weg naar een rechterlijke toetsing van een dergelijke afweging niet wilde openstellen. De gemeentelijke ondernemingsraden werden derhalve in het ongelijk gesteld.

7 HET PARKET

1. ALGEMEEN

Het parket bij de Hoge Raad heeft een eigen wettelijke regeling gekregen. Sinds de wijziging van de Wet op de rechterlijke organisatie per 1 juni 1999 behoren de procureur-generaal en de leden van zijn parket niet langer tot het openbaar ministerie. De bijzondere, onafhankelijke positie die de procureur-generaal in het staatsbestel inneemt, zoals blijkt uit zijn in de Grondwet verzekerde aanstelling voor het leven, heeft overeenkomstig de al bestaande feitelijke situatie in de nieuwe wettelijke regeling volledige erkenning gekregen.

Rechtzoekenden blijken nog steeds onbekend te zijn met de positie, taken en bevoegdheden van het parket bij de Hoge Raad. Zo wenden zij zich regelmatig tot de procureur-generaal met kwesties die de strafrechtelijke handhaving van de rechtsorde betreffen – zoals aangifte van strafbare feiten, verzoeken strafvervolgning te gelasten en verzoeken inzake het vervolgingsbeleid. In deze zaken heeft de procureur-generaal geen bevoegdheden. Evenmin is hij bevoegd tot vervolgning van ambtsmisdrijven en ambtsovertredingen gepleegd door onder meer ministers, zolang daartoe geen opdracht is gegeven bij Koninklijk Besluit of bij een besluit van de Tweede Kamer.

De belangrijkste en meest omvattende taak van de leden van het parket is 'concluderen' – het adviseren van de Hoge Raad. Deze adviezen worden, vaak na toelichting door de advocaten van partijen, vanuit een rechterlijke invalshoek geschreven. Daarin worden – voorzover in cassatie van belang – de feitelijke gegevens van de ter beslissing voorliggende zaak geschetst en geplaatst in het daarvoor geldende rechtskader onder vermelding van rechtspraak en literatuur. Ze dienen niet slechts ter voorlichting van de Hoge

Raad maar ook van het geïnteresseerde, meestal juridisch geschoolde publiek.

Het parket concludeert ten behoeve van alle kamers van de Hoge Raad. In civiele en strafzaken is het nemen van conclusies verplicht. Dat is ook het geval in een aantal andere procedures, zoals in onteigenings- en in ondernemingskamerzaken. In andere gevallen – bijvoorbeeld in belastingzaken – wordt uitsluitend geconcludeerd als het parket daartoe de wens te kennen geeft.

Tot de taken en bevoegdheden van de procureur-generaal, die leiding geeft aan het parket, behoort ook de behandeling van klachten ingevolge de art. 14a e.v. van de Wet op de rechterlijke organisatie (de ombudsregeling). In paragraaf 2 van dit hoofdstuk wordt nader op ingediende klachten en de behandeling daarvan ingegaan. Een afzonderlijke paragraaf (3) is gewijd aan verzoeken tot het instellen van een vordering tot cassatie in het belang der wet; een voorziening die, naar is gebleken, een nadere uiteenzetting behoeft.

De procureur-generaal kan bij de Hoge Raad het ontslag of de schorsing van de met rechtspraak belaste leden van de rechterlijke macht vorderen (art. 11 e.v. van de Wet op de rechterlijke organisatie). Over daarmee samenhangende kwesties is de procureur-generaal in deze verslagperiode meermalen geraadpleegd. Aan de orde was evenwel uitsluitend ontslag in verband met langdurige arbeidsongeschiktheid. Overeenkomstig art. 11b lid 1 van de Wet op de rechterlijke organisatie heeft hij daarbij medisch advies ingewonnen. Tot het vorderen van ontslag is het niet gekomen, omdat de betrokkene met toepassing van de wettelijke regeling zelf om ontslag verzocht, respectievelijk het werk na enige tijd kon hervatten.

Ook met betrekking tot nevenfuncties en de registratie daarvan is de procureur-generaal meermalen geraadpleegd. Daarbij pleegt hij naar de criteria, in 1999 neergelegd in Trema, te verwijzen.

Ten slotte heeft de procureur-generaal ook in deze verslagperiode verzoeken behandeld om aanwijzing van een ander gerecht op grond van art. 510 van het Wetboek van strafvordering en op grond van art. 4 lid 2 van de Wet van 11 december 1980, Stb. 653, houdende uitvoering van het Verdrag inzake de verkrijging van bewijs in het buitenland in burgerlijke en handelszaken.

Vermeldenswaard is hier nog het aantal dagvaardingen en andere exploiten tegen de Staat die overeenkomstig de wet aan het parket van de procureur-generaal zijn betekend. Deze bedroegen:

1997 - 2879
1998 - 2747
1999 - 2468
2000 - 2240

2. DE OMBUDSREGELING

Over gedragingen van met rechtspraak belaste leden van de rechterlijke macht kan ingevolge de art. 14a e.v. van de Wet op de rechterlijke organisatie worden geklaagd bij de procureur-generaal bij de Hoge Raad. Deze klachtregeling wordt ook wel ombudsregeling genoemd.

Klachten die onder deze regeling vallen, moeten schriftelijk bij de procureur-generaal worden ingediend. Het geschrift moet aan een aantal eisen voldoen: de naam en het adres van de verzoeker moeten worden vermeld en de gedraging waarover wordt geklaagd en de daartegen gerezene klacht moeten zo dui-

delijk mogelijk worden beschreven. Klachten moeten redelijkerwijs binnen één jaar zijn ingediend nadat de gebeurtenis waarover wordt geklaagd zich heeft voorgedaan. Een vordering tot onderzoek door de Hoge Raad wordt ingesteld als in een klacht een gedragsnorm aan de orde is die vaststelling door de Hoge Raad noodzakelijk maakt. In de verslagperiode heeft een dergelijke klacht zich niet voorgedaan.

Onderzoek, behandeling en afdoening van klachten die binnen het kader van de klachtregeling vallen, vinden voor het overige plaats door de procureur-generaal of degene die hem vervangt. Voor inhoudelijke behandeling verwijst de procureur-generaal de klacht in de regel naar de president van het betrokken college, die de klacht vervolgens behandelt en afdoet en de procureur-generaal daarover informeert. Het is een regel van klachtrecht dat klachten eerst door het desbetreffende college worden behandeld en afgedaan. Is deze behandeling en afdoening behoorlijk en afdoende geweest, dan zijn er geen genoegzame gronden voor het doorzetten van de klachtbehandeling door de procureur-generaal (art. 14b lid 1, sub b van de Wet op de rechterlijke organisatie).

2.1 AANTAL EN VERDELING VAN INGEDIENDE KLACHTEN

In 1999 zijn 129 en in 2000 zijn 95 klachten ontvangen. In 1997 waren dat er 112 en in 1998 waren dat er 108. De verdeling van de ingediende klachten tegen instanties waarop de ombudsregeling van toepassing is, is als volgt:

	1997	1998	1999	2000
KANTONGERECHT	21	15	25	19
RECHTBANK	48	44	44	43
GERECHTSHOF	14	17	23	13
OVERIGE	11	19	16	9

Sommige klachten hebben overigens betrekking op meer dan één college.

Het komt geregeld voor dat bij de procureur-generaal wordt geklaagd over personen of instanties die geen rechterlijke ambtenaren zijn of op wie de klachtregeling niet van overeenkomstige toepassing is verklaard. Zo werd in de verslagperiode bijvoorbeeld geklaagd over:

- leden van) het Gemeenschappelijk Hof van de Nederlandse Antillen en Aruba;
- (leden van) de Raad van State;
- griffiers en administratieve medewerkers van een gerecht;
- het openbaar ministerie, de (hoofd) officier van Justitie, de politie, het Centraal Justitieel Incasso Bureau;
- ministers;
- de gemeente en haar ambtenaren;
- notarissen;
- een instelling voor voogdij;
- advocaten, de curator in faillissement, (leden van) de Raad van Toezicht en de Dekan van de Orde der Advocaten.

Deze klachten konden dus niet in behandeling worden genomen.

2.2 GEDRAGINGEN

De klachtregeling heeft betrekking op de wijze waarop een rechterlijk ambtenaar zich in de uitoefening van zijn functie jegens de klager heeft gedragen. Een voorbeeld is de houding ter terechtzitting. Een rechter moet als professional zoveel mogelijk zijn emoties beteugelen. Zo handelde bijvoorbeeld niet-adequaat de rechter die betrokkene, toen deze tijdens de behandeling van de strafzaak bleef zitten,

dreigde met opsluiting voor de duur van de zitting. De president heeft dit met de behandelend rechter opgenomen.

De klachtregeling heeft als vereiste dat de gedraging van de rechter waarover kan worden geklaagd 'in de uitoefening van zijn functie' is geschied. Klachten over gedragingen van rechters die betrekking hebben op een functie als bijvoorbeeld redactielid, vallen niet onder de regeling. Ook kan niet worden geklaagd over een advocaat die in die hoedanigheid jegens klager handelde, ook al is hij tevens rechter-plaatsvervanger.

Het verdere vereiste 'jegens de klager' betekent dat bijvoorbeeld actiegroepen die menen misstanden in de rechterlijke macht te hebben vastgesteld, duidelijk zullen moeten maken in hoeverre de daarbij gesignaleerde gedragingen jegens hen waren gericht. Ook geldt dat de gedragingen waarover wordt geklaagd, de klager zelf moeten betreffen en niet bijvoorbeeld een andere procespartij.

2.3 RECHTERLIJKE BESLISSINGEN

Op grond van art. 14a lid 1 van de Wet op de rechterlijke organisatie kan niet worden geklaagd over rechterlijke beslissingen, de motivering daaronder begrepen. Ook rechterlijk beleid valt daaronder. De klachtregeling houdt niet de mogelijkheid in om als aanvulling op bestaande procesregels een weg te openen om dergelijke beslissingen te laten toetsen. Voorbeelden van klachten die in de verslagperiode om deze reden niet in behandeling konden worden genomen, zijn dat:

- de inhoud van de uitspraak onjuist is, waaronder dat de rechter de wet onjuist heeft toegepast, dat de uitspraak onverenigbaarheden bevat of aan een vormverzuim lijdt;
- klager niet-ontvankelijk is verklaard of de rechter zich onbevoegd heeft verklaard;
- klager is veroordeeld in de kosten van de procedure.

Evenmin kon de procureur-generaal om die reden klachten in behandeling nemen die gingen over:

- de ordehandhaving ter zitting, waaronder het al dan niet toestaan dat video- of bandopnamen worden gemaakt van de zitting;
- de vragen die een rechter ter zitting stelt;
- het al dan niet meewegen van bepaalde argumenten;
- de beslissing wie een rechter als getuige hoort;
- de inhoud van een proces-verbaal;
- de bewijsstukken die in een procedure moeten worden overgelegd;
- uitstel dat al dan niet wordt verleend;
- het recht op hoor- en wederhoor waaronder de tijd dat (één van de) procespartijen aan het woord is en de mogelijkheid om te reageren op elkaars stellingen of op nader in het geding gebrachte stukken;
- het al dan niet toestaan van pleidooi.

In hoger beroep of cassatie kunnen in de regel dergelijke beslissingen (opnieuw) aan de orde worden gesteld. Maar ook als de termijn voor het aanwenden van een rechtsmiddel is verstreken of hoger beroep en cassatie door de wetgever zijn uitgesloten, kan de klacht niet in het kader van het klachtrecht worden behandeld.

Om deze reden is de procureur-generaal evenmin bevoegd zich te mengen in een procedure die tussen partijen gaande is (geweest). Verzoeken om uitstel, tot verwijzing, heropening, vernietiging of herziening kunnen derhalve niet in behandeling worden genomen. Ook klachten over de tenuitvoerlegging van een rechterlijke uitspraak vallen buiten de klachtregeling; zo ook de beoordeling of een uitspraak jegens klager onrechtmatige rechtspraak oplevert. De procureur-generaal heeft evenmin de bevoegdheid schadever-

goeding toe te kennen, rectificaties te bevelen of schikkingen met klagers te treffen.

2.4 BEHANDELING DOOR DE PRESIDENT

Op grond van de al besproken regel dat klachten eerst door het desbetreffende college worden behandeld en afgedaan, zijn in 1999 23 en in 2000 24 klachten doorgezonden naar de president.

In de verslagperiode zijn veel klachten ontvangen die betrekking hebben op het verwijt dat de behandelend rechter partijdig zou zijn geweest. Als sprake is van feiten en omstandigheden waardoor de rechterlijke onpartijdigheid in twijfel kan worden getrokken, heeft vrijwel steeds de mogelijkheid van wraking opengestaan, bestond de mogelijkheid een rechtsmiddel aan te wenden of is over de klacht een rechterlijke uitspraak gedaan waartegen geen rechtsmiddel meer openstaat. Een klacht over gebrek aan rechterlijke onpartijdigheid komt om die reden op grond van art. 14b lid 1, sub d van de Wet op de rechterlijke organisatie niet voor behandeling in het kader van de klachtregeling in aanmerking. Dat wordt aan klagers bericht. Overigens worden klachten als deze vanwege de ernst ervan in de regel ter informatie doorgezonden aan de bevoegde president. In een zaak waarin een lid van de Pachtkamer in een eerder stadium was opgetreden als adviseur van één van de partijen, heeft de kantonrechter-voorzitter geoordeeld dat de kritiek gegrond was en gemeld dat de gang van zaken door hem ernstig werd betreurd, terwijl hij daarnaast maatregelen ter voorkoming heeft genomen. Hier bleek overigens dat de beklagde de Pachtkamer zelf tijdig had laten weten zich niet vrij te achten in deze zaak.

Klachten over het niet verkrijgen van inzage in de registers waarin nevenfuncties van rechters worden vermeld of over

onjuistheden in die registers zijn tot onderzoek, behandeling en afdoening aan de president doorgezonden en door deze vervolgens afgedaan.

Klachten over de duur van een procedure, respectievelijk de termijn voor uitspraak zijn doorgezonden aan de president van het desbetreffende gerecht. In het merendeel van de gevallen heeft dit tot resultaat gehad dat de procedure op korte termijn werd afgerond dan wel dat de klager een verklaring heeft gekregen voor de gang van zaken. Hetzelfde geldt voor brieven die (inhoudelijk) onbeantwoord bleven, met uitzondering van brieven die een verzoek aan een rechter bevatten zijn beslissing nader toe te lichten. Het staat rechters immers niet vrij buiten het proces om met (één van de) partijen te discussiëren over enig voor hen aanhangig (geweest) geschil, de beslissing daaronder begrepen. Ook klachten over het niet verkrijgen van inzage in het procesdossier zijn doorgezonden en aldus opgelost.

Klachten die de organisatie van het gerecht betreffen zijn eveneens doorgezonden. Voorzover de klacht gegrond is, kan de president passende maatregelen nemen. Een voorbeeld is een klacht over de gang van zaken bij een ingediend wrakingsverzoek. Door de wijze waarop de administratieve verwerking plaatsvond, kon de rechter die het betrof pas nadat hij al uitspraak had gedaan, van het wrakingsverzoek kennisnemen. Omdat de uitspraak al was gedaan, werd de verzoeker niet-ontvankelijk verklaard. De president heeft deze gang van zaken betreurd en meegedeeld dat inmiddels gewerkt wordt aan een protocol voor de onverwijldede behandeling van alle wrakingsverzoeken bij zijn gerecht.

2.5 AFGEDANE ZAKEN

De procureur-generaal is geen beroepsinstantie waar een klacht na behandeling opnieuw kan worden beoordeeld. De klachtregeling heeft in zo'n geval een aanvullende functie. Er

waren in de verslagperiode klagers die, alvorens de procureur-generaal te benaderen, hun klacht eerst (of tegelijkertijd) hadden ingediend bij de president. Een voorbeeld is de klacht dat het onwenselijk was bij een procedure, waarin de Nederlandse Orde van Advocaten partij was, een raadsheer-plaatsvervanger in te schakelen die tevens advocaat is. In antwoord daarop had de kamervoorzitter in overleg met de president al aan partijen het aanbod gedaan de zaak opnieuw te laten bepleiten voor een kamer met een andere samenstelling, waarmee aan de klacht tegemoet was gekomen.

Als de klacht door de president, zoals in het bovenstaande geval, behoorlijk is afgedaan dan is er geen genoegzame grond meer deze in behandeling te nemen. Dat geldt ook als klagers zich niet kunnen neerleggen bij de afhandeling van hun klachten door de procureur-generaal. Eens dient het klacht-dossier te worden gesloten. Is het gesloten dan blijft het gesloten, tenzij er een nieuw feit of een nieuwe omstandigheid wordt aangevoerd die een heropening rechtvaardigt (art. 14b lid 1, sub c van de Wet op de rechterlijke organisatie).

3. CASSATIE IN HET BELANG DER WET

3.1 UITGANGSPUNTEN

De procureur-generaal bij de Hoge Raad heeft de wettelijke bevoegdheid een vordering tot cassatie 'in het belang der wet' bij de Hoge Raad in te stellen met als doel de rechtsontwikkeling en rechtseenheid te bevorderen. Dit buitengewone rechtsmiddel dient niet het belang van (één van de) partijen. In art. 98 van de Wet op de rechterlijke organisatie wordt dit tot uitdrukking gebracht in de bepaling dat de uitspraak van de Hoge Raad op een vordering tot cassatie in het belang der wet, geen gevolgen heeft voor de betrokkene, zodat de in gewijsde gegane beslissing bindend blijft.

Na de ontvangst van een daartoe strekkend verzoek beslist

de procureur-generaal in overleg met de kabinetschefs en een lid van zijn parket of de zaak al dan niet aan de Hoge Raad wordt voorgelegd. Dit hangt af van een aantal omstandigheden.

In beginsel wordt cassatie in het belang der wet niet gevorderd, hetgeen in de verslagperiode ook niet is gebeurd, in de hierna volgende gevallen:

- a. zolang partijen zelf de kwestie in het lopende geding of in een door hen aanhangig te maken geding aan de orde kunnen stellen, zoals bijvoorbeeld in het geval dat de procedure nog niet in een (eind)beslissing heeft geresulteerd, of zolang nog een gewoon rechtsmiddel openstaat (art. 96 lid 2 van de Wet op de rechterlijke organisatie);
- b. het verzoek betreft een beslissing waartegen geen cassatie in het belang der wet openstaat, zoals bijvoorbeeld tegen beslissingen van de Hoge Raad of van de Hoorcommissie of tegen beslissingen van de rechtbanken in zaken waarvan zij als administratieve rechter hebben kennisgenomen (art. 95 lid 2 van de Wet op de rechterlijke organisatie), tenzij het verzoek de uitzondering, bedoeld in art. 95 lid 3 van de Wet op de rechterlijke organisatie betreft, dan wel één van de gronden, opgesomd in art. 33g Vreemdelingenwet¹⁴. De in de verslagperiode ontvangen verzoeken in vreemdelingenzaken betroffen niet die gronden of gingen om feitelijke beslissingen;
- c. er wordt onvoldoende feitelijke grondslag gevonden in de bestreden beslissing om de opgeworpen vraag aan de orde te kunnen stellen;
- d. het verzoek heeft betrekking op een overweging ten overvloede en de overige overwegingen kunnen de beslissing zelfstandig dragen;
- e. de beslissing hangt in hoge mate af van de vaststelling van de feiten en omstandigheden van het geval en de daaraan verbonden feitelijke waarderingen;
- f. de beslissing wordt ten parkette juist geoordeeld;
- g. een later gewezen arrest van de Hoge Raad heeft opheldering gebracht over de rechtsvraag in kwestie;
- h. er is sprake van onjuiste wetstoepassing die kennelijk niet berust op nieuwe rechtsvinding, zoals bijvoorbeeld bij een evidente vergissing. In zo'n geval kan over de kennelijke onjuistheid van de beslissing geen verschil van mening bestaan. Als de procureur-generaal meent dat een rechter de wet onjuist heeft toegepast, stuurt hij een afschrift van zijn antwoord niet alleen aan verzoeker, maar ook aan de betrokken rechter of de bevoegde president;
- i. naar te verwachten valt, zal binnen afzienbare tijd de vraag de Hoge Raad bereiken via een door de daarbij betrokken partijen ingesteld cassatieberoep. Het rechtsmiddel cassatie in het belang der wet is aanvullend. Als een kwestie de inmenging van de procureur-generaal niet nodig heeft, ziet de procureur-generaal over het algemeen ervan af een vordering tot cassatie in het belang der wet in te stellen; een door partijen toegelicht cassatieberoep verdient verre de voorkeur. Bedacht zij dat in het huidige tijdperk ook veel zaken de Hoge Raad langs de gewone weg bereiken;
- j. het voorgelegde rechtspunt is weliswaar interessant en omstreden (zo omstreden dat de wetgever vooralsnog van regelgeving heeft afgezien), maar er kan nog niet worden gezegd dat de contouren en de daarbij op het spel staande belangen voldoende zijn uitgekristalliseerd. Onder die omstandigheden leent de vraag zich nog niet voor een vordering tot cassatie in het belang der wet en is het beter een vol cassatieberoep af te wachten. Cassatie in het belang der wet is artificieel; in de geschetste omstandigheden is behoefte aan een 'full dress cassatieberoep' waarbij partij-

en ieder hun belangen kunnen toelichten – wellicht versterkt met cassatiemiddelen van weerszijden – waarna de procureur-generaal zijn conclusie allicht genuanceerder en evenwichtiger als ook objectiever kan nemen dan in het kader van een vordering tot cassatie in het belang der wet, waarbij hij noodzakelijkerwijs een bepaalde oplossing moet verdedigen. De Hoge Raad kan dan ten slotte beslissen en tot rechtsvorming komen die aansluit op datgene wat in de samenleving aan de orde is en past binnen het geldende recht. Een geval uit de verslagperiode (zoals reeds vermeld in de vorige Toelichting) is de toepassing van art. 1:266 BW in het kader van het draagmoederschap; in het bijzonder ging het daarbij om de uitleg van

het begrip 'ongeschikt zijn plicht tot verzorging en opvoeding te vervullen'. Wel heeft de procureur-generaal deze kwestie onder de aandacht gebracht van het ministerie van Justitie. Een tweede geval betrof de vraag of sloop van een werk een aantasting kan opleveren in de zin van art. 25 lid 1, sub d Auteurswet, welk artikel bovendien moet worden gezien in het kader van de uitleg van de aan het artikel ten grondslag liggende verdragsteksten;

k. het is bekend dat het ministerie van Justitie een wetsvoorstel voorbereidt in verband met de opgeworpen vraag. Een voorbeeld is dat de minister van Justitie voornemens was een wetsvoorstel in te dienen in verband met de herstelbaarheid van vormfouten bij vorderingen

tot verlenging van terbeschikkingstelling. Als een wettelijke regeling te verwachten is, is het instellen van cassatie in het belang der wet niet opportuun.

Vaak was in één zaak sprake van meer dan één van de hiervoor genoemde redenen om tot het besluit te komen van een vordering af te zien.

Evenals in voorgaande jaren heeft de procureur-generaal ook in deze verslagperiode veel verzoeken tot cassatie in het belang der wet ontvangen met betrekking tot art. 591a Sv. (de zaak is geëindigd zonder oplegging van straf of maatregel, terwijl geen sprake is van schuldigverklaring zonder oplegging van straf of maatregel). Veel verzoeken betroffen de uitleg van het begrip 'de zaak' in art. 591a Sv. Bij uitspraak van 14 november 1989, NJ 1990, 274 heeft de Hoge Raad de vraag wat onder de term 'de zaak' moet worden verstaan, beantwoord. Deze interpretatie werd in de praktijk onbillijk geacht in het licht van een redelijke beloning van de advocaat voor zijn diensten, hetgeen het onderwerp tot een rechtspolitiek vraagstuk maakte. In verband daarmee had in januari 2000 op verzoek van de procureur-generaal een gesprek plaats op het ministerie van Justitie. Na dit gesprek heeft de minister besloten vooralsnog niet tot wetwijziging over te gaan, maar de rechtspraak op dit punt af te wachten. Vervolgens heeft de procureur-generaal besloten twee vorderingen tot cassatie in het belang der wet in te stellen.

Aan de Hoge Raad zijn de volgende vragen voorgelegd:

- a. of het begrip zaak in art. 591a Sv in een geval waarin tevens een vordering tot ontneming van wederrechtelijk verkregen voordeel is ingediend, zowel de hoofdzaak als de ontnemingsprocedure omvat;
- b. of het begrip zaak in art. 591a Sv alle op een tenlastelegging opgenomen feiten omvat, ook als er tussen die feiten geen enkel verband bestaat.

In het gesprek van januari 2000 is bovendien gesproken over de tweede veelvuldig in de verzoeken aan de orde gestelde kwestie, namelijk over de vergoeding van kosten aan een gewezen verdachte in een zaak. De vraag is of in zo'n geval ook de naar algemene maatstaven berekende kosten van een – al dan niet ambtshalve – toegevoegde raadsman voor vergoeding in aanmerking komen. Dit punt, zo heeft de minister de Tweede Kamer laten weten, zal hij regelen in een al in voorbereiding zijnde wijziging van de Wet op de rechtsbijstand. Om die reden is op dit punt afgezien van een vordering tot cassatie in het belang der wet.

Art. 7:685 lid 1 BW schrijft voor dat als een werknemer ziek is, op straffe van niet-ontvankelijkheid een reïntegratieplan bij het ontbindingsverzoek moet worden gevoegd. Rond dit voorschrift waren in de praktijk vragen gerezen die door twee verzoeken om cassatie in het belang der wet onder de aandacht van de procureur-generaal zijn gebracht. Deze vragen zijn niet via een (afzonderlijke) vordering tot cassatie in het belang der wet aan de Hoge Raad voorgelegd, maar meegenomen in een andere cassatieprocedure. In de conclusie voor die zaak is aan de Hoge Raad in overweging gegeven om op deze vragen in te gaan. De Hoge Raad heeft aan dat verzoek voldaan. Hoewel het door partijen voorgestelde middel niet tot cassatie kon leiden, heeft de Hoge Raad de gevraagde opheldering verschaft (HR 29 september 2000, NJ 2001, 302).

Naast de onjuiste wetstoepassing die de procureur-generaal in de verslagperiode heeft gesignaleerd (zie hiervoor onderdeel h), is hij deze verslagperiode tweemaal gestuit op voorlichting die tot verwarring heeft geleid. Het betrof een brochure van het ministerie van Justitie en een juridische uitgave. Bij de brochure ging het om een alinea over het bewijs en de wijze waarop dit aan de orde zou komen. Een rechtzoekende, die in een door hem gevoerd geding

het gestelde in de brochure had gevolgd, zag zich geconfronteerd met een afwijzing van zijn vordering omdat hij had nagelaten bewijs over te leggen. In de juridische uitgave ging het om de uitleg van een wettelijke bepaling die door de rechter in de aan hem voorgelegde zaak op overeenkomstige wijze was uitgelegd. Deze uitleg strookte evenwel niet met de bedoeling van de wetgever. De procureur-generaal heeft een en ander onder de aandacht gebracht van het ministerie van Justitie, respectievelijk de uitgever, waarop in beide gevallen is bericht dat zijn opmerkingen in de eerstvolgende uitgave zullen worden meegenomen.

3.2 AANTAL

In 1999 zijn 46 verzoeken ontvangen; in 2000 waren dat er 28. In de vorige verslagjaren was dit aantal respectievelijk 39 in 1997 en 35 in 1998.

3.3 TEGEN WIENS UITSPRAKEN

De verdeling van de verzoeken over rechterlijke instanties is als volgt (als zowel de beslissing in eerste als in tweede aanleg aan de procureur-generaal is voorgelegd, wordt hierna slechts de laatste beslissing genoemd):

	1997	1998	1999	2000
KANTONGERECHT	6	3	8	6
RECHTBANK	18	20	14	13
GERECHTSHOF	12	9	21	7
OVERIGE	4	5	2	3

3.4 VERSCHILLENDE RECHTSGEBIEDEN

De verdeling van de verzoeken over de verschillende rechtsgebieden is als volgt:

	1997	1998	1999	2000
CIVIELE ZAKEN	11	14	20	10
STRAFZAKEN	11	11	17	8
BELASTINGZAKEN	3	1	-	1
OVERIG	13	9	9	10

14 De mogelijkheid om cassatie in het belang der wet in te stellen tegen Vreemdelingenzaken is met ingang van de inwerkingtreding van de Vreemdelingenwet 2000 (1 april 2001) vervallen.

8 DE ORGANISATORISCHE ONDERDELEN VAN DE HOGE RAAD

1. HOGE RAAD EN PARKET

1.1 SAMENSTELLING

Aan het eind van de verslagperiode bestond de Hoge Raad uit de president, zes vice-presidenten, 27 raadsheren en 3 raadsheren in buitengewone dienst, waarvan er één tevens was aangewezen als waarnemend advocaat-generaal. Het parket bij de Hoge Raad bestond uit de procureur-generaal, de plaatsvervangend procureur-generaal, 15 advocaten-generaal, een advocaat-generaal in buitengewone dienst en de bovengenoemde, als waarnemend advocaat-generaal aangewezen, raadsheer in buitengewone dienst. De bijlagen geven een overzicht van de samenstelling van de kamers en van de secties van het parket en van de wijzigingen die zich daarin in de verslagperiode hebben voorgedaan.

1.2 BENOEMINGSPROCEDURE VAN DE LEDEN VAN DE HOGE RAAD EN VAN HET PARKET

In hoofdstuk II is vermeld dat de trias politica, de drie staatsmachten van het staatsbestel, elkaar in evenwicht houden als een systeem van checks and balances. Dat komt onder meer tot uiting in de benoemingsprocedure van de leden van de Raad. Zij worden bij Koninklijk Besluit benoemd uit een op de Grondwet gebaseerde bindende voordracht van drie personen, opgemaakt door de Tweede Kamer der Staten-Generaal. De Hoge Raad geeft aan de Tweede Kamer kennis van een vacature en voegt daarbij, gehoord de procureur-generaal, een aanbevelingslijst van zes kandidaten. Bij het vaststellen van de aanbevelingslijst zijn alle leden van de Hoge Raad en het parket betrokken. De Tweede Kamer pleegt over de aanbeveling overleg te voeren met de president en de procureur-generaal en pleegt met de aanbevelingen van de Hoge Raad rekening te houden. Op een enkele uitzondering na pleegt de Kamer de aanbevelingen te volgen. Door deze procedure oefent de

Tweede Kamer invloed en controle uit op de samenstelling van de Hoge Raad.

De leden van het parket worden eveneens benoemd bij Koninklijk Besluit op voordracht van de procureur-generaal, gehoord de Hoge Raad. De Tweede Kamer heeft hiermee geen bemoeienis.

De leden van de Hoge Raad worden, evenals alle andere rechters, voor het leven benoemd. Ook de leden van het parket bij de Hoge Raad worden voor het leven benoemd. Aan de leden van Raad en parket wordt ontslag verleend op eigen verzoek of wanneer zij de wettelijke leeftijdsgrens van zeventig jaar hebben bereikt.

De aanstelling van een lid van de Hoge Raad of van het parket die de leeftijd van eenenzestig jaar heeft bereikt, kan op zijn of haar verzoek worden gewijzigd in een aanstelling als raadsheer respectievelijk advocaat-generaal in buitengewone dienst. Een raadsheer of advocaat-generaal i.b.d. vervult alleen taken voor zover zij daartoe door de president respectievelijk de procureur-generaal worden uitgenodigd.

2. HET WETENSCHAPPELIJK BUREAU BIJ DE HOGE RAAD

Aan de behandeling van de meeste zaken gaat een voorbereiding vooraf door medewerkers van het wetenschappelijk bureau. Hier zijn (veelal) jonge juristen belast met onder meer onderzoek van rechtspraak en wetgeving, het verzamelen van wetenschappelijke documentatie, het vervaardigen van nota's over vraagstukken die zich bij de behandeling van een zaak kunnen voordoen en soms ook met het opstellen van concepten voor de conclusies van het parket en voor de uitspraken van de Raad. Ultimo 2000 telde het bureau circa zestig medewerkers. Zonder hun ondersteuning zouden Raad en parket het werk niet aankunnen. Na circa vijf jaar zetten de medewerkers van het bureau hun loopbaan elders voort, bijvoorbeeld in de rechterlijke macht, de advo-

caatuur, de belastingadviespraktijk of bij een universiteit. Voor de samenstelling en bezetting van het wetenschappelijk bureau wordt verwezen naar de bijlagen.

3. DE ADMINISTRATIE

De administratieve afhandeling van de zaken wordt verricht door de administratie. Het contact tussen procespartijen of hun advocaten en de Hoge Raad loopt via deze afdeling. Hier moeten de processtukken worden ingediend die aan de Hoge Raad zijn gericht. De administratie zorgt ervoor dat de stukken in een zaak tijdig en volledig ter beschikking komen van al diegenen die zich met die zaak bezighouden. Voor het toedelen van de zaken aan de leden van de Raad wordt gebruik gemaakt van indelingsschema's die van tevoren zijn vastgesteld. De administratie verwerkt ook de stukken die ingevolge de wet moeten worden betekend aan de procureur-generaal, zoals de dagvaardingen van de Staat. Voorts wordt hier ervoor gezorgd dat de dagvaardingen op de juiste plaats, vaak een van de ministeries, terecht komen. In de gang van de stukken vervult de administratie een spilfunctie. Voor de samenstelling en bezetting van de administratie wordt verwezen naar de bijlagen.

4. ALGEMENE DIENST

Tot de algemene dienst behoren eveneens onmisbare onderdelen als de bibliotheek, documentatie en interne zaken met de kabinetten en het secretariaat, de bode- en chauffeursdienst en de reproductie-afdeling. Voor de bezetting en de samenstelling van de onderdelen wordt verwezen naar de bijlagen.

5. DE ORGANISATIE EN DE ORGANISATIEONTWIKKELING VAN DE ONDERSTEUNING VAN DE HOGE RAAD

De belangrijkste taak van de Hoge Raad is de cassatierecht-

spraak op het gebied van het civiele recht, het strafrecht en het belastingrecht. Dit onderscheid in rechtsgebieden vormt het uitgangspunt voor de werkorganisatie van de Hoge Raad. Het onderscheid werkt door in bijna alle gelegingen, hetgeen tot uitdrukking komt in het weergegeven organisatieschema.

Begin 2000 is er een impuls gegeven aan de verdere organisatieontwikkeling van de ondersteuning (administratie, interne zaken, bibliotheek, documentatie en wetenschappelijk bureau). Uiteraard is deze ontwikkeling niet los te zien van de ontwikkeling van de Hoge Raad als geheel. Te denken valt hierbij aan de zg. positiebepaling van de Hoge Raad per 1-1-2002, het moment waarop i.v.m. de zelfstandige en onafhankelijke positie van de Hoge Raad de werkafspraken met het ministerie van Justitie van kracht worden. Om ervoor te zorgen dat er duidelijke samenhang zit tussen de verschillende activiteiten in het kader van het thema 'De Hoge Raad als organisatie' is ervoor gekozen het INK-model te gebruiken. Met dit model kunnen de thema's die op de agenda staan worden gegroepeerd naar aandachtsgebieden. Het gaat vooral om de kwaliteit, en met name de zorgvuldigheid en continuïteit in de dienstverlening. Veel aandacht wordt besteed aan onder meer de invoering van competentie management, het arbeidsomstandighedenbeleid en het meer planmatig werken (projectplan).

6. HUISVESTING

Sinds 1988 is de Hoge Raad gehuisvest in een complex waarvan het meest representatieve deel bestaat uit het 18de eeuwse Huis Huguetan aan het Lange Voorhout. Achter het Huis Huguetan en daarop aansluitend ligt, aan weerszijden van de Kazernestraat, de door Prof. Ir. P.K.A. Pennink ontworpen nieuwbouw. De toegang tot het complex ligt aan de Kazernestraat.

Sedert de Hoge Raad in 1988 zijn huidige behuizing betrok, heeft zich een aantal veranderingen voorgedaan die ertoe hebben geleid dat de huisvesting niet meer voldoet aan de eisen die daaraan, gezien de plaats van de Hoge Raad is ons staats- en rechtsbestel, mogen worden gesteld.

- In de eerste plaats is de organisatie sedert 1988 aanzienlijk gegroeid. In 1988 hadden Raad en parket samen 46 leden, de formatie voor 2001 komt uit op ca 60 leden, terwijl de Wet op de samenstelling van de burgerlijke gerechten een eventuele uitbreiding tot 66 leden niet uitsluit. Het wetenschappelijk bureau telde in 1988 39 leden, de formatie 2001 voorziet in ca 70 personen. Ook de omvang van het overige personeel is toegenomen (onder meer als gevolg van automatisering en een nieuwe organisatie van het beheer) en zal nog verder toenemen.
- In de tweede plaats zijn de werkgewoonten veranderd, met name doordat steeds vaker leden van Raad en parket hun individuele werkzaamheden niet meer – zoals gebruikelijk was – thuis willen verrichten, maar daartoe wensen te beschikken over een kamer in het gebouw van de Hoge Raad. Daarbij moet worden aangetekend dat, nu het hier gaat om werk dat intensieve concentratie vereist, de mogelijkheden om de werkkamer te doen delen uiterst beperkt zijn.
- Voorts hebben de groei van de organisatie in samenhang met de opvattingen omtrent de eisen die men uit een oogpunt van representatie aan een gebouw als het onderhavige mag stellen, ook voor knelpunten gezorgd. Zo missen representatieve ruimten de vereiste allure en ontbreekt een representatieve ontvangstruimte.
- Tenslotte: de toegang tot de nieuwbouw levert logistieke

problemen op en er bestaat een groeiend tekort aan archief- en opslagruimten.

De ontwikkelingen gaven de Hoge Raad in 1997 aanleiding, in overleg met het departement van Justitie, contact op te nemen met de Rijksgebouwendienst. Tezamen met deze dienst is toen een programma van eisen opgesteld, op basis waarvan de inmiddels ingestelde Huisvestingscommissie van de Hoge Raad in november 1998 een voorlopig rapport heeft uitgebracht.

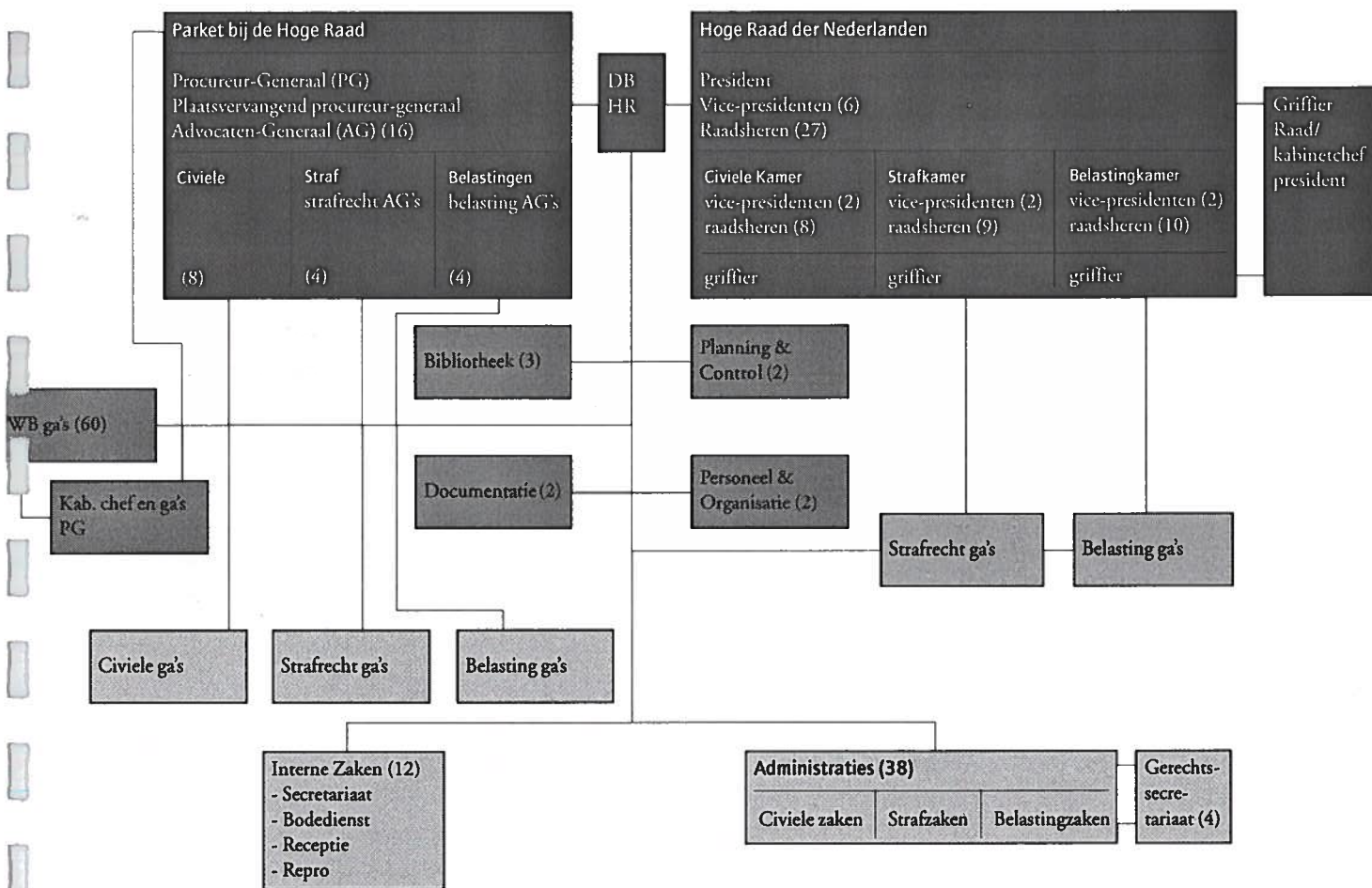
Bij zijn beraad over dit voorlopige rapport is het Dagelijks Bestuur indertijd voorshands ervan uitgegaan dat de huidige huisvesting van de Hoge Raad, met name door de situering en uitstraling van het Huis Huguetan, van dien aard is dat in beginsel moet worden getracht binnen het bestaande complex een oplossing te vinden voor de steeds nijpender wordende problemen.

Het is thans reeds duidelijk dat op een termijn van enkele jaren de noodzakelijke uitbreiding enkel kan worden gerealiseerd door een of meer belendende percelen bij het huidige complex te betrekken. In de komende periode zullen nadere plannen worden ontwikkeld door de Rijksgebouwendienst in samenspraak met de Huisvestingscommissie en het DB van de Hoge Raad, met de Rijksbouwmeester en de Dienst Stedelijke Ontwikkeling Den Haag.

De Hoge Raad vertrouwt dat hij erop mag rekenen dat regering en stadsbestuur alle medewerking zullen verlenen die nodig is om de hiervoor geschetste problemen tot een oplossing te brengen.

DE ORGANISATIE VAN DE HOGE RAAD

SAMENSTELLING HOGE RAAD EN PARKET IN 2001

Toelichting bij het schema

- ga : gerechtsauditeur of lid van het Wetenschappelijk Bureau (WB) in andere rang
- WB : Wetenschappelijk Bureau
- DB HR : Directeur Bedrijfsvoering bij de Hoge Raad; met mandaat op het gebied van de bedrijfsvoering
- Kab.chef : kabinetchef

► De Hoge Raad is de cassatierechter op het gebied van het civiele recht, het strafrecht en het belastingrecht. Dit onderscheid in rechtsgebieden werkt door in de gehele organisatie.

BIJLAGE 1

OVERLEDEN

15-02-1999 Mr. J.F. Bellaart, oud-raadsheer
03-01-2000 Mevrouw mr. B. Godthelp,
gerechtsauditeur
23-01-2000 Mevrouw mr. S. Boekman, oud-raadsheer
14-05-2000 Mevrouw C. Stolk, medewerkster
administratie civiele zaken
23-07-2000 Mr. C.J. Enschedé, oud- raadsheer
15-08-2000 Mr. M.S. van Oosten,
oud-procureur-generaal
06-01-2001 Mr. S.K. Martens, oud-president

ONTSLAG LEDEN HOGE RAAD EN PARKET (TOT 1 APRIL 2001)

01-01-1999 Mr. J.F. Bellaart, raadsheer
01-01-1999 Mevr. mr. I.H. Wildeboer, raadsheer in
buitengewone dienst
01-02-1999 Mr. J. van Soest, plaatsvervangend
procureur-generaal
15-09-1999 Mr. N.A.M. Schipper, raadsheer
01-01-2000 Mr. S. Stoffer, vice-president
01-04-2000 Mr. S.K. Martens, president
01-10-2000 Mr. H.L.J. Roelvink, vice-president
01-03-2001 Mr. A.E. de Moor, raadsheer in
buitengewone dienst
01-04-2001 Mr. R.J.J. Jansen, vice-president

IN DIENST GETREDEN (TOT 1 APRIL 2001)

01-01-1999 Mr. P.C. Kop, raadsheer
Mr. P. Lourens, raadsheer
01-05-1999 Mr. L.F. van Kalmthout,
advocaat-generaal
01-09-1999 Mr. P.J. Wattel, advocaat-generaal

15-09-1999 Mr. J. Wortel, advocaat-generaal
01-11-1999 Mevr. mr. E.M. Wesseling-van Gent,
advocaat-generaal
01-01-2000 Mr. C.B. Bavinck, raadsheer
01-04-2000 Jhr. mr. B.C. de Savornin Lohman,
raadsheer
01-10-2000 Mr. E.J. Numann, raadsheer
01-04-2001 Mr. T. Groeneveld, advocaat-generaal
Jhr. mr. J.L.R.A. Huydecoper,
advocaat-generaal

OVERIGE MUTATIES TOT 1 APRIL 2001

01-02-1999 Mr. M.R. Mok, was advocaat-generaal,
werd plaatsvervangend procureur-generaal
15-09-1999 Mr. A.J.A. van Dorst, was advocaat-gene-
raal, werd raadsheer
01-01-2000 Mr. E. Korthals Altes, was raadsheer, werd
vice-president
01-04-2000 Mr. W.E. Haak, was vice-president, werd
president
Mr. C.J.G. Bleichrodt, was raadsheer, werd
vice-president
01-10-2000 Mr. P. Neleman, was raadsheer, werd vice-
president
01-04-2001 Mr. G.J. Zuurmond, was raadsheer, werd
vice-president
Mr. J.W. van den Berge, was advocaat-
generaal, werd raadsheer

SAMENSTELLING VAN DE HOGE RAAD PER 31 DECEMBER 2000

69

PRESIDENT

Mr. W.E. Haak

Mr. A.A.M. Orie

Mr. L. Monné

Mr. D.G. van Vliet

VICE-PRESIDENTEN

Mr. R.J.J. Jansen (tot 1-4-2001)

Mr. F.H.J. Mijnsen

Mr. W.J.M. Davids

Mr. E. Korthals Altes

Mr. C.J.G. Bleichrodt

Mr. P. Neleman

Mevr. mr. A.M.J. van Buchem-Spapens

Mr. A. Hammerstein

Mr. J.P. Balkema

Mr. P.J. van Amersfoort

Mr. P.C. Kop

Mr. P. Lourens

Mr. A.J.A. van Dorst

Mr. C.B. Bavinck

RAADSHEREN IN BUITENGEWONE DIENST

Mr. A.E. de Moor (tot 1-3-2001)

Mr. N. Keijzer, tevens wnd-AG

Mr. J.L.M. Urlings

Jhr. mr. B.C. de Savornin Lohman

Mr. E.J. Numann

Mr. J.W. van den Berge (per 1-4-2001)

GRIFFIER/KABINETCHEF PRESIDENT

Jhr. mr. W. van Nispen tot Sevenaer

RAADSHEREN

Mr. G.J. Zuurmond (per 1-4-2001 vice-pres.)

Mr. W.H. Heemskerk

Mevr. mr. G.G. van Erp Taalman Kip-Nieuwenkamp

Mr. R. Herrmann

Mr. F.H. Koster

Mr. C.H.M. Jansen

Mevr. mr. A.E.M. van der Putt-Lauwers

Mr. J.B. Fleers

Mr. F.W.G.M. van Brunschot

Mr. G.J.M. Corstens

Mr. H.A.M. Aaftink

Mr. A.G. Pos

Mr. D.H. Beukenhorst

Jhr. mr. O. de Savornin Lohman

SAMENSTELLING VAN DE KAMERS VAN DE HOGE RAAD PER 31 DECEMBER 2000

EERSTE KAMER (CIVIELE KAMER)

Mijnssen
Neleman
Heemskerk
Herrmann
C.H.J.M. Jansen
Van der Putt-Lauwers
Fleers
Aaftink
O. de Savornin Lohman
Kop

GRIFFIER:

Makdoembaks

TWEEDE KAMER (STRAFKAMER)

Haak
Davids
Bleichrodt
Van Erp Taalman Kip
Koster
Corstens
Orie
Van Buchem
Balkema
Van Dorst
B. de Savornin Lohman
Numann

GRIFFIER:

Bakker

DERDE KAMER (BELASTINGKAMER)

R.J.J. Jansen (tot 1-4-2001)
Korthals Altes
Zuurmond
Van Brunshot
Pos
Beukenhorst
Monné
Van Vliet
Hammerstein, tevens werkzaam voor civ.kamer
Van Amersfoort
Lourens
Bavinck
Van den Berge (per 1-4-2001)

GRIFFIER:

Van Hooff

SAMENSTELLING VAN HET PARKET BIJ DE HOGE RAAD

PROCUREUR-GENERAAL

Mr. Th. B. ten Kate

PLAATSERVANGEND PROCUREUR-GENERAAL

Mr. M.R. Mok

ADVOCATEN-GENERAAL

Mr. A.S Hartkamp
Mr. L. Strikwerda
Mr. J.W. Fokkens
Mr. C.L. de Vries Lentsch-Kostense
Mr. J.W. van den Berge (tot 1-4-2001)

Mr. A.J.M. Machielse

Mr. F.B. Bakels

Mr. J.W. Ilsink

Mr. F.F. Langemeijer

Mr. J. Spier

Mr. N. Jörg

Mr. L.F. van Kalmthout

Mr P.J. Wattel

Mr. J. Wortel

Mr. E.M. Wesseling-van Gent

Jhr. Mr. J.L.R.A. Huydecoper (per 1-4-2001)

Mr. Th. Groeneveld (per 1-4-2001)

ADVOCATEN-GENERAAL IN BUITENGEWONE DIENST

Mr. J.K. Moltmaker

KABINETCHEFS PROCUREUR-GENERAAL

Mevr. mr. S. van den Oever

Mevr. mr. M.M. Krijnen

WAARNEMEND ADVOCATEN-GENERAAL

Mr. N. Keijzer, raadsheer in buitengewone dienst

SAMENSTELLING VAN DE SECTIES VAN HET PARKET**CIVIELE SECTIE**

Ten Kate

Mok

Hartkamp

Strikwerda

De Vries Lentsch

Bakels

Langemeijer

Spier

Wesseling

Huydecoper (per 1-4-2001)

Moltmaker, ibd

STRAFRECHTSECTIE

Fokkens

Machielse

Jörg

Wortel

Keijzer, raadsheer ibd

FISCALE SECTIE

Van den Berge (tot 1-4-2001)

Ilsink

Van Kalmthout

Wattel

Groeneveld (per 1-4-2001)

Moltmaker, ibd

SAMENSTELLING VAN HET ONDERSTEUNEND APPARAAT

DIRECTIE EN STAF

DIRECTEUR BEDRIJFSVOERING

Mevr. mr. J.W. Hofman

STAFFUNCTIONARISSEN DIRECTEUR

BEDRIJFSVOERING

Drs. J.L. Spijkerman,

financiële en economische

aangelegenheden

J.J.M. Voorendt,

personeels- en organisatie-adviseur

BIBLIOTHEEK

Mevr. mr. M.J. Visbeek, bibliothecaris

A.C.J. Kim, assistent-bibliothecaris

DOCUMENTALISTEN

Drs. J.L.J. van Eijndhoven

Mevr. M. van der Hark

WETENSCHAPPELIJK BUREAU

Civiele sectie

Mevr. mr. S. van den Oever

Mevr. mr. M.P.J. Ruypers (tot 1-3-2001)

Mevr. mr. M.I.W.E. Hillen-Muns

Mr. J.A. van Dorp

Mevr. mr. S.J.M.G. Kersemakers

Mevr. mr. J.H. van Woudenberg

Mevr. mr. C.A. Joustra

Mevr. mr. M.J. Alt-van Endt

Mevr. mr. M.M. Krijnen

Mevr. mr. A.E.B. ter Heide

Mevr. mr. P.M. Wamsteker

Mr. M.E. Bruning

Mevr. mr. M.A.I.M.V. Michiels van

Kessenich

Mr. D.M. Thierry

Mr. P. de Meij

Mevr. mr. drs. C.H. Sieburgh

Mr. F.W.J. Meijer

Mevr. mr. K. Helmich

Mevr. mr. D.A. Schreuder

Mevr. mr. H.A. Hora Adema

(per 8-1-2001)

Mevr. Mr. B.J. van Dorp (per 1-3-2001)

Mr. B.J. Lenselink (per 1-4-2001)

Strafsectie

Mevr. mr. G.J.M. van Wijk

Mevr. mr. A.S.I. van Delden-Brouwer

Mevr. mr. M.H.L.C. Bijvoet

Mevr. mr. M. Munsterman (tot 1-4-2001)

Mevr. mr. E.S.G.N.A.I. van de Griend

Mevr. mr. M.I. Veldt

Mr. M.J.A. Plaisier

Mevr. mr. W.A.G.J.W. Ferenschild

Mevr. mr. H.J.M. Smid-Verhage

Mr. R. van Elst

Mr. J.G.A. Hennekam

Mr. W.J.V. Spek

Mevr. mr. P. Sloot

Mevr. mr. E.H. Schulten

Mr. F.P. Geelhoed

Mevr. mr. A. Hieronymus

Mevr. mr. J.J. Guijt

Mevr. mr. A.M.G. Ellenbroek

Mevr. mr. C.H.R. Royakkers

Mr. R. Kuiper

Mevr. mr. K. Oosterhof

Mevr. mr. J.S. Holthuis (per 1-2-2001)

Mr. M.M. Meessen (per 1-2-2001)

Mevr. mr. N. Vrijman (per 1-3-2001)

Mr. R. Verheul (per 1-4-2001)

Belastingsectie

Mevr. mr. W.G. Heesakkers-Kamerbeek

Mevr. mr. Chr. Th. P.M. Zandhuis

Mevr. mr. C.D. Loen

Mr. J. de Vries

Mevr. mr. I. Reijngoud

Mevr. mr. J.M. Wijckmans

Mr. P.E. Bolle

Mevr. mr. I. de Bruin

Mr. H.J. Fehmers

Mr. B.F.A. van Huijgevoort

Mevr. mr. F.G.F. Peters

Mr. R.A.V. Boxem

Mr. A.A. Fase

Mr. O.C.R. Marres

Mr. S.C.W. Douma

Mr. A.J.H. van Suilen

Mevr. mr. W.A. Mak

Mr. R.T. Wiegerink

Drs. L.P. Claassen (per 1-2-2001)

Mevr. mr. J. Bandell-Hauptova

(per 1-2-2001)

Mevr. mr. S.K.A. Efstratiades

(per 1-2-2001)

KAMERGRIFFIER

J.M. van Hooff (belastingkamer)
 A.R. Makdoembaks (civiele kamer)
 S.P. Bakker (strafkamer)

GERECHTSSECRETARISSEN

I.W.P. Verboon
 Mr. H.H.A. de Nijs
 A.R. Makdoembaks
 Mevr. A.I. Boussak-Leeksa, adjunct-
 secretaris
 Mevr. mr. L. Dufour

ADMINISTRATIE**HOOFD ADMINISTRATIE**

Mevr. L.E.M. Jansen

Administratie civiele zaken

F.R. van Diggele, eerste medewerker
 Mevr. A.E. Toet-Kleinrensink
 Mevr. L. Sahebdin
 Mevr. N. Salemans-Adita
 R.L. Clarck
 A. Plaate
 Mevr. C.P. Sprillenburg

Administratie belastingzaken

Mevr. M.M. Jacinto, eerste medewerker
 Mevr. G.J. Nieveld-Groenbos
 Mevr. P. de Maat-Izeboud
 Mevr. Y. Susan
 Mevr. R.D.A.M. Peterse
 Mevr. S.G. Jalimsing

R.J.W. van der Wilk

Administratie strafzaken (Afdeling 1)

Mevr. J.C. van Wijngaarden-van Delden,
 eerste medewerker
 Mevr. K. Danen
 Mevr. I. Vriens
 Mevr. A. Gharbaran-Jagernath
 Mevr. S.B.M. Oedairam
 Mevr. L.A.U. Refos
 Mevr. M.J. Ameeralli
 Mevr. A.B.M. Scheltema
 Mevr. A.T. Sahadew

Administratie strafzaken (Afdeling 2)

D. Gelauf, eerste medewerker
 Mevr. A. Berkhuijsen-van Geemen
 Mevr. S. Marbus
 H.J. Hovinga
 Mevr. A. Genc
 Mevr. A.C. Bal
 Mevr. M.G. Farinella
 Mevr. W. Huijgens
 Mevr. H.E.J. de Meijer-Oorschot
 Mevr. S.N. Doppert

INTERNE ZAKEN**HOOFD INTERNE ZAKEN**

P.J. Erwich

KABINET EN SECRETARIAAT

Mevr. M. Gravesteyn-Seffelaar,
 secretaresse president
 Mevr. A.C.Y.H. Hijstek,

secretaresse president

Mevr. R.C. Koster-Kolwers,
 secretaresse procureur-generaal
 Mevr. S.J. Smits-Kampf, secretaresse griffier
 Mevr. D. Schreuders-Valette,
 secretaresse griffier
 Mevr. C.D.E. Schelwald,
 secretaresse directeur bedrijfsvoering
 Mevr. C.W.M. Zonneveld,
 secretaresse directeur bedrijfsvoering

RECEPTIE EN TELEFOONCENTRALE

Mevr. J.L. Philipsen, receptioniste,
 telefoniste

BODE EN CHAUFFEURSDIENST

P.H. Mansfeld
 G.P. Beij
 S. Magai

REPRODUCTIEMEDEWERKER

G. Veenstra

APPLICATIEBEHEER

E.G. Jonker

BEVEILIGING

VNV Beveiliging

VAN HECKE CATERING

Mevr. S. van den Braak
 Mevr. B. Coene-Holtkamp
 Mevr. G.J. Peeters-Bouhuizen

BIJLAGE 2

TOESPRAAK BIJ DE OPENING VAN DE WEBSITE WWW RECHTSPRAAK.NL OP 9 DECEMBER 1999

Dames en Heren,

(1) Marktdenkende managers menen en melden dat justitiabelen klanten zijn en dus als koningen moeten worden behandeld door gerechten die stukdiensten leveren. Dat bracht mij op de gedachte dat U zich wel eens mijn klanten zoudt kunnen wanen en dat ik daarom misschien goed eraan zou doen terstond te melden wat U van mij mag verwachten.

(2) Ik ben de rechtspraak begonnen in een tijd dat balie en bench nog steeds opgetogen waren dat zij, sinds 1939, toen de RvdW werd uitgevonden, van uitspraken van de Hoge Raad al binnen een week konden kennismaken. Cassatieadvocaten konden dat toen nog terstond. Op de wekelijkse rol van de Hoge Raad werden alle conclusies en de rechtsoverwegingen van alle uitspraken volledig voorgelezen. Men nam toen nog tijd tot naleven van de wet. Maar daarover straks. Nu gaat het enkel erom U duidelijk te maken dat ik stam van ver vóór wat men tegenwoordig aanduidt als de informatiemaatschappij. ITC is voor mij geen jeugdvrind. Maar ik ben wél ervan overtuigd dat het één van de factoren is die maken dat de komende maatschappij essentieel afwijkt van die van zeg vijftig jaar geleden. En ik ben óók ervan overtuigd dat we, al leven we in een overgangstijdperk, goed eraan doen ons erover te beraden in hoeverre onze rechtsopvattingen reeds aan deze komende maatschappij kunnen en moeten worden aangepast¹⁵. Tegen deze achtergrond veroorloof ik mij enkele bespiegelingen over de mogelijke betekenis van het openbaar maken van rechterlijke uitspraken door plaatsing op de website 'www. Rechtspraak.nl'.

(3) Al sedert 1798 bepalen onze grondwetten dat rechterlijke

beslissingen in het openbaar moeten worden uitgesproken. Dat voorschrift hangt samen met het sedert 1815 in onze grondwetten opgenomen voorschrift dat rechterlijke beslissingen moeten worden gemotiveerd. Beide regels zijn dan ook sedert 1848 in één grondwetsartikel samengebracht. Dat suggereert bovendien dat, naar de bedoeling van de grondwetgever, niet alleen de beslissing zelf, het dictum, maar óók de gronden die daartoe hebben geleid, in het openbaar moeten worden uitgesproken. Zo hebben de wetgevers van 1827 en van 1838 die samenhang ook begrepen. Dat blijkt uit art.20 lid 3 RO en vooral uit art.59 Rv. dat, voor zover thans van belang, nog altijd luidt:

'Het vonnis, zoodanig als hetzelfde door den regter wordt uitgesproken, moet behelzen:

(3°) de gronden der uitspraak, zoo wat de daadzaken als het regtpunt, ieder afzonderlijk, betreft, en de beslissing.'

Deze uitleg rijmt met de ratio van de regel dat rechterlijke beslissingen in het openbaar moeten worden uitgesproken. Van Boneval Faure zag de kern daarvan al daarin dat 'de rechter (...) eerst dan, wanneer zijne handelingen aan de controle van de openbaarheid zijn onderworpen, op vertrouwen aanspraak [zal] kunnen maken'¹⁶. Men spreekt in dit verband wel van de democratische functie van het voorschrift¹⁷, klaarblijkelijk omdat de democratische legitimatie van de rechter, behalve in zijn benoeming, in het vertrouwen ligt dat hij zich door zijn rechtspraak schept. Deze ratio maakt overigens nog een andere samenhang duidelijk: openbaarheid van uitspraak is het vanzelfsprekende verlengde van de tevens voorgeschreven openbaarheid van behandeling. Opmerking verdient daarbij dat grondwet en wet RO in de mogelijkheid van het maken van uitzonderingen voorzien voor wat betreft openbaarheid van behandeling, maar niet voor wat betreft de

openbaarheid van uitspraak, deze laatste eis is dus absoluut.

(4) Plaatsing van deze regels in de grondwet onderstreept dat het hier, in de visie van onze grondwetgevers, ging¹⁸ om fundamentele rechten van de burger¹⁹. Dat is in zoverre merkwaardig dat in de beroemde achttiende-eeuwse proclamaties van zulke rechten *déze* fundamentele rechten niet zijn opgenomen, terwijl ze ook ontbreken in onze moderne Universal Declaration of Human Rights. Misschien deelden de opstellers van al deze verklaringen het oordeel van Mevrouw ten Berg-Koolen²⁰ die zich in 1979 afvroeg of het hier niet om een schijnbescherming gaat. Het recht is, meende zij, al lang te ingewikkeld dan dat de doorsnee burger procesgang en uitspraak nog werkelijk kan beoordelen. Daar zit iets in, maar niet genoeg. Ik kom daarop terug. Nu constateer ik slechts dat inmiddels het fundamenteel karakter van deze regels ook internationaal is erkend²¹. Art.6 EVRM schrijft voor: 'judgment shall be pronounced publicly', 'le jugement doit être rendu publiquement', terwijl art.14 van het – jongere – IVBPR bepaalt dat 'judgment shall be made public', 'jugement sera public'. Beide formuleringen verschillen een nuance. Ook overigens zijn de beide teksten niet geheel gelijk. Artikel 6 EVRM formuleert, zoals het EHRM heeft uitgesproken²², een absoluut gebod tot uitspraak in het openbaar, terwijl art.14 IVBPR op het stuk van 'made public' uitzonderingen toelaat. Voor ons is dit laatste niet van belang, omdat wij door de strengere tekst zijn gebonden. Het EHRM leert dat deze, net als onze nationale regel, ertoe strekt 'to ensure scrutiny of the judiciary by the public with a view of safeguarding the right to a fair trial'²³. Ook het EHRM refereert in dit verband aan de democratische functie van het voorschrift: 'it also is one of the means whereby confidence in the courts (...) can be maintained'²⁴.

(5) Dat uitspraken volledig werden voorgelezen, was ook in de vijftiger jaren al uitzonderlijk. De meeste gerechten volstonden met voorlezen van het dictum. Dat heeft geleid tot een schoon scholastisch debat over het wezen van het vonnis, dat de Hoge Raad heeft beslist door te leren dat het vonnis totstandkomt door de uitspraak ter terechtzitting, ook wanneer het vonnis slechts gedeeltelijk, en zelfs wanneer het helemaal niet wordt voorgelezen²⁵. Deze steeds verder gaande versobering van de rolpraktijk heeft H. Drion al in 1979 tot een van zijn bekende, originele en kritische stukjes geïnspireerd²⁶. Anders dan Mevrouw ten Berg-Koolen, meende Drion dat het hier om een wezenlijk belang gaat, maar één dat – ik citeer – 'grond-en verdragsgever (...) met een volstrekt archaisch middel (...) hebben willen beschermen.'. Drion concludeerde: 'Het wordt tijd dat de wettelijke en grondwettelijke regels over openbaarheid van uitspraken aan een kritisch onderzoek worden onderworpen. Beginselen die het wezen van de rechtsstaat raken, behoren niet zó geformuleerd te blijven dat naleving daarvan slechts een schijnvertoning kan zijn. Onderzocht zal moeten worden (...) hoe aan die eis op een doeltreffende en in de praktijk realiseerbare wijze kan worden voldaan.'

(6) Voordat ik op deze oproep voortbouw, teken ik daarbij duidelijkheidshalve drieërlei aan. Vooreerst dat bij alle sedert 1979 tot stand gebrachte herzieningen van de grondwet en bij alle sedertdien doorgevoerde wijzigingen in de Wet RO en Rv. aan Drion's oproep voorbij is gegaan²⁷. Voorts dat wij met onze sobere rolpraktijk binnen de Raad van Europa bepaald niet alleen staan. Dat blijkt uit de rechtspraak van het EHRM, dat in dit verband eufemistisch spreekt van 'the realities of the procedure in question'. En ten slotte teken ik aan dat het EHRM in zijn 'arrêt de principe'²⁸, na te hebben toegegeven dat de formulering van art.6 EVRM 'might suggest that a reading aloud of the judgment is required'²⁹,

toch voor een minder letterlijke interpretatie heeft gekozen. De gekozen uitleg komt in feite neer op aanvaarding van de soepeler eis van art. 14 IVBPR, dat slechts verlangt dat de uitspraak 'shall be made public'³⁰. Beslissend voor de aanvaarding van dit criterium was de ratio van het voorschrift. Ik citeer 's Hofs kernoverweging (verkort):

'the object pursued by Article 6 § 1 in this context (...) is (...) no less achieved by a deposit in the court registry, making the full text of the judgment available to everyone, than by a reading out in open court of a decision (...), such reading sometimes being limited to the operative provisions.'³¹

(7) Wie tegen deze achtergrond terugdenkt aan de oproep van Drion zal zich tweërlei afvragen. In de eerste plaats of onze huidige situatie op het stuk van openbaarmaking van rechterlijke uitspraken voldoet aan de eisen van het EVRM zoals geformuleerd door het Hof in Straatsburg, en in de tweede plaats, als dat niet zeker is, hoe dan aan die eisen wél 'op een doeltreffende en in de praktijk realiseerbare wijze' kan worden voldaan. Wat de eerste vraag betreft is twijfel mogelijk. Het gaat hier om een positieve verplichting die primair rust op de gerechten. Die blijven echter in gebreke. Over uitspreken ter rolle hebben we het al gehad. Het woord schijnvertoning is gevallen, en terecht. Van actief openbaar maken, laat staan van actief openbaar maken van alle uitspraken, is al evenmin sprake. De gerechten wachten af wie tegen betaling een afschrift bestelt en volstaan voor het overige eraan mee te werken dat anderen, uitgevers, een selectie uit hun uitspraken publiceren³². Of Nederland dusdoende aan zijn verdragsverplichting voldoet, lijkt mij niet zeker³³. Dat brengt mij tot de tweede vraag: is er een doeltreffende en in de praktijk realiseerbare wijze waarop aan die verplichting wél kan worden voldaan? Gezien de toegankelijkheid³⁴ en de gestaag toenemende gebruiksdichtheid van Internet, gezien wat met name hoogste

gerechten elders doen³⁵ en gezien de al lang en veelvuldig geuite wens dat wij dat voorbeeld navolgen³⁶, ligt het antwoord op deze vraag voor de hand: de gerechten kunnen gemakkelijk en effectief voldoen aan hun verdragsverplichting om hun uitspraken openbaar te maken door ze op Internet te zetten en erop toe te zien dat zij daar voor een ieder gratis toegankelijk en voor 'downloaden'³⁷ beschikbaar zijn. En dat is waartoe ELRO hen in staat stelt door het openen en onderhouden van de website 'www. rechtspraak.nl'.

(8) Ziet men het zo, dan rijzen wel allerlei nieuwe vragen. Ik noem er een paar. Vooreerst: als aan de eis van art. 6 § 1 EVRM slechts behoorlijk wordt voldaan door de uitspraak op Internet te zetten, moeten dan niet alle uitspraken van alle gerechten op de website van ELRO worden geplaatst? Uit een oogpunt van consistentie ligt een bevestigende antwoord in de rede, maar er zijn natuurlijk praktische bezwaren. Die lijken niet doorslaggevend voor de uitspraken van de cassatierichter. In overleg met het Dagelijks Bestuur van de Hoge Raad heeft zijn Directeur Beheer dan ook met ELRO afgesproken dat te zijner tijd, zodra dat mogelijk is, alle uitspraken van de Hoge Raad op het voor de uitspraak bepaalde tijdstip zullen worden geplaatst op 'www. rechtspraak.nl'. Vraag dan voorts: is tegen die tijd ter rolle uitspraak doen niet overbodig geworden en kan deze schijnvertoning dan niet beter achterwege blijven? Daarvoor is veel te zeggen, maar daarvoor is wel nodig dat de desbetreffende nationale procesuele regels die uitspraak in het openbaar vergen en ervan uitgaan dat het vonnis eerst door die uitspraak tot stand komt, hetzij door de wetgever, hetzij door de rechter aan deze uitleg van art. 6 EVRM worden aangepast.

Vraag vervolgens: hoe zit het in deze visie met de plicht tot anonimiseren? Een belangrijke en niet zo eenvoudig te beantwoorden vraag. Belangrijk, omdat als men meent – en dat is tot

nu toe het officiële standpunt – dat publicatie op Internet anonimiseren vergt, daarin een beletsel kan zijn gelegen om alle uitspraken van alle gerechten via Internet openbaar te maken. Zulks simpelweg vanwege de daaraan verbonden kosten die de politiek daarvoor niet over heeft. Niet zo eenvoudig, omdat volgens het EHRM openbaarmaking vergt ‘making the full text of the judgment available to everyone’. Dat rijmt ook met de ratio. En verzet zich ertegen om op Internet iets anders te zetten dan de tekst zoals die ook naar partijen gaat. Maar de privacy-belangen van partijen dan³⁸? Men kan natuurlijk zeggen: nu het voorschrift absoluut is, kan daarmee geen rekening worden gehouden. Maar de tegenwerping ligt voor de hand: moeten de voorschriften van het EVRM niet worden uitgelegd in overeenstemming met hedendaagse rechtsopvattingen en brengen deze opvattingen niet mee dat met die privacy-belangen wél rekening valt te houden? Zulks mede omdat minst genomen pleitbaar is dat de absolute eis stamt uit een tijd waarin men uitging van een véél beperktere openbaarheid dan waarvan via Internet sprake is? Het is moeilijk hier een keuze te doen. Vooral omdat óók de opvattingen omtrent de omvang van het recht van privacy zich lijken te wijzigen. Het zou wel eens kunnen zijn dat de nu nog heersende, vrij vergaande kijk op de omvang van dat recht in belangrijke mate is gevormd onder de indruk van de eerste verschijnselen van de informatiemaatschappij en dat naar mate deze maatschappij zich doorzett een genuanceerder standpunt mogelijk wordt, waarin méér plaats is voor afweging tegen algemene belangen³⁹.

In dit verband verdient nog een verdere vraag ten minste te worden aangestipt: wat heeft de burger aan een website waar hij alle uitspraken van alle gerechten kan vinden? Zou het mogelijk maken van ‘scrutiny of the judiciary’ niet veeleer, of ten minste ook vergen dat een ieder gratis toegang krijgt tot dezelfde elektronische databanken waarmee de rechtspreken-

de macht zelf werkt, althans hoopt te kunnen gaan werken als de politiek eindelijk op dit punt eens ernst maakt met de Contourennota en uit de meevallers voldoende geld ter beschikking stelt? Databanken waarin slechts geselecteerde uitspraken worden opgeslagen en die zijn uitgerust met een aangepast zoekstelsel? Reeds uit een oogpunt van de democratische functie van de eis tot openbaarheid is daarvoor veel te zeggen. Ik denk namelijk dat Mevrouw ten Berge, die twintig jaar geleden meende dat het recht te ingewikkeld is dan dat de doorsnee burger procesgang en uitspraak nog werkelijk kan beoordelen, nog maar ten dele gelijk heeft. In deze zich doorzettende informatiemaatschappij is de doorsnee burger – daarop wijzen ons alle deskundigen en leert onze eigen ervaring – mondiger en kritischer geworden. Daarmee is ook het zogeheten ‘juridisch forum’ uitgebreid. Rechters moeten daarmee rekening houden, ook voor wat betreft de formulering van die uitspraken waarvan zij kunnen verwachten dat ze ook de doorsnee burger zullen interesseren. Dat is bijna altijd mogelijk en wanneer dat niet het geval is behoren wij zelf ervoor te zorgen dat met de uitspraak een voor de doorsnee burger begrijpelijke toelichting beschikbaar is.

Er is nog een tweede reden die ervoor pleit onze databanken via Internet algemeen toegankelijk te maken. Dat is de tegenwoordig belangrijke en algemeen erkende rechtsvormende taak van de rechter⁴⁰. In de informatiemaatschappij behoort een ieder gemakkelijk toegang te hebben tot voor hem of haar geldende wettelijke regels⁴¹. De regering heeft dat erkend⁴². Uit dien hoofde behoort de burger ook gemakkelijk rechtsvormende jurisprudentie te kunnen zoeken en ‘opslaan’.

Kortom: geef de burger in elk geval gratis toegang tot onze eigen databanken. Bij opname in zulke databanken moeten uitspraken natuurlijk wél worden geanonimiseerd, al blijft ook dan de vraag in hoeverre. Maar daarop behoeft ik hier niet

in te gaan. Hier is slechts van belang dat als men voorziet in tweeërlei wijze van openbaar maken van gerechtelijke uitspraken, één waarbij alle uitspraken op Internet komen en daar korte tijd blijven en dan verdwijnen, en één waarbij geselecteerde uitspraken worden opgenomen in een via Internet algemeen en gratis toegankelijke gerechtelijke databank, te overwegen valt of dat niet wettigt voor wat de eerstbedoelde wijze van openbaar maken zonder dan wel met een beperkte mate van anonimisering te werken.

(9) Dames en Heren, ik heb U – vrees ik – al langer bezig gehouden en met moeilijker vragen geconfronteerd dan U had verwacht toen U de uitnodiging van Mevrouw Keijzer aannam. Ik haast mij daarom thans te doen wat ik had toegezegd: het openen van de website 'www.Rechtspraak.nl'. Ik zei al ITC is voor mij geen jeugdvrind, maar mij is verteld dat ik voor dat openen niet meer behoef te doen dan hier te drukken. Wat ik dan nu doe.

15 Zie: M.A.P. Bovens, De digitale rechtsstaat, inaug.rede Utrecht 1998, met name p.16 e.v.

Van Boneval Faure, Het Nederlandsche Burgerlijk Procesrecht, 13e (1893), p.107.

Zie bijv. J.A.Smit, RM Themis 1988, p.170. Smit heeft zich de snier aangetrokken van H.Drion: 'Zo heeft ook niemand zich zorgen gemaakt over de grondwettigheid van de niet-openbaarheid der uitspraken in belastingzaken' (RM Themis 1979, p.543). Zijn pleidooi voor openbaarheid van zulke uitspraken is inmiddels gehonoreerd: zie art.8: 78 Algemene wet bestuursrecht j° de art.27 en 29 van de wet van 29 oktober 1998 (herziening van het fiscaal procesrecht), Stb.621.

Sedert de grondwetswijziging van 1983 gaat dat argument in zoverre niet meer op dat deze rechten niet zijn opgenomen in het toen ingevoerde hoofdstuk 'grondrechten'.

De grondwetgever van 1814 bracht dat expliciet tot uitdrukking: zie art.101, een vroege voorloper van art.6 EVRM, waarin onder meer stond dat alle vonnissen met open deuren moeten worden uitgesproken, begon immers aldus: 'Ten einde aan de Ingezetenen dezer Landen te waarborgen de onschatbare voorregten van burgerlijke vrijheid en persoonlijke veiligheid zullen de volgende regelen de grondslagen der wettelijke beschikkingen uitmaken'.

NJB 1979, p.616.

Dat heeft op de grondwetgever van 1983 blijkbaar geen of onvoldoende indruk gemaakt (zie noot 4).

Campbell and Fell Judgment of 28 June 1984, Series A, nr.80, p.43, § 90.

Case of Pretto and others, judgment of 8 December 1983, Series A nr.71, p.13, §27.

Ibidem, p.11, § 21.

HR 11 november 1977, NJ 1978, 503 (naar aanleiding waarvan Mevrouw ten Berg-Koolen haar in noot 6 vermeldde, nog steeds lezenswaardige artikel schreef); HR 2 november 1990, NJ 1991, 800, HJS, en HR 13 september 1991, NJ 1991, 767.

Redactionele kanttekeningen, RM Themis 1979, p.541 e.v.

Art.1.3.10 van het recente wetsvoorstel 'Herziening van het procesrecht voor burgerlijke zaken, in het bijzonder de wijze van procederen in eerste aanleg' (Tweede Kamer, 1999-2000, 26855, nr.1) herhaalt letterlijk art.121 Grondwet en bevat overigens slechts een wat gemoderniseerde versie van art.838 Ru.

Het in noot 9 genoemde arrest. Zie voorts de rechtspraak genoemd en besproken door onder meer: Harris, O'Boyle, Warbrick, Law of the European Convention on Human Rights (1995), p.221 e.v.; Frowein & Peukert, Europäische MenschenRechtsKonvention 2e (1996), rdn.119 ad art.6 (p.246); Van Dijk & Van Hooff, Theory and Practice of the European

Convention on Human Rights 3e (1998), p. 440.

Case of Pretto and others, judgment of 8 December 1983, Series A nr. 71, p. 12, §25.

Case of Pretto and others, judgment of 8 December 1983, Series A nr. 71, p. 12, §26. Ook aldus: Nowak, *U.N. Covenant on Civil and Political Rights* (1993) aant. 29 ad art. 14 (p. 252). Overigens geloofde het Hof blijkbaar niet echt in deze leer: tot het einde van het 'oude' Hof hebben zijn presidenten in elk geval steeds de rechtsoverwegingen volledig voorgelezen op een openbare zitting die – tot verdriet van sommige permanente vertegenwoordigers van de lidstaten die daarbij, als hun staat partij was bij het geschil waarin uitspraak werd gedaan, geacht werden acte de présence te geven – om 8 uur 's morgens begonnen!

Case of Pretto and others, judgment of 8 December 1983, Series A nr. 71, p. 13, §27.

In het komende recht wordt dat niet anders. Art. 1.3.10 van het in noot 13 genoemde wetsvoorstel voorziet uitsluitend in het desgevraagd verstrekken van afschriften. Deze zullen 'in de regel' zijn geanonimiseerd en de kosten daarvan zullen 'in beginsel' in rekening worden gebracht (MvT, p. 59). Overigens wordt de griffier bevoegd verstrekking van een afschrift te weigeren als dat naar zijn oordeel ter bescherming van zwaarderwegende belangen van anderen nodig is (!).

Vgl. Cremona, *Studies in honour of Gérard J. Wiarda*, p. 112; Beers, NJB, 1996, p. 1712. Zie ook, overigens met een andere argumentatie: M.A.P. Bovens, op.cit. noot 1, p. 27.

Volgens het Actieprogramma Elektronische Overheid (Tweede Kamer, 1998-1999, 26 387, nr. 2, p. 4) staan 'eind 1999 (...) in alle openbare bibliotheken in Nederland pc's met Internet-aansluitingen, waarmee digitale overheidsinformatie kan worden geraadpleegd.'

In Europa zijn onder meer: HJEG, EHRM, BGB, BVfG, Norges Høesterett, House of Lords en Court of Appeal al 'op internet'.

Zie reeds Roel de Lange en Jan-Wybe Oosterkamp, NJB 1993, p. 1591.

Zie Beers in zijn reeds geciteerde, nog altijd lezenswaardige artikel 'Overheidsinformatie op Internet', NJB 1996, p. 1708 e.v., meer in het bijzonder p. 1712.

Zie in dit verband: *Case of Z. v. Finland judgment of 25 February 1997, ECHR-Reports 1997-I, § 113, p. 352.* Uit het feit dat het Hof daar zonder commentaar de Finse regeling weergeeft die voorziet in gedeeltelijke openbaarmaking van een uitspraak, zou men zou kunnen afleiden dat het Hof daartegen in beginsel geen bezwaar ziet (dit arrest van het EHRM is ook gepubliceerd in NJ 1999, 516, Kn.)

Zie in dit verband nogmaals het in de vorige noot geciteerde arrest van het EHRM, maar ditmaal §97 (p. 348) waaruit kan worden afgeleid dat (ook reeds) het beginsel van openbaarheid van behandeling onder omstandigheden zwaarder kan wegen dan privacy-belangen.

Zie reeds voormeld opstel van Smit, *RM Themis* 1988, p. 172.

Zie onder meer: Breninkmeijer, NJB 1998, p. 1025 (nog in vraagvorm); Bovens, op.cit. (in noot 1), p. 18 en 27

Zie het in noot 20 genoemde Actieprogramma, §2.1 (p. 7).

COLOFON

© 2001 Uitgave Hoge Raad der Nederlanden i.s.m. het Ministerie van Justitie

Uitgever: DuynsteePolak, Amsterdam

Vormgeving: dsgn.frm.amsterdam

Fotografie: Marie Cecile Thijs, Rotterdam

Voor nadere informatie: 070 - 3 611 311

Hoge Raad der Nederlanden
Kazernestraat 52
Postbus 20303, 2500 EH Den Haag
Telefoon 070 - 361 13 11
www.hogeraad.nl